

Yhdyskuntasuunnittelu

2022 : 2

Eriytyvä kaupunki

Toimitus

Päätoimittaja	Johanna Lilius, johanna.lilius@aalto.fi
Toimitussihteeri	Olga Juutistenaho, toimitussihteeri@yss.fi
Toimituskunta	Samuli Alppi Christer Bengs Venla Bernelius Eeva Berglund Mika Hyötyläinen Mervi Ilmonen Anssi Joutsiniemi Pasi Mäenpää Pilvi Nummi Jani Päivänen Annuska Rantanen Sirkku Wallin
Ulkoasu	Valtteri Bade
Kannen kuva	Olga Juutistenaho
Paino	J-Paino Hiirikoski Oy, Helsinki
Irtonumeroiden myynti	Tiedekirja Irtonumeron hinta: 10 euroa

Yhdyskuntasuunnittelun seura (yss)

Yhdyskuntasuunnittelun seuran jäseneksi voi liittyä osoitteessa

<http://www.yss.fi/yhteystiedot/jaseneksi-liittyminen>.

Seuran jäsenet saavat Yhdyskuntasuunnittelu-lehden (4 numeroa/vuosi) kotiin kannettuna, pääsevät jäsenhintaan seuran tapahtumiin ja saavat sähköpostitse tietoa ajankohtaisista yhdyskuntasuunnittelun tapahtumista. Jäsenyyteen liittyvissä kysymyksissä ja yhteisöjäsenyydestä voi ottaa yhteyttä seuran sihteeriin Janne Saloon (yss@yss.fi).

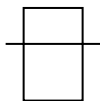
yss@yss.fi

<http://www.yss.fi>

<https://www.facebook.com/yhdyskuntasuunnittelu/>

https://twitter.com/yss_ry

<https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu>

Sisältö

PÄÄKIRJOITUS		
Johanna Lilius	Sopiiko gentrifikaatio suomalaiseen suuhun?	4
MITÄ NYT? – YSS:N JOHTOKUNNAN PUHEENVUORO		
Lauri Jääskeläinen	Alueidenkäytön lainsäädäntöön otettiin aikalisä	7
ARTIKKELIT		
Helena Leino, Antti Wallin & Markus Laine	Ekogentrifikaatio suomalaisessa kaupunkikehityksessä – havaintoja Tampereelta	10
Jonas Sjöblom	Osallistumisen kulttuuriset resurssit asuinalueen suunnittelussa: tapaustutkimus Arabian alueen täydennysrakentamisesta	33
Piia Pentti	Kaupunki ja osalliseksi tuleminen	53
KATSAUKSET		
Elina Eskelä	Kaupunkiuudistuksella elinvoimaa Helsingin esikaupunkialueille	70
Pasi Mäenpää	Kaupunkien historialla ei ole alkua eikä loppua	74
KIRJAT		
Kaj Nyman	Kommentar till Jarre Parkattis kommentar	82
VÄITÖS		
Pia Hovi	Kyl maar tääl kaikenlaista kulttuuria on! Kulttuurisuunnittelu kokonaisvaltaisena kulttuuri- ja taidelähtöisenä yhteiskehittämisen menetelmänä	84

Sopiiko gentrifikaatio suomalaiseseen suuhun?

Viimeisen vuoden aikana olen toistuvasti käynyt isojen ruotsalaiskaupunkien 1960- ja 1970-lukujen miljoonaohjelman aikana rakennetuissa lähiöissä. Matka kulkee kauas keskustasta metsien läpi Göteborgissa ja Tukholmassa. Kuulumattomuuden tunne vahvistuu pysäkki pysäkillä, kun huomaa olevansa ratikka- tai metrovaunun ainoa vaaleaihoinen matkustaja. Betonikolossien keskellä erilaisuuden tunteeseen vaikuttaa paitsi ihonväri myös kieli. Pienten lasten voi kuulla puhuvan riikinruotsia, mutta teinien kielessä sekoittuvat uudella tavalla käytetty kielioppi ja tuntemattomat sanat, tai sanat, joihin on tottunut, jos on kuunnellut lähiöissä syntyneitä musiikkia tai lukenut sikäläisten kirjoittamaa kirjallisuutta. Oma kieli. Monet Ruotsin lähiöt ovat segregoituneita, sekä fyysisesti että sosiaalisesti ja kulttuurisesti.

Suomessa kiinnitetään nykyään huomiota siihen, miten lähiöitä kuvataan ja miten niistä puhutaan. Ruotsissa erityisesti maahanmuuttajavaltaiset lähiöt ovat virallisessa puheessa ja tutkimusraporteissa ”riskialttiita” (utsatta), ”riski (risk)-” ja ”no-go-alueita (No-go zoner)”, tai ”resurssiköyhiä” (resursfattiga), ”resurssiheikkoja” (resurssvaga), ”ulkopuolisuuden” (utanförskaps) ja ”ruotsalaisharvoja” (svenskglesa) alueita. Paitsi että nämä lähiöt ovat arkkitehtuuriltaan samankaltaisia, niiden asumismuodot ovat yksipuoliset. Ruotsin keskiluokasta on viime vuosikymmeninä tullut omistusasumisvaltaista, mutta lähiössä asutaan edelleen vuokralla. Vuokraisännät toki ovat vaihtuneet ja vaihtuvat edelleen, kun kaupungit myyvät vuokra-asuntoyhtiöitään sijoitusyhtiöille. Uudet toimijat hyödyntävät mahdollisuutta nostaa asuntojen arvoa monimutkaisin laskukaavoin (Westerholm, 2021) ja pintaremontein (Listerborn, 2018). Asuminen kallistuu, mutta väestön sosioekonominen rakenne ei yrityksistä huolimatta muutu. Alueiden sitkeät stigmat pitävän keskiluokan loitolla.

Monet 1950-luvun lähiöt erityisesti Tukholmassa ovat sen sijaan muuttaneet omistusasumisvaltaisiksi ja nousseet halutuiksi paremmin toimeen

tulevien keskuudessa. Vaikka ruotsalaisia usein arvostellaan turhasta ”diskuteeraamisesta”, ruotsalaisessa keskustelussa nousee myös esiin erilaisten asioiden poliittisuus. Kaikki eivät pidä kohtuullisena, että alueita keskiluokkaistetaan, eli gentrifioidaan, sillä se vahvistaa alueellista segregatiota (esim. Thörn & Holgersson, 2016; Crush med vänner, 2021). Pasi Mäenpää (2011) on todennut, että Helsingissä kaupunkisuunnittelijat näkevät gentrifikaation segregaatian vastavoimana. Keskustelua siitä, ketä gentrifikaatio hyödyttää, käydään kuitenkin vähän. Giacomo Botta (2019) toteaa, että sitä pidetään Suomessa lähinnä positiivisena ilmiönä kunnissa kiinteistökehittäjien ja jopa aktivistien keskuudessa.

Gentrifikaatiosta tuli 1980- ja 90-luvuilla urbaani strategia: kaupunkien hallinto pyrkii tekemään kaupungeista ja kaupunginosista houkuttelevia niin keskiluokalle kuin investoijille. Kaupunkien strategioissa keskiluokkaistaminen yleensä kuvataan positiivisena ilmiönä eikä nosteta esiin, että se voi johtaa esimerkiksi asumisen kallistumiseen ja palveluiden yksipuolistumiseen (Smith, 2002). Kaupunkien suhtautumisessa gentrifikaatioon on kuitenkin eroja. Cody Hochstenbachin (2015) mukaan Amsterdamin ”kaupunkikehittäminen” tarkoittaa käytännössä keskiluokkaistamista sillä kaupungin tavoitteena on ”nostaa” alueita. Kaupunki siis *ohjaa* gentrifikaatiota. Berliinissä hänen mukaansa hallinto *tukee* keskiluokkaistamista, esimerkiksi kun julkisella rahalla investoidaan julkiseen tilaan siten, että sen yhteydessä asuntojen arvo nousee.

Miksi gentrifikaatiosta ja sen seurauksista ei puhuta Suomessa? Toistaiseksi esimerkiksi kansainvälisestä monitieteellisestä viittaus- ja tiivistelmä tietokantajärjestelmästä Scopuksesta löytyy hakusanalla ”gentrifikaatio” kolme vertaisarvioitua artikkelia Helsingistä, kun taas Tukholmasta on vastaavasti 10 ja Kööpenhaminasta 19 artikkelia. Thomas Maloutas (2011) on arvostellut käsitteen yleistämistä. Käsite liittyy angloamerikkalaisiin metropolialueisiin, eikä sitä hänen mukaansa voi soveltaa suoraan toisiin konteksteihin. Gentrifikaatiota käsittelevä kirjallisuus kuitenkin sisältää erilaisia konteksteja, erityyppisiä kaupunkeja ja kaupunginosia. Jason Hackworthin (2002) mukaan gentrifikaatio tarkoittaa tilan tuottamista ”asteittain varakkaammille käyttäjille”. Määritelmää on helppo soveltaa erilaisiin alueisiin, ja se huomioi myös erilaiset toimijat, jotka tuottavat tilaa uusille käyttäjille.

Tässä numerossa tarkastellaan muun muassa gentrifikaatiota ja eri ryhmien mahdollisuuksia ottaa kaupunkien tiloja haltuun. Helena Leino, Antti Wallin ja Markus Laine kirjoittavat ekogentrifikaatiosta. He väittävät, että kestävä kehityksen tavoittelu vaikuttaa (joskus tahallisesti ja joskus tahattomasti) alueiden keskiluokkaistumiseen Tampereella. Siksi kirjoittajat pitävät tär-

keänä, että myös Suomessa pohditaan, kenelle kestäväää kaupunkia tehdään: voiko sosiaalista diversiteettiä luoda alueelle sen jälkeen kuin alue on uudistettu? Jonas Sjöblom puolestaan pohtii artikkelissaan kaupunginosa-aktiivien kulttuurisia resursseja ja sitä, miten nämä tulevat käyttöön kaupunginosa täydennysrakentamisen suunnittelussa. Piia Pentti ehdottaa artikkelissaan, että osallisuuskäytännöt pitäisi kytkeä paremmin asukkaiden arkitodellisuuteen. Elina Eskelä kertoo katsauksessaan, miten Helsinki pyrkii tuomaan elinvoimaa Helsingin esikaupunkialueille. Pasi Mäenpää taas pohtii David Graeberin ja David Wengrowin kirjaa *The Dawn of Everything - A New History of Humanity*. Hänen mukaansa se haastaa käsityksiä kaupunkien synnystä, niiden yhteisöistä ja näiden yhteisöjen sosiaalisesta epätasa-arvosta. Kaj Nyman taas kommentoi Jarre Parkatin kirja-arvostelua kirjastaan *Byggd miljö som representation av sin användning*. Lopuksi Pia Hovi kertoo väitöskirjansa lektion pohjalta kulttuurisuunnittelusta kokonaisvaltaisena kulttuuri- ja taidelähtöisenä yhteiskehittämisen menetelmänä.

Helsingissä 23.5.2022

Johanna Lilius

Päätoimittaja

Lähteet

- Botta, G.** (2019). Night time studies, gentrification and Helsinki. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 57(4), 48–52. <https://doi.org/10.33357/ys.88630>
- Crush med vänner** (2020). *Bostadsmanifestet. 22 krav för framtidens hem*. Dokument Press.
- Hackworth, J.** (2002) Post-recession gentrification in New York city. *Urban Affairs Review* 37, 815–43.
- Hochstenbach, C.** (2015). Stakeholder Representations of Gentrification in Amsterdam and Berlin: A Marginal Process? *Housing Studies*, 6(30), 817–838. DOI:10.1080/02673037.2014.979770.
- Listerborn C.** (2018). *Bostadsjämlighet. Röster om bostadsnöden*. Falun: Premiss.
- Maloutas, M.** (2011). Contextual Diversity in Gentrification Research. *Critical Sociology*, 38(1) 33–48. DOI:10.1177/0896920510380950
- Mäenpää, P.** (2011). *Helsinki takaisin jaloilleen: Askelia toimivampaan kaupunkiin*. Helsinki: Gaudeamus.
- Smith** (2002). New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy *Antipode*, 34(3), 427–450. <https://doi.org/10.1111/1467-8330.00249>
- Thörn, C. & H. Holgersson** (2016). Revisiting the urban frontier through the case of New Kvillebäcken, Gothenburg. *City*, 20(5), 663–684. DOI: 10.1080/13604813.2016.1224479.
- Westerdahl, S.** (2021). *Kalkylerna & kapitalet som skapar Sveriges bostadskris*. Dokument Press.

Mitä nyt?

Alueidenkäytön lainsäädäntöön otettiin aikalisä

Maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistus on osoittautunut yhtä visaiseksi kysymykseksi kuin aikoinaan vuoden 1958 rakennuslain moneen kertaan karille ajautuneet uudistushankkeet.

MRL:n kokonaisuudistus käynnistyi poliittisesti Juha Sipilän hallituksen toimesta huhtikuussa 2018. Kevään 2019 eduskuntavaalien jälkeen hyväksytty hallitusohjelma linjasi uudistuksen tavoitteet uudelleen. Sipilän hallituksen tavoitteena oli alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän yksinkertaistaminen, rakentamista koskevan ohjausjärjestelmän kehittäminen ja valmistelu-, päätöksenteko- ja toimeenpanotehtävien selkeyttäminen. Nykyinen Sanna Marinin hallitusohjelma lähti eri linjoille. Kuntien kaavamonopolin ja kaavahierarkian säilyttäminen sekä maapolitiikan vahvistaminen asetettiin lähtökohdiksi. Pää tavoitteiksi kirjattiin hiilineutraalin yhteiskunnan ja luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen sekä rakentamisen laadun parantaminen ja digitalisaation edistäminen.

Uudistusta varten asetettu työryhmä ja sen kuusi alajaostoa joutuivat tasapainottelemaan alkuperäisten tavoitteiden ja vuotta myöhemmin asetettujen, osin vastakkaisten pyrkimysten puristuksessa. Miten suunnittelujärjestelmää voi yksinkertaistaa, jos kaavahierarkia säilytetään? Miten päätöksentekoa selkeytetään, kun halutaan vahvistaa luonnon monimuotoisuutta? Entä miten sujuvoitetaan kaavaprosessin sujuvuutta? Riittääkö siinä tavoitteeksi kirjattu rakennetun ympäristön valtakunnallinen digitaalinen rekisteri ja tietoaalusta?

Valmistelun edetessä kävi pian selväksi eri intressipiirien vastakkaiset pyrkimykset. Elinkeinoelämän järjestöt ja Suomen Kuntaliitto ottivat reippaasti kantaa. Sekä johtavat elinkeinoelämän organisaatiot että Kuntaliitto pitivät syksyllä 2021 lausunnolle lähetettyä ympäristöministeriön luonnosta kaavoitus- ja rakentamislainsäädäntö (KRL) keskentekeoisena ja esittivät valmistelun keskeyttämistä. Valmistelua moitittiin virkamiesjohtoiseksi ja esitettiin ankaraa kritiikkiä vuorovaikutuksen puutteesta. Kuitenkin esimerkiksi Kuntaliitto oli edustettuna sekä työryhmässä että monissa jaostoissa, minkä

lisäksi lukuisissa valmistelua luotaavissa sidosryhmätilaisuuksissa oli ollut mahdollisuus tuoda kantoja esiin. Ja niin myös tapahtui.

Niin sanottua yhden kuntakaavan mallia simuloitiin Kuntaliiton ja ministeriön voimin syksyllä 2019. Kuntaliitto oli vastustanut mallia, josta simulointikierroksen jälkeen päätettiin luopua. Tärkeä tavoite hiilineutraalisuudesta on saanut laajaa kannatusta, mutta esimerkiksi viherrakenteen omaksuminen oikeusvaikutteisena maakuntakaavaan hiersi hallituksen sisällä koko valmistelun ajan. Samoin kysymys ELY-keskusten roolin osittaisesta palauttamisesta ennen 1.5.2017 voimaan tullutta MRL-muutosta vallinneeseen tilaan. Myös kaupunkiseutusunnitelma jakoi mielipiteitä. Valmistelua johtanut vastuuministeri vaihtui loppusyksystä 2021 kesken lausuntokierroksen.

Maaliskuussa 2022 hallitus päätti luopua kaavajärjestelmää koskevista sisällöllisistä uudistuksista ja keskittyä etenemään pelkästään rakentamisen säännösten kanssa. Digitalisaatio päätettiin kuitenkin ottaa mukaan myös alueidenkäytön ohjaukseen. Uudesta tilanteesta järjestetty lyhyt kuulemistilaisuus (13.4.2022) keräsi lähes 500 osallistujaa, joista käytännössä kaikki ääneen päässeet vaativat muuttuneessa tilanteessa vähintäänkin uutta lausuntokierrosta. Uusi lausuntokierros keväällä tai kesällä olisi käytännössä tarkoittanut, että päätyvällä vaalikaudella ei olisi enää aikataulusyistä mahdollista saada eduskuntaan edes rakentamista ja digitalisaatiota koskevaa uudistusesitystä. Uudistuksen totaalinen kaatumisen ja valmistautuminen kevään 2023 vaaleihin olikin tosin piilevänä monen tahon toivelistalla.

Kaavoituksen ja rakentamisen ohjaus on kuntien keskeisiä toimintaloja opetustoimen ja kulttuurin ohella. Maakunnallisten hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyminen korostaa entisestään kuntien tehtäväkentässä kaikkea sitä, mikä liittyy fyysiseen ympäristöön. Alueidenkäytön ohjauksen valta on lukuisten MRL-muutosten kautta ankkuroitunut vahvasti osaksi kuntalaisten itsehallintoa, jota maakuntien liitot täydentävät maakuntakaavoista päättäessään. KRL esitti tähän valtakeskittymään vain suhteellisen vähäistä korjausliikettä, mutta sekin osoittautui poliittisesti mahdottomaksi.

Syksyllä 2022 on määrä edetä rakentamislakia ja sisällöllisesti MRL:ää vastaavaa alueidenkäyttölakia koskevalla paketilla, jota täydentää rakennetun ympäristön tietojärjestelmää koskeva esitys sekä suunnittelijoiden ja työnjohtajien pätevyyden toteamista koskeva esitys. MRL:n ”pilkkominen” on herättänyt laajaa lähes närkästyä, eikä valiokuntakäsittelystä eduskunnassa tulle puuttumaan värikkyttä.

Kuntien rooli jäisi uudistuksessa ennalleen. Digikaavat ovat väistämätöntä tulevaisuutta, ennemmin tai myöhemmin. Kunnat kilpailevat jo nyt hiilineutraalisuustavoitteissansa. Rakentamisen ohjaus ja rakentamisen luvitus

toisivat pakollisen ilmastaselvityksen. Alle 30-neliöiset muut kuin pysyvään asumiseen tarkoitetut kohteet vapautuisivat luvanhausta, mutta eivät niiden pystyttämistä muutoin koskevalta sääntelyltä. Olemassa olevan rakennuskannan korjaamista kannustettaisiin eikä uuden rakennuksen teknistä vaatimustasoa vaadittaisi. Poikkeuksena olisi eurooppaoikeuden kautta tuleva energiatehokkuus. Purkamisen sallittavuuden osalta vallitsee nykylainkin suhteen väärinymmärrystä. Purkaa saa ihka uudenkin rakennuksen, jos sitä ei katsota tarpeelliseksi suojella joko kaavan tai lain turvin. Rakentamislaki toisi elinkaaritarkastelua ja kierrätysvelvoitetta, mikä pikemminkin tiukentaisi purkamisen sääntelyä kuin sitä helpottaisi.

MRL:n jo edellisellä vaalikaudella käynnistetty kokonaisuudistus on herättänyt poliittisia intohimoja. Viimeistään vuodenvaihteessa selviää, periytyykö paketti seuraavan tai sitä seuraavan hallituksen työlistalle.

Lauri Jääskeläinen

Ekogentrifikaatio suomalaisessa kaupunkikehityksessä

havaintoja Tampereelta

Helena Leino, Antti Wallin & Markus Laine

Kestävän kehityksen politiikka on nivoutunut vauhdilla osaksi suomalaista kaupunkikehittämistä. Pääsääntöisesti kaupunkien kestävyys- ja vihertämistoimia kannatetaan, mutta kansainvälinen kirjallisuus osoittaa, että niillä on myös ennakoimattomia ja joskus tietoisiakin epätasa-arvoistavia sosiaalisia vaikutuksia. Samaan aikaan kun kaupunkikehittämisen argumenttina käytetään ilmastonmuutoksen tuomien ongelmien ratkaisemista, on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, kenelle kestävää kaupunkia tehdään. Vähähiilinen kaupunkikehitys voi tahattomasti luoda epätasa-arvoista asuntopolitiikkaa, ainakin kiihkeimmin kasvavilla kaupunkiseuduillamme.

Analyysimme perustuu ekologisen gentrifikaation (ekogentrifikaatio) lähtökohtaan, joka tarkoittaa kaupungin vihertämis- ja kestävyystoimien aiheuttamaa asuinalueen tahatonta tai tahallista sosioekonomisen rakenteen muuttamista. Tarkastelemme kolmea Tampereen asuinalueita, jotka ilmentävät erilaisia ekogentrifikaation muotoja. Näitä ovat 1) alueen täydennysrakentaminen, joka tuottaa alueelle lisää asukkaita, palveluja sekä ekotehokkuutta, 2) entisen teollisuusalueen puhdistaminen ja muuttaminen asuin- ja liikekäyttöön, sekä 3) asuinalueen arvostuksen korostuminen sen hyvin säilyneen viherympäristön ja historiallisen miljöön ansiosta. Pohdimme tekstissä, miten vihertämis- ja kestävyystoimet vaikuttavat suomalaisten asuinalueiden eriytymiseen kaupungin kasvaessa ja miten haasteellista asuinalueen sosiaalista sekoittamista on toteuttaa jälkeenpäin.

Asiasanat: kestävä kaupunki, gentrifikaatio, ekogentrifikaatio, Tampere, kaupunkikehitys

Tampere houkuttelee uusia asukkaita puoleensa vuodesta toiseen. Luonto ja palvelut ovat lähellä ja kaupunki on tehnyt merkittäviä investointeja kestävyysnimen nimissä. Entisen teollisuuskaupungin muutos kestäväksi kaupungiksi ei kuitenkaan ole yksiselitteinen onnistumistarina. Kestävyysnäkökulmasta tietyt asuinalueet ovat erityisen suosittuja. Kun houkuttelevan asuinalueen kysyntä nostaa hintoja, se ajaa pienituloisia pois näiltä alueilta.

Johdanto

Täydennysrakentaminen polkee vanhojen asukkaiden oikeuksia – Ylisuuria rakennuksia tungetaan eri puolille kaupunkia -- Kaupunki puhuu hienosta viherkertoimesta. Jos uuden rakennuksen tieltä kaadetaan isoja puita, ei kaupungin vehreys siitä todellakaan parane. (Anneli Määttänen, Aamulehden Yleisö-osasto 30.9.2020)

Viime vuosina kaupunkitutkimuksen kentällä on aktivoitunut keskustelu kaupunkien kestävyystoimen sosiaalisista vaikutuksista (esim. Dooling, 2009; Long, 2016). Suomen ja muiden länsimaiden jälkiteolliset kaupungit ovat alkaneet etsiä kestävydestä uutta kehystä taloudelleen ja imagolleen (While ym., 2004; Rigolon & Németh, 2020, s. 404). Kaupunkien kestävyystoimia ovat esimerkiksi saastuneiden teollisuusalueiden puhdistaminen, kestävyyttä tukevan infrastruktuurin rakentaminen, täydennysrakentaminen, pyöräkaistojen ja puistojen lisääminen sekä arvokkaiden ranta- ja metsäalueiden suojeleminen. Nämä toimenpiteet on lähtökohtaisesti suunnattu kaikkien kaupunkilaisten hyväksi, mutta niiden vaikutuksia on syytä arvioida myös kriittisesti. Esimerkiksi koko kaupunkia palvelemaan rakennetut liikenneinfrat kuten Tampereen raitiotie ja Länsimetro Uudellamaalla ovat nostaneet linjojen läheisten asuinalueiden arvoa (Harjunen, 2017; Valaja, 2018). Vastaavasti entiset asuinalueiksi kunnostetut teollisuusalueet kaupunkien keskustojen tuntumassa houkuttelevat hyvällä sijainnillaan maksukykyisiä asukkaita (Frank, 2021). Edellä mainittujen alueiden ohella historiallisesti merkittävät kaupunkimiljööt ja suojellut viherympäristöt ovat kysytyjä ja tavoiteltuja asuinalueita kasvavissa kaupungeissa.

Tieteellisessä keskustelussa on käytössä useita käsitteitä, jotka kuvaavat kaupunkien kestävyystoimien ja alueellisen erilaistumisen välistä suhdetta. Näitä ovat esimerkiksi ekologinen gentrifikaatio (*ecological gentrification*) (Dooling, 2009), ympäristögentrifikaatio (*environmental gentrification*) (Kern, 2015), vihreä gentrifikaatio (*green gentrification*) (Anguelovski ym., 2019), ilmastogentrifikaatio (*climate gentrification*) (Shokry ym., 2020) ja vähähiilinen gentrifikaatio (*low-carbon gentrification*) (Bouzarovski ym., 2018). Yhteistä näille käsitteille on se, että niissä kaikissa keskitytään kestävyysnimen (tai vihertämisen) yllättäviin

tai osin jopa tarkoituksellisiin sosiaalisiin vaikutuksiin, jotka asuinalueita tarkasteltaessa rajaavat ulos pienituloisempia väestöluokkia.

Käytämme edellä mainituista tässä yhteydessä termiä ekogentrifikaatio. Ekogentrifikaation tarkasteleminen on vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa erityisen ajankohtaista, sillä kaupunkien viheralueiden käyttö ja asuinalueiden viihtyisä lähiympäristö ovat nostaneet arvostustaan entisestään viimeisten kolmen vuoden aikana (Pipitone & Jovic, 2021; Manso ym., 2021). Koronan pidempiaikainen vaikutus laajempaan kaupungistumiskehitykseen on toistaiseksi epäselvä. Joka tapauksessa kaupunkivihreän sekä kiinnostavien historiallisten miljöiden merkitys on koronan myötä kasvanut (Venter ym., 2021), minkä on tulkittu paikoin voimistavan asuinalueiden välistä erilaistumista (Pipitone & Jovic, 2021). Tämä vahvistaa asumipreferenssitutkimuksessa jo aiemmin havaittuja toivottuja piirteitä, joita ovat viher- ja vesiympäristöjen läheisyys, palveluiden saatavuus ja liikkumisen helppous (Kuoppa ym., 2020). Vastaavasti viheralueiden ja rantojen läheisyyden, arkkitehtonisten arvojen sekä julkisen liikenteen saavutettavuuden on tutkitusti arvioitu nostavan kiinteistöjen hintoja (Lönnqvist, 2015).

Ekogentrifikaatio on perin yhteiskuntapoliittinen ilmiö kaupunkikehittämisen kentällä. Keskeisimpiä toimijoita tällä kentällä ovat yritys-elämä, kaupunkiorganisaatio ja asukkaat (Rice ym., 2020). Näillä kaikilla toimijoilla on oma toimintalogiikkansa ja intressinsä kaupunkikehittämisen suhteen. Yritys-elämän intresseinä on löytää lisää rakennettavissa olevia alueita niukasti tarjolla olevassa kaupunkiympäristöissä ja toisaalta yritys-elämän teknologiseen osaamiseen keskittyvien alojen työpaikkojen saaminen kaupunkien keskustaan (Rice ym., 2020). Kaupunkiorganisaatioiden intresseissä on houkuttella yritystoimijoita kaupunkieihin ja toimeenpanna ajankohtaisia poliittisia ja strategisia päätöksiä. Näitä ovat esimerkiksi julkisen liikenteen järjestelyt, liikenteen, asumisen ja palveluiden infrahankkeet sekä paine osallistua globaaleihin vaateisiin, kuten EU:n vihreän kehityksen ohjelman tavoitteiden toteuttamiseen. Asukkaiden intressit kaupunkikehittämisessä liittyvät omaan arkeen, kuten asumiseen, työssäkäyntiin, palvelutarjontaan ja mielekkäisiin vapaa-ajan viettomahdollisuuksiin.

Näillä kaupunkikehittämisen toimijaryhmillä on erilaiset ajurit intressien takana, mutta yhdessä ne muodostavat kuvan nykypäivän haluttavasta kaupunkikehittämisestä. Viher- ja vesiympäristöjä arvostetaan, tietotyöntekijöiden elämäntapoihin liittyvät palvelut nostavat kysyntää ja kaavoitus keskittyy täydennysrakentamiseen sekä julkisen liikenteen uudensuunnitelmiin. Tällä uudensuunnitelmaan tähtäävällä kaupunkikehittämisellä on myös sivuvaikutuksia, kuten ekogentrifikaatio, josta Suomessa on käyty

keskustelua toistaiseksi hyvin vähän (vrt. Wallin, 2021). Käsityksemme mukaan aiheesta ei ole julkaistu vielä yhtään empiiristä kotimaista tutkimusta. Tutkimustehtävämme on täyttää tätä aukkoa analysoiden empiirisen aineiston valossa suomalaista kaupunkikehitystä ekogentrifikaation näkökulmasta. Aiemmin toteutetun kirjallisuuskatsauksen (emt., 2021) pohjalta muodostimme kehyksen, jonka avulla etsimme ilmentymiä erilaisista ekogentrifikaation tyypeistä Tampereella. Kysymyksemme kuuluu, voimmeko tunnistaa ekogentrifikaatiolle tyypillisiä kehityskulkuja suomalaisilla asuinalueilla? Tämä yksinkertainen kysymys avaa mahdollisuuden pohtia ekogentrifikaatiokeskustelun relevanttiutta suomalaisessa kontekstissa.

Ekogentrifikaatio: kestävyys kääntöpuoli

Tutkimukset kaupunkien kestävyystoimien sosiaalisista vaikutuksista ovat lisääntyneet muutaman viime vuoden aikana (Anguelovski ym., 2019; Rice ym., 2020; Anguelovski & Connolly, 2022). Ekogentrifikaatiokeskustelussa huomio on kiinnittynyt kaupungeissa tehtäviin kestävyys- ja vihertämistoimiin, joiden seurauksena jotkin asuinalueet alkavat vetää puoleensa hyvätulaisia asukkaita ja samalla sulkeutuen pienituloisilta väestöryhmiltä (ks. Dooling, 2009; Quastel, 2009; Anguelovski ym., 2019).

Tulkintamme mukaan ekogentrifikaatio on symbolisten ja/tai materiaalisten ekologisten toimenpiteiden avulla tahallisesti tai tahattomasti tuotettua alueen asukasrakenteen sosioekonomista yksipuolistumista. Symbolisia toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi alueen uudelleenbrändäys, kun taas materiaalisia ekologisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi teollisuusrakennusten muuttaminen asuinkäyttöön, uusien puistojen tai julkisten liikenneyhteyksien rakentaminen. Nykyisessä kaupunkikehittämisessä ekologisuus ja kestävä kehitys tukevat toimenpiteet näyttävät epäpoliittisina, vaikka niillä muun muassa Checkerin (2011, s. 212) mukaan voi olla hyvin poliittisia seurauksia.

Gentrifikaatiolla tarkoitetaan yleisesti ottaen sitä, että ennestään työväenluokkainen alue alkaa muuttua sekä kulttuurisesti että sosiaalisesti parempiosaisten alueeksi (esim. Glass, 1964; Karhula, 2015). Tällöin alueen sosioekonominen rakenne muuttaa asukkaiden lisäksi alueen palveluita ja lopulta myös identiteettiä, jolloin siellä aiemmin asuneet asukkaat eivät enää koe aluetta samaksi, vaikka ehkä pystyisivätkin taloudellisesti vielä alueella asumaan (esim. Goossens ym., 2020). Gentrifikaation aste vaihtelee kaupungin ja asuinalueen mukaan. Äärimmäisin gentrifikaation muoto on supergentrifikaatio (Lees, 2003), jota tapahtuu maailman metropoleissa, kuten New Yorkissa ja Lontoossa. Siellä tiettyjen asuinalueiden hintojen nousu on niin kovaa, ettei edes hyvätuloi-

sella palkansaajalla ole mahdollisuuksia omistaa asuntoa kyseisiltä alueilta. Markkinatalouden näkökulmasta gentrifikaatiossa on kyse alueen maan ja kiinteistöjen nykyisen ja potentiaalisen arvon erosta. Tällä Neil Smithin (1979) alun perin esittelemällä maankorkoeron teorialla (rent-gap theory) tarkoitetaan pääomasijoittajien kiinnostusta kaupunkikehittämisen mahdollistamiin voittoihin. Räsistyneiden ja huonomaineisten alueiden kunnostamisella kiinteistösijoittajat ovat voineet luoda merkittävää alueen ja kiinteistöjen arvonnousua, mikä taas on johtanut asumisen hintojen nousuun ja alueen sosiaalisen rakenteen muutokseen (esim. van Gent & Hochstenbach, 2020, s. 307).

Anguelovski ja kumppanit (2019, s. 1072) ovat kehittäneet ekogentrifikaatiota edelleen Smithin teoriaan pohjautuen. He käyttävät termiä ”vihreä korkoero” (green gap), tarkoittaen ympäristön puhdistamisen tai vihertämisen mahdollistamaa potentiaalista arvonnousua (emt., s. 1072). Rapistuneen rakennuskannan lisäksi korkoeron voi toisin sanoen aiheuttaa esimerkiksi teollisuuden käytöstä vapautuneen, maaperältään kunnostusta vaativan alueen kehittäminen asumis- ja liikekäyttöön. Kun aiempina vuosikymmeninä hyvätuloiset kaupunkilaiset saattoivat muuttaa esikaupunkeihin ja lähiöihin pois saastuneista kaupunkikeskustoista, on tämä kehityskulku muuttunut päinvastaiseksi. Anguelovski ja kumppanit (2019, s. 1070) huomauttavat, että käynnissä on käänneinen esikaupungistuminen, mihin liittyy keskeisesti raskaan teollisuuden siirtyminen pois kaupungeista: koulutetut ja hyvätuloiset ihmiset muuttavat keskustoihin ja hyvien liikenneyhteyksien varrella oleville asuinalueille, kun taas pienituloiset kaupunkilaiset joutuvat muuttamaan pois kalliiksi käyvistä kaupunkikeskustoista.

Ekogentrifikaatio on erityisesti kasvavien kaupunkien ilmiö, jossa tiettyjen alueiden arvostus ja asumisen hinta nousee. Savupiippujen sammuminen, teollisuusalueiden elävöittäminen, kevyen ja julkisen liikenteen parantaminen, puistojen perustaminen ja viher- ja maisema-arvoihin panostaminen tukevat kestävästä kaupungin politiikkaa. Kriittisen kaupunkitutkimuksen näkökulmasta ekogentrifikaatio heijastaa markkinataloudellista pyrkimystä tehdä kestävästä kehityksestä taloudellisesti kannattavaa pudottaen kuitenkin samalla osan sosiaalisen monimuotoisuuden tavoitteista pois (Long, 2016; Immergluck & Balan, 2018; Anguelovski ym., 2019).

Ekogentrifikaatiota käsittelevä tutkimuskirjallisuus tarjoaa empiiriselle aineistollemme analyysikehyksen. Wallin (2021, s. 107–111) on erotellut neljä erilaista asuinalueyyppiä aiemmasta kansainvälisestä tutkimuksesta. Lähdimme tämän luokittelun pohjalta etsimään kahta kansainvälisessä keskustelussa taajaan esiintyvää aluetyppiä, kestävästä kaupunki-uudistuksen tyyppiä sekä teollisuusalueiden elävöittämisen tyyppiä. Näitä täydentämään nousi

aineistostamme kolmas aluetyyppi, historiallisesti arvostetut ja suojellut kaupunkimiljööt. Esittelemme seuraavassa lyhyesti jokaisen.

Kestävän kaupunkiuudistuksen alueet. Anguelovski ja kumppanit (2019) ovat liittäneet ekogentrifikaatiotutkimuksensa kaupungin hyvätuloisiin ”luovan luokan” edustajiin, jotka vaativat puhtaampaa ja vihreämpää kaupunkiympäristöä. Tietoisuus ilmastonmuutoksesta ja luonnon elonkirjon köyhtymisestä on vaikuttanut ihmisten elämäntapoihin erityisesti urbaanissa ympäristössä. Julkisessa keskustelussa ”hyvät ilmastokaupunkilaiset” (Winter, 2019, s. 14), miettivät kulutustaan, käyttävät julkisia liikennevälineitä, pyöräilevät, kävelevät, syövät kasvis- ja lähiruokaa ja pyrkivät tekemään eettisiä valintoja. Kaupunkiorganisaation näkökulmasta kestävän kaupunkiuudistuksen alueita ovat täydennysrakentamisen ja energiaremonttien kohteiksi soveltuvat keskusta-alueet, joiden palvelurakennetta ja liikenneyhteyksiä voidaan edelleen kehittää (Wallin, 2021, s. 113). Kestävyyttä painottavat kulutusvalinnat ovat usein keskimääräistä kalliimpia investointeja, jonka vuoksi ne saatetaan mieltää rikkaiden etuoikeudeksi (Rice ym., 2020). Winterin (2019, s. 16) mukaan Kööpenhaminassa kutsuttiin fiksuiksi kaupunkilaisiksi (*smart citizens*) niitä, joilla oli hyvätuloinen ja ympäristöarvoiltaan hyväksyttävä työ, asunto kaupungin keskustassa ja kierrättämiseen perustuva arki. Nämä fikset kaupunkilaiset vieroksivat esikaupunkien ei-kestävää ja yksityisautoiluun perustuvaa elämäntapaa (ks. myös Kern, 2015; Goosens ym., 2020). Hyvätuloisten paluu (kestävään) kaupunkikeskustaan muuttaa kaupunkia näin ollen sekä konkreettisesti että kulttuurisesti.

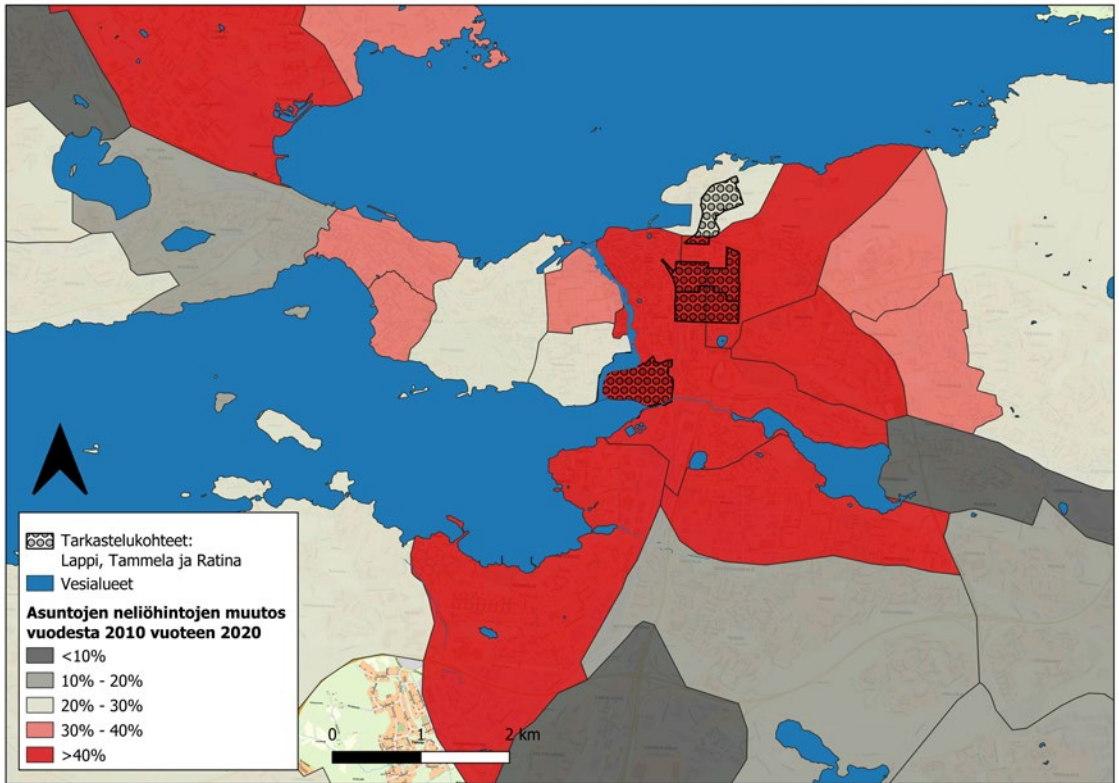
Teollisuusalueiden elävöittäminen. Suomessa, kuten muualla Euroopassa, entisten teollisuuskaupunkien talousrakenne nojaa entistä vahvemmin tietojen ja palvelutalouteen. Talouden rakennemuutoksen seurauksena läheltä kaupunkien keskusta-alueita tai muuten optimaalisilta paikoilta on vapautunut entisiä teollisuusalueita uuteen käyttöön. Alueiden puhdistaminen mahdollisista saasteista nostaa alueen hintaa, mikä taas avaa mahdollisuuksia kiinteistösijoittamiselle. Jos alueilla on puhdistamisen ja elävöittämisen alkaessa asukkaita tai pienyritystoimintaa, joutuvat nämä pääsääntöisesti poistumaan kunnostustyön alkaessa. Näillä ihmisillä ja yrityksillä on harvoin mahdollisuus palata alueelle kunnostustöiden jälkeen. Tämän seurauksena gentrifikaatio aletaan ymmärtää osana alueen luonnollista kehitystä (Curran & Hamilton, 2012, s. 1032). Esimerkiksi New Yorkin kestävyysuudistuksen (PlaNYC) keskiössä on ollut teollisuusalueiden elävöittäminen (Pearsall, 2010, s. 883). Teollisuusalueiden puhdistaminen ja elävöittäminen on nostanut myös lähialueiden arvoa ja vuokria, jolloin eläkeläiset, etniset vähemmistöt ja pienituloiset asukkaat ovat kärsineet elävöittämisestä aiheutuneista kustannusten noususta. Mikäli

uuteen käyttöön kunnostetuilla teollisuusalueilla ei ole aiempia asukkaita, puhutaan uudisrakentamisgentrifikaatiosta (new-build gentrification) (Blok, 2020, s. 2808). Näitä esimerkkejä on löydettävissä myös Suomesta, kuten Helsingin Arabianrannasta ja Kalasatamasta. Saastuneiden maa-alueiden puhdistaminen ja entisten teollisuusalueiden kunnostaminen ei kuitenkaan aina aiheuta gentrifikaatiota. Gentrifikoitumiskehityksen edellytyksenä on, että alue on lähellä keskustaa ja tarjoaa potentiaalista arvonnousua sijoittajille (Eckerd, 2011; Anguelovski ym., 2018).

Historiallisten kaupunkimiljöiden ja viherympäristöjen arvostus. Kolmas alusta ekogentrifikaatiolle löytyy kasvavissa kaupungeissa alueilta, joiden arvostus alkaa nousta juuri siitä syystä, että ne eivät ole altistuneet voimakkaalle kaupunkikehitykselle. Ne ovat säilyttäneet kulttuuri-, rakennus- tai ympäristön-suojelullisesti arvokkaan kokonaiskuvansa. Maailmalla monien kaupunkien historiallinen keskusta on suojeltu, mikä on nostanut myös kiinteistöjen hintoja (Huovinen, 2017). Suomessa yhtenä esimerkkinä toimivat yhtenäiset puutaloalueet, jotka ovat asemakaavassa RKY-merkittyjä. Merkintänsä ansiosta näiden valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen turvaamisesta huolehditaan. Suojelumerkinnän voi siten ajatella olevan vakuutus sen puolesta, ettei alue ainakaan kovin kevyin perustein joudu kaupunkikehityksen kohteeksi (Heininen-Blomstedt, 2013). Kyseiset aluetyypit eivät toistaiseksi esiinny näkyvästi kansainvälisessä ekogentrifikaatiokeskustelussa, mutta kulttuuriperinnöntutkijat ovat yhdistäneet rakennussuojelun gentrifikaatioprosessin käynnistymiseen (esim. Grevstad-Nordbrock & Vojnovic, 2019). Aineistostamme nousi tämänkaltaisen esimerkki, jossa omaleimainen suojeltu arkkitehtuuri yhdistyy miellyttävään viherympäristöön ja sijaintiin ja siksi pohdimme myös tämän aluetyypin asettumista ekogentrifikaation piiriin.

Aineisto ja menetelmät

Olemme edellä tarkastelleet länsimaista ekogentrifikaatiokeskustelua pääosin globaalina ilmiönä. Suomalaisen kaupunkien kehityksen intensiteetti, väkiluku ja eriarvoistumiskehitys ovat eri mittakaavassa, mutta esimerkiksi Helsingissä tietyt asuinalueet keskustassa ja sen liepeillä ovat jo kadonneet keskituloisen palkansaajan ulottumattomiin. Suomalaisista kaupungeista Helsinki, Tampere ja Turku muodostavat urbaanin kasvukolmion kärjet, jonne suurin osa Suomen tulevasta väestökasvusta on ennustettu kohdentuvan (MDI, 2019). Koska muuttoliike, kaupunkikehitys ja rakentamisen investoinnit kohdistuvat voimakkaimmin näille kaupunkiseuduille, ne tarjoavat hedelmällisen lähtökohdan suomalaisen ekogentrifikaation tarkastelulle.

KARTTA 1 Vanhojen osakeasuntojen neliöhintojen prosentuaalinen muutos vuodesta 2010 vuoteen 2020 postinumeroalueittain (Tilastokeskus 2021) sekä tarkemman tarkastelun kohteeksi valitut kaupunginosat (tilastoalueet) pohjoisesta etelään Lappeenranta, Tammela (A ja B) ja Ratina.

Analyysimme kohdistuu Tampereelle. Kaupunki on viime vuosina kasvanut nopeasti. Kun 2010 Tampereella asui 213 000 ihmistä, oli vuonna 2020 väkiluku jo 241 000 (Tilastokeskus, 2020). Tampere on kyselyiden mukaan suomalaisten mieluisin muuttokohde (Taloustutkimus, 2020) sekä Suomen vetovoimaisin kaupunki (T-media, 2021). Kaupungin kasvu on nostanut myös kiinteistöjen ja asumisen hintaa erityisesti kaupunkikeskustan tuntumassa. Tämä tarkoittaa, että kasvun ansiosta erityisesti keskusta-alueelle on muodostunut selkeä maankorkoero. Seuraava kartta osoittaa vanhojen rivi- ja kerrostalo-osakeasuntojen keskimääräisen neliöhintojen prosentuaalisen muutoksen postinumeroalueittain vuosien 2010 ja 2020 välillä (kartta 1).

Analyysimme perustuu tilastotiedon ja laadullisen aineiston yhdistelmälle. Tapaustutkimuksen perinteeseen nojaten käytämme aineistotriangulaatiota (Laine ym., 2007). Tilastollisen aineiston keskittyessä asuntojen hintatason, väes-

tön tulotason ja koulutuksen muutoksen analyysiin 2010–2020, käyttämme sen ohella aiempia laadullisia tapaustutkimuksia (Laine & Leino, 2013; Nyholm, 2017; Laine ym., 2018; Leino ym., 2018; Wallin, 2018; Wallin ym., 2018) tukemaan kvantitatiivisen muutoksen ilmenemistä asukkaiden ja kaupunkiorganisaation näkökulmasta. Analyysin ensimmäinen vaihe perustui tilastotietoon (Tilastokeskus, 2020; Tilastokeskus, 2021; Tampere, 2019a; Tampere, 2019b). Tilastotiedon avulla rajasimme asuinalueiden tarkastelua niihin, joissa on korkeasti koulutettua väestöä enemmän kuin Tampereella keskimäärin ja joissa asukkaiden tulotaso on keskimääräistä korkeampi (Tampereen keskimääräinen tulotaso 2020 oli 28 200 euroa vuodessa ja korkean asteen koulutus on 38 prosentilla) tai alueen asuntojen keskihintojen muutos oli huomattava tarkastellulla aikavälillä 2010–2020. Tilastollisen analyysin jälkeen alueiden tarkastelu kohdentui rajaamaan tarkasteltavat alueet keskustan läheisyyteen; niiden tuli sijaita alle kilometrin päässä keskustasta. Kolmas aluerajauskriteeri oli alueen profiili: viher- ja sinialueiden selvä läheisyys tai muiden ekologisten arvojen näkyvä markkinointi.

Jäljelle jääneitä asuinalueita analysoimme Wallinin (2021) esittämän asuin-alueityypittelyn näkökulmasta. Ekogentrifikaation tunnusmerkit täyttivät kaksi aluetta: täydennysrakentamisen ja energiaremonttien kärkikohde Tammela sekä Pyhäjärven rannalle sijoittuva entinen teollisuusalue, Ratinanranta. Analyysimme viimeiseen vaiheeseen päätyi myös Lappi, joka on RKY-suojelumerkitty yhtenäinen puutalokokonaisuus runsaine viher- ja siniympäristöineen. Pidämme tämän esimerkin mukana pohtiessamme ekogentrifikoitumisen mahdollisia ilmentymiä Tampereella, sillä se läpäisee alueen hintakehityksen ja asukkaiden tulo- sekä koulutustasokehityksen ja sijaintinsa puolesta ekogentrifikaation kriteerit. Tämän lisäksi se tuo kiinnostavan lisän kansainväliseen ekogentrifikaatiokeskusteluun. Valittujen alueiden sosioekonominen tarkastelu noudattaa Tampereen kaupungin tilastoalueiden luokittelua, joka taas mukailee perinteisiä kaupunginosarajoja (Tammela A ja B, Ratina ja Lappi). Asuntojen hintojen tarkastellussa tarkkuutena on tilastoalueita laajemmat postinumeroalueet.

Tammela sijaitsee Tampereen rautatieaseman itäpuolella ja koostuu pääosin 1960–1970-luvuilla rakennetuista kerrostaloista. Tammela on Tampereen kaupungin strategian mukaan keskeisimpiä täydennysrakentamisalueita (Laine ym., 2018) ja samalla yksi nopeimmin arvoansa nostavista asuinalueista Tampereella. Ratinanranta sijaitsee keskustan uusimman ostoskeskuksen, Ratinan kupeessa. Vuosina 2008–2013 rakennetut asunnot ovat menneet kaupaksi erityisesti Pyhäjärven rannalla olevan sijaintinsa ja järvimaisemien ansiosta (Nyholm, 2017). Kolmas tarkastelemamme alue Lappi on rakennettu pääosin

1910–1940-lukujen aikana. Alueen valtteina ovat yhtenäisen puutaloalueen idylli, joka lännessä rajoittuu Näsijärveen ja Rauhaniemen uimarantaan ja pohjoisessa Kaupin kaupunkipuistoon. Kaikki kolme asuinalueetta sijaitsevat kävelymatkan päässä Tampereen ydinkeskustasta.

Ekogentrifikoitumisen ilmentymät Tampereella

Käymme seuraavassa tarkemmin lävitse kolme erilaista ekogentrifikoitumisen tyyppiä Tampereella. Kestävän kaupunkiuudistuksen ilmentymä on Tammela. Entisen teollisuusalueen elävöittämis- ja asuinrakentamiskohde on Ratinanranta ja historiallisen kaupunki- ja viherympäristönsä seurauksena ekogentrifikoituva alue on Lappi.

Tammela: täydennysrakentamalla kestävää kaupunkiuudistusta

Tammelassa (A ja B) asukkaita on 5650 (Tampere, 2018, s. 37). Tammelassa tilastotiedon perusteella kiinnostavin kehityskulku on tapahtunut asuntojen keskihintojen vauhdikkaassa kasvussa suhteessa Tampereen keskimääräiseen hintakehitykseen. Tammelan postinumeroalueella (33500 Osmonmäki-Petsamo) hinnat ovat nousseet vuosina 2010–2020 1000 euroa neliometriä kohden, keskihinnan ollessa 3600 euroa neliometri 2020 (Tilastokeskus 2020b). Tampereen kerrostaloasuntojen mediaanihinta 2020 oli 2663 euroa neliöltä, eli noin tuhat euroa vähemmän kuin Tammelassa keskimäärin. Kasvavan kaupungin hintataso on noussut keskustan asuinalueilla kauttaaltaan, mutta Tammelassa intensiivisen täydennysrakentamisen hankkeita on meneillään runsaammin kuin muilla keskusta-alueilla. Tulevina vuosina Tammelassa kurotaan umpeen maankorkoeroa entisestään, kun Tammelan stadionin yhteyteen valmistuvat asuintalot myydään. Näiden ennakkomarkkinoinnissa olevien asuntojen neliöhinta vaihtelee 5000–10000 euron välillä. Tammelan torin tuntumaan valmistuvia täydennysrakennuskohteita myydään 6000 euron neliöhinnalla.

Toistaiseksi alueen asukkaiden tulotaso noudattelee kaupungin keskiarvoa (noin 30 000 euroa vuodessa) eikä heijastele asuntojen korkeita hintoja, kahdessa ylimmässä tuloluokassa (tulot yli 50 000 euroa vuodessa) on noin 10 prosenttia Tammelan asukkaista. Ylimpien tuloluokkien pienempää osuutta selittää lievästi suurempi opiskelijoiden osuus, kuten Helsingin Kalliossa (vrt. Karhula, 2015). Lisäksi alueella asuu edelleen runsaasti eläkeläisiä (Tammela A 26 prosenttia ja Tammela B 31 prosenttia) verrattuna koko kaupunkiin (Tampere 22 prosenttia). Korkeasti koulutettujen osuus Tammelassa (A ja B) oli 42 prosenttia kun lukema Tampereella keskimäärin on 38 prosenttia.

KUVA 1 Tammelan arkkitehtonisia kerrostumia Emil Aaltosen puistosta kuvattuna

Alueella sijaitsee runsaasti vuokra-asuntoja. Tammelan sijainti on keskeisen lähellä isoja toimistotaloja, yliopistoa ja monipuolisia palveluita. Alueella on hyvät julkiset liikenne yhteydet, uusimpana vieressä kulkeva raitiotie. Tammelan historiallinen kerroksellisuus näkyy katukuvassa, kun vanhoja tehtaita on muutettu asuinkäyttöön ja rakennuskantaa on säilynyt yli sadan vuoden ajalta. Tammelantori on säilynyt elävänä kauppapaikkana ja alueella on kaksi hyvin hoidettua puistoa (ks. kuva 1). Lisäksi Tammelasta on helppo pääsy Näsijärven rannoille, läheiseen Sorsapuistoon ja Kaupin metsään, joka on keskustan suurin viheralue. Tammelassa on useita pitkäikäisiä lounasravintoloita ja pieniä kodinkonekorjaamoita sekä uudempina tulokkaina erilaisia kahviloita, etnisiä ravintoloita ja vintagekauppoja. Alue on monella tavalla muutoksessa, niin fyysisesti kuin asukkaiden arkielämän käytännöissä (Wallin, 2018). Alueen perinteisen identiteetin sekoituessa uusiin kulttuurisiin vai-

lutteisiin osa pitkään Tammelassa asuneista asukkaista on kokenut paikan menettämisen tunteita (Wallin, 2018; ks. myös Goossens ym., 2020).

Tammela asettuu ekogentrifikaation kohteeksi täydennysrakentamisen lähtökohdista. Alue on ollut jo kymmenen vuoden ajan kaupungin täydennysrakentamisen ja energiatehokkaiden peruskorjausten kokeilukohde (Laine & Leino, 2013; Laine ym., 2018). Kaupungin näkökulmasta Tammela on kohtuullisen valmiin infransa vuoksi edullinen täydennysrakentamisen alue, jossa on päästy toteuttamaan energiatehokkaita korjausratkaisuja ja tavoiteltu myös uusien viheryhteyksien synnyttämistä ja energiatehokasta uutta asuntoarkkitehtuuria (Tammelan yleissuunnitelma, 2012). Täydennysrakentaminen ja kevyen liikenteen mahdollisuuksien edistäminen ovat lisänneet alueen palveluja. Tammela toimii ilmastomuutoksen näkökulmasta esimerkillisenä kaupunginosana: sinne muutetaan, koska palveluihin voi kävellä, kaupungin aktiivisin tori sijaitsee alueen keskellä, rautatieasema ja uusi raitiotie ovat aivan vieressä. Investoinnit ovat luoneet Tammelasta keskustan palveluita arvostavalle kaupunkilaiselle houkuttelevan asuinalueen sekä kiinteistösijoittajille kiinnostavan sijoituskohteen.

Ekogentrifikaatio ei siten ole vain konkreettisten kestävyystoimien aikaansaamaa, vaan myös symbolista, kaupunkilaisten muuttuvista elintavoista ja asumispreferensseistä johtuvaa kehitystä. Kaupungin muuttuvat alueet, kuten Tammela, kiinnostavat kaupunkilaisia myös taajaan syntyvien uusien ravintoloiden ja muiden palveluiden muodossa, jotka ovat löytäneet asiakkaita nuorekkaista ja hyvin toimeentulevista asukkaista. Tällaisissa tapauksissa pitkään alueella asuneet asukkaat voivat kokea alueen muuttuvan luovan luokan valtaamaksi (Kern, 2015; Wallin, 2018; Goossens ym., 2020). Toisaalta täydennysrakentaminen ja uudet asukkaat tuovat mukanaan myös hyötyjä koko alueelle lisäten palveluja ja vapaa-ajan toimintaa (Goossens ym., 2020). Kohtuuhintaisen asumisen lisäksi on tärkeää säilyttää alueella kohtuuhintaisia liiketiloja, jotta yrityksillä on mahdollisuus jatkaa alueella alueen hintojen noustessa (Harris ym., 2020).

Tammela on suomalainen esimerkki ekogentrifikaatiosta, jossa yhdistyvät Winterin (2019) tutkimustulokset hyvätuloisten tiedostavista elämänvalinnoista, Ricen ja kumppaneiden (2020) esiin nostama tietotyöläisten tavoittelema palveluiden moninaisuus, joka taas tarjoaa hyvätuloiselle kaupunkilaiselle yksilöllisiä kulttuurisen eronteon mahdollisuuksia (Kern, 2015; Wallin ym., 2018, s. 47). Asukkaiden kulttuurisia erontekojä mahdollistavat esimerkiksi vintagekaupat, kasvisravintolat sekä erilaiset anniskeluravintolat. Näin Tammela ilmentää myös yrityselämän intressejä, alueen monitoimintoisuus (*mixed use*) tarjoaa tietotyöläisille haluttavia asumisen ja elämisen kohteita.

Ratinanranta: teollisuusalueesta asuinalueeksi

Tampereen Ratinanranta on toinen esimerkkimme ekogentrifikaatiosta. Se on teollisuuden käytöstä vapautunut selvän arvonnousun tarjoava alue, jonka kunnostaminen sopii nykypäivän kestäväen kaupungin strategiaan samalla houkutellen pääomaa kaupunkiin (ks. Pearsall, 2010; Curran & Hamilton, 2012). Ratinanrannassa asuu 1420 asukasta (Tampere, 2018, s. 37), joista kahteen korkeimman tulotason luokkaan (tulot yli 50 000 euroa vuodessa) asettuu 28 prosenttia asukkaista (Tampereella keskimäärin vastaava luku on 14 prosenttia). Vuositulot Ratinanrannan asukkailla olivat keskimäärin 43 900 euroa, kun koko Tampereella vastaava luku on 28 200 euroa vuonna 2020. Ratinanranta onkin Tampereen aluekehitystilastoissa (Tampere, 2019a) ”kovatuloisten kaupunginosa” yhdessä keskustasta hieman kauempana sijaitsevien Pyynikin, Pyynikinrinteen ja Tahmelan kanssa. Korkeasti koulutettuja Ratinanrannan asukkaista on 56 prosenttia, kun vastaava luku koko Tampereella on keskimäärin 38 prosenttia (Tampere, 2019b).

Ratinanrannan kunnostaminen teollisuusalueesta asuinalueeksi sijoittuu vuosille 2008–2013. Uuden asuinalueen kaikki asuinrakennukset ovat kerrostaloja, joista suurin osa on omistusasuntoja, mutta joukossa on myös vuokrataloja ja vuokralle laitettuja sijoitusasuntoja. U-malliset korttelit muodostavat talojen väliin sisäpihat ja korttelien väleissä kulkevat väylät kohti rantaa. Talojen parvekkeet ja ikkunat avautuvat Pyhäjärvelle päin (Nyholm, 2017). Aiemmin alueella on ollut teollista toimintaa, Tampereen sähkölaitoksen pääkonttori sekä pelastusarmeijan hoitokoti. Asemakaavamuutos, jossa alue muutettiin asunto- ja toimistoalueeksi, hyväksyttiin 2004. Teollisen ajan infrastruktuuria ja arkkitehtonisia elementtejä käytetään usein hyväksi alueen imagonrakennuksessa, kuten myös Ratinanrannassa, jossa on säilytetty vanhoja kiinteistöjä. Uusien talojen julkisivuissa on käytetty punatiiliä teollista historiaa kunnioittaen.

Ratinanrannan sijainti Pyhäjärven rannalla, aivan Tampereen ydinkeskustan tuntumassa on johtanut arvokkaaseen tonttimaahan ja tuntuvaan rakennusoikeuteen. Tuloksena on syntynyt kalliita asuntoja sekä rakentamisen korkean laadun tavoitetta. Ratinanrannan laadukasta rakentamista kuvaa myös vuonna 2011 Tampereen kaupungille, arkkitehti Mikko Järvelle sekä alueen asemakaavoittaja Juha Jaakolalle myönnetty Kestävä kivitalo-palkinto tunnustuksena Ratinanrannan asuinalueen suunnittelusta ja toteutuksen ohjauksesta (Simola, 2011). Alueen asuntomarkkinoinnissa onkin käytetty hyödyksi kestävyytteen, laatuun ja järvimaisemaan liittyviä attribuutteja (Nyholm, 2017, s. 11).

KUVA 2 Ratinanranta kuvattuna Hatanpään suunnasta.

Pyhäjärven läheisyys on huomioitu talojen suunnittelussa: järvinäkymät aukeavat mahdollisimman monesta asunnosta ja rantaa myötäilee kevyenliikenteenväylä. Rannassa on yksityisiä venepaikkoja, vehreä kulkuyhteys Tampereen keskustaan koirapuistoinen sekä suosittu ulkoliikuntapaikka. Korkeiden hintojen vuoksi alueelle on helpompi muuttaa, jos on aiemmin kertynyttä asunto- tai muuta varallisuutta. Alueen asukkaiden ikärakenne onkin varsin korkea.

Nyholmin (2017) haastattelututkimuksen mukaan Ratinanrannan asumisen kokemuksissa ja asukkaiden arjessa Pyhäjärvi ja sen ranta muodostavat merkittävän osan paikan identiteetistä. Monelle ajatus ranta-asumisesta ja asunnon ikkunoista avautuva järvimaisema ovat sinetöineet muuttopäätöksen. Asuminen järven rannalla, ja järven läheisyys ovat yksi tärkeistä vetoimatekijöistä (emt., 2017). Ratinanrannan kaltaisia esimerkkejä löytyy kansainvälisesti useita: rakennusyhtiöt ja investoijat ovat nähneet entisten teol-

lisuusalueiden potentiaalin niiden maisemissa ja viher- ja sinivyohtyhteisissä, jotka ovat houkutteleet alueille vakavaraista väkeä (Gould & Lewis, 2016, s. 9–12).

Teollisuusalueiden puhdistamisella ja elävöittämisellä tavoitellaan usein hyvin toimeentulevia asukkaita. Ratinanranta oli jäänyt kaupungin kehityksessä joutomaaksi, eikä sen kehittämisessä ollut kyse niinkään aiempien asukkaiden ja yritysten häätämistä. Tavoitteena oli rakentaa korkeantason asuinalue hyvätuloisille asukkaille, jolloin kyse on pikemminkin uudisrakentamisgentrifikaatiosta (Blok, 2020, s. 2808). Tällaisessa tapauksessa pienituloiset asukkaat ja pienemmät yritykset suljetaan ulos alueen kehityksestä. Ratinanrannassa teollisuuden jälkiä siivoamalla ja sen arkkitehtonisia elementtejä käyttämällä on tuotettu merkittävä potentiaalisen tuoton vihreä maankorkeero (ks. Anguelovski ym., 2019). Vaikka Ratinanrannassa pienituloisia asukkaita ei häädetty, niin sen kehittäminen heijastuu laajempaan keskusta-alueen sosioekonomiseen muutokseen.

Lappi: Kulttuuri- ja viherympäristön arvostus ja vaaliminen

Lapin pientaloalue, jota Tampereella yleisesti kutsutaan Käpyläksi alueen ensimmäisen asukkaan mukaan, sijaitsee Tampereen keskustan koillispuolella, 812 asukkaan Lapin kaupunginosassa (Tampere, 2018, s. 37). Tilastotiedon valossa Lappi on yksi varakkaimpia asuinalueita Tampereella. Alueen asukkaiden keskitulot ovat 34 200 euroa vuodessa koko Tampereen keskitulojen ollessa 29 700 euroa vuodessa. Lisäksi kahdessa ylimmässä tuloluokassa (tulot yli 50 000 euroa vuodessa) on 21 prosenttia alueen kaikista asukkaista (vrt. Tampereen 14 prosenttia). Alueella asuvista 50 prosentilla on korkeakoulututkinto (Tampere, 2019b). Tässä on tapahtunut selvä muutos alle kymmenessä vuodessa, 2013 korkeasti koulutettuja oli alueen asukkaista 41 prosenttia.

Asuntoja tulee alueelta harvoin asuntomarkkinoille tarjolle, sillä niitä myydään suoraan ilman välittäjiä. Lapinniemen ja Kaupin kansanpuiston harjujen välissä oleva rajattu, keskustan tuntumassa oleva alue on rakennettu työläiskaupunginosaksi pääosin 1910–40-lukujen vaihteessa. Lapin alueen rakennukset ovat enimmäkseen hirsirakenteisia paritaloja, joista lähes kaikki on nykyisin yhdistetty yhden perheen asunnoiksi. Asuinrakennukset sijaitsevat tiiviisti teiden varsilla, mikä tekee alueesta miellyttävän vaihtelevan ja monimuotoisen. Lapin pohjoispuolelta pääsee keskustan laajimmalle rakentamattomalle metsäalueelle, Kaupin kansanpuistoon ja Lapin luoteispuolella on suosittu Rauhaniemen uimaranta. Talvisin Rauhaniemen kansankylpylä on vilkkaasti käytössä oleva avantosauna (Haavisto, 2013, s. 21).

Lapin pientaloalue on Museoviraston määrittelemä valtakunnallisesti arvokas rakennetun ympäristön kohde (RKY, 2009). Kaupunginosa on suosittu

KUVA 3 Lapin katukuvaa.

ulkoiluapaikka myös muiden tamperelaisten keskuudessa. Suosioon vaikuttavat alueen historiallinen miljö, rakennusten yhtenäisyys ja tunnistettavat aikakauden piirteet sekä kokonaisvaltainen vihreä ympäristö. Alueen arvostus on viime vuosina noussut kaupungin kasvaessa ja keskusta-alueen laajentumisen ja täydennysrakentamisen ansiosta. Lapin RKY-merkintä taas on suojellut alueen historiallista miljöötä ja viherympäristöä rakentamiselta.

Kulttuuriperinnöntutkijat ovat yhdistäneet rakennussuojelun gentrifikaatioprosessin käynnistymiseen (Grevstad-Nordbrock & Vojnovic, 2019). Elementit, joita Lapin kaupunginosa tarjoaa, täyttävät tulkintamme mukaan myös ekogentrifikaation merkit. RKY-suojelumerkintä vuodelta 2009 on varmistanut alueelle pysyvää yhtenäistä vihreyttä yhdistyen järvalueen tarjoamiin palveluihin. Yhtenäinen maisema-alue on muodostunut suosituksi ulkoilu- ja virkistyskohteeksi laajemmin tamperelaisten keskuudessa. Vaikka kaupunginosa ei suoraan asetu kaupunkioorganisaation kestävyystoimenpiteiden kärkikohteeksi

eikä myöskään ole erityinen yritysmaailman ja uuden pääoman luomisen keskus, on se asukkaiden elämäntapatoiveiden näkökulmasta voimakkaasti ekogentrifikoituva alue. Alueen haluttavuuteen vaikuttaa olennaisesti vieressä olevien keskustan alueiden kiivas tihentyminen ja täydennysrakentaminen. Lapin asuinalueelle ei kohdistu autojen läpiajoa, minkä vuoksi kaikenikäisten on turvallista kävellä, pyöräillä, ulkoilla ja virkistyä alueella. Se tarjoaa omakotitalon kaupungin keskustasta, jossa palvelut ovat edelleen lähellä.

Kuten useat tutkimukset osoittavat, viheralueille pääsyllä on monipuolisia terveys- ja hyvinvointivaikutuksia kaupunkilaisille (Tyrväinen ym., 2014; Faehnle ym., 2010; Kabisch & van den Bosch, 2017). Viheralueille välittömässä läheisyydessä asuminen jakautuu kuitenkin epätasa-arvoisesti koulutuksen ja tulo-luokkien perusteella. Kabisch ja van den Bosch (2017) näkevät kysymyksen ilmasto-oikeudenmukaisuuden kannalta epätasa-arvoisena, koska oletettavaa on, että ympäristön tarjoamat terveys- ja hyvinvointivaikutukset tulevat myös jatkossa olemaan kaupunkilaisille epätasa-arvoisesti tarjolla. Toisaalta kuten he toteavat (emt., 2017, s. 213), tämä ilmiö on toistunut historiassa kautta aikojen. Puistoja ja rantoja on suunniteltu erityisesti varakkaampaa väestöä varten (Häyrynen, 1994).

Olisi helppoa vetää yksioikoinen johtopäätös siitä, että lopulta kasvavassa kaupungissa, kuten Tampereella, kaikki keskustan tuntumassa olevat alueet nostavat arvoaan ja voidaan tulkita gentrifikoituviksi asuinalueiksi. Tämä ei kuitenkaan monivaiheisen analyysimme perusteella toistaiseksi pidä paikkaansa. Tampereen keskustan tuntumassa on alueita, joiden asuntojen hintakehitys tai asukkaiden tulostaso- ja koulutuskehitys ei ole ollut vastaavaa kuin analysoimissamme esimerkeissä. Esimerkiksi keskustasta vain kilometrin päässä sijaitsevalla Nekalan alueella on monia hintojen nousuun positiivisesti vaikuttavia tekijöitä: puisto, järvi sekä hyvät liikenneyhteydet. Alueen asuntokanta on osin yksipuolista, tehty sotien aikana halvalla ja rakennuksissa on keskimäärin runsaasti korjausvelkaa. Siksi Nekalan mediaanihinnat (2613 euroa/neliö) jäävät hieman Tampereen keskimääräisestä kerrostaloasuntojen neliöhinnasta (2663 euroa/neliö). Alueen keskimääräiset vuositulot olivat 2019 22 600 euroa vuodessa, mikä oli alhaisempi suhteessa Tampereen asukkaiden keskimääräisiin vuosituloihin 28 200 euroa (Tampere, 2019a). Aineistostamme löytyi myös muita vastaavia esimerkkejä.

Johtopäätökset

Aiempi tutkimus osoittaa, että viheralueiden kunnostus ja uusien luominen, täydennysrakentaminen ja sujuvan joukkoliikenteen kehittäminen nostavat alueiden asuntojen kysyntää (Rice ym., 2020, s. 16; Gould & Lewis, 2016, Curran & Hamilton,

2012). Samaan aikaan kun aluekehittämisen argumenttina käytetään ilmastonmuutoksen tuomien ongelmien ratkaisemista, on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, kenelle luomme kestävästä kaupunkia. Vähähiilinen kaupunkikehitys voi tahattomasti tai jopa tietoisesti luoda epätasa-arvoista asuntopoliitikkaa, ainakin kiihkeimmin kasvavilla kaupunkiseuduillamme.

Artikkelin alussa pohdimme kaupunkikehitystä kolmen toimijaryhmän näkökulmasta, asukkaan, kaupunkiorganisaation ja yrityselämän. Kansainvälisessä keskustelussa useat tutkimukset nostavat esiin huolen siitä, että julkisen sektorin toimijat tekevät runsaasti yhteistyötä yksityisen sektorin kanssa kaupunkien viherryttämisessä, mistä hyötyvät molemmat toimijaryhmät. Kaupungit houkuttelevat hyvätuloisia veronmaksajia asukkaikseen ja alueiden rakennuttajat saavat asuintaloille arvonnousua erilaisten vihertämistoimenpiteiden johdosta (Rigolon & Németh, 2020). Harvey Molotchin (1976) kasvukoneen käsite on saanut 2000-luvulla päivitetyn version, vihreän kasvukoneen, johon Gould ja Lewis (2016) viittaavat kuvatessaan kaupunkioorganisaatioiden ja rakennusyhtiöiden tiivistä yhteistyötä kasvavilla kaupunkiseuduilla (ks. myös Garcia-Lamarca ym., 2021).

Toteutuuko suomalaisten kasvavien kaupunkien kohdalla Anguelovskin ja kumppaneiden (2019, s. 1070) kuvailema käänteisen esikaupungistumisen ilmiö, jossa raskaan teollisuuden siirtyessä pois kaupungeista koulutetut ja hyvätuloiset ihmiset muuttavat keskustoihin, kun taas pienituloiset väestöryhmät ovat pakotettuja muuttamaan pois hintatason noustessa? Korona on haastanut tämän skenaarion toteutumista ainakin lyhyellä aikavälillä, vaikkakaan keskustojen asuinalueet hyvien viherympäristöjen läheisyydessä eivät ole menettäneet suosiotaan myöskään viime vuosina.

On jokseenkin selvää, että asuinalueet, joilla on tarjota useampia houkuttelevia tekijöitä asukkailleen, nostavat alueen kysyntää asuntomarkkinoilla. Näitä houkuttelevia tekijöitä ovat keskustan läheisyys, monipuoliset palvelut, rakennuskannan monitoimintoisuus ja hyvät liikenneyhteydet. Vihertämistoimet tuovat tähän kysyntään vaikuttavia tekijöitä lisää. Niitä ovat erityisesti toimiva luontoyhteys, laadukkaat puistot, järvi- ja merimaisemat, julkiset sekä kevyenliikenteen yhteydet ja kiinnostava historiallinen rakennuskanta.

Kohtuuhintaisen asumisen tarjoaminen on jatkossa myös vihertämis- ja kestävyystoimiin keskittyvien, keskustojen tuntumassa sijaitsevien asuinalueiden ongelmana. Samankaltaiseen havaintoon päätyvät Atlantan viherkäytävän rakentamista tutkineet Immergluck ja Balan (2018). Heidän mukaansa kohtuuhintaista asumista on vaikea tuoda alueelle enää, kun rakentaminen on käynnistynyt ja maan arvo lähtenyt nousuun. Tästä syystä kohtuuhintainen asuminen pitäisi saada vielä paremmin integroitua osaksi kaupunkien

kestävyysoitoimia. Tämä ei kuitenkaan ole helppoa, vaikka kaupunki toimijana olisi kiinnostunut sekoittamaan asukaskuntaa. Esimerkkinä toimii Tampereen nykyinen rantarakentamisen kärkikohde, Ranta-Tampellan alue, jossa on ollut vaikeuksia löytää rakennuttajaa ARA-vuokrakerrostalolle (Huovinen, 2021). Tämä kuvastaa rantarakentamisen ja kohtuuhintaisen asumisen yhdistämisen vaikeutta.

Kaupunkien viherryttämistoimenpiteitä ja laajempia kestävä kehityksen tavoitteita on vaikea julkisesti kyseenalaistaa. Kuten Checker (2011) toteaa, tästä syystä nämä kaupunkikehittämishankkeet pysyvät epäpoliittisoina, ne eivät saavuta sellaista julkista keskustelua, joka avaisi kehittämistoimien sisältämiä taloudellisia intressejä ja kasvun tavoitteiden kyseenalaistamista. Asetelma on hankala, sillä kukapa vastustaisi uusien puistojen luomista ja pilaantuneiden maa-alueiden kunnostamista kaupunkilaisten hyvinvoinnin nimissä. Kuten tutkimuksissa on todettu, lähiluontoon pääseminen on ihmisen terveydelle hyväksi, ja siihen pitäisi luoda kasvavissa kaupungeissa lisää mahdollisuuksia (Tyrväinen ym., 2014; Lanki ym., 2017).

Palaamme vielä kerran tekstin alussa esittämääme tutkimuskysymykseen: voimmeko tunnistaa ekogentrifikaatiolle tyypillisiä kehityskulkuja suomalaisilla asuinalueilla, ja onko kansainvälinen ekogentrifikaatiokeskustelu tärkeää suomalaisessa kontekstissa? Tämän tutkimuksen asuinalueet ilmentävät ekogentrifikaatiolle tyypillistä dynamiikkaa ja siitä syystä ekogentrifikaatioilmiö on tarpeen kytkeä myös suomalaiseen keskusteluun. On erittäin haasteellista miettiä niitä toimintaperiaatteita, joilla kasvavat kaupungit voivat edistää sekä kohtuuhintaista asumista että kehittää kaupunkien viher- ja sinialueitaan, ja tähän haasteeseen olisi hyvä tarttua myös kotimaisella kaupunkikehittämisen kentällä.

Kirjallisuus

Anguelovski, I & Connolly, J. J. T. (toim.). (2022). *The green city and social injustice: 21 tales from North America and Europe*. Abington: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003183273>

Anguelovski, I., Connolly, J. J. T., Garcia-Lamarca, M., Cole, H., & Pearsall, H. (2019). New scholarly pathways on green gentrification: what does the urban 'green turn' mean and where is it going? *Progress in Human Geography*, 43(6), 1064–1086. <https://doi.org/10.1177/0309132518803799>

Anguelovski, I., Connolly, J. J. T., Masip, L., & Pearsall, H. (2018). Assessing green gentrification in historically disenfranchised neighborhoods: a longitudinal and spatial analysis of Barcelona. *Urban Geography*, 39(3), 458–491. <https://doi.org/10.1080/02723638.2017.1349987>

Blok, A. (2020). Urban green gentrification in an unequal world of climate change. *Urban Studies*, 57(14), 2803–2816. <https://doi.org/10.1177/0042098019891050>

Bouzarovski, S., Frankowski, J., & Tirado Herrero, S. (2018). Low Carbon gentrification: when climate change encounters residential displacement. *International Journal of Urban and Regional Research*, 42(5), 845–863. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12634>

- Checker, M.** (2011). Wiped out by the “Greenwave”: environmental gentrification and the paradoxical politics of urban sustainability. *City & Society*, 23(2), 210–229. <https://doi.org/10.1111/j.1548-744X.2011.01063.x>
- Curran, W., & Hamilton, T.** (2012). Just green enough: contesting environmental gentrification in Greenpoint, Brooklyn. *Local Environment*, 17(9), 1027–1042. <https://doi.org/10.1080/13549839.2012.729569>
- Dooling, S.** (2009). Ecological gentrification: a research agenda exploring justice in the city. *International Journal of Urban and Regional Research*, 33(3), 621–639. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2009.00860.x>
- Eckerd, A.** (2011). Cleaning up without clearing out? A spatial assessment of environmental gentrification. *Urban Affairs Review*, 47(1), 31–59. <https://doi.org/10.1177/1078087410379720>
- Faehnle, M., Jokinen, J., Karlin, A., & Lyytimäki, J.** (2010). Kaupunkiluonto ja monikulttuurisuus-maahanmuuttajat luontoalueiden kokijoina ja käyttäjinä. Helsinki: Suomen ympäristökeskus SYKE. <http://hdl.handle.net/10138/37992>
- Frank, S.** (2021). Gentrification and neighborhood melancholy. Collective sadness and ambivalence in Dortmund’s Hörde district. *Cultural Geographies*, 28(2), 255–269. <https://doi.org/10.1177/1474474020987253>
- Garcia-Lamarca, M., Anguelovski, I., Cole, H., Connolly, J. J. T., Argüelles, L., Baro, F., ... & Shokry, G.** (2021). Urban green boosterism and city affordability: For whom is the ‘branded’ green city?. *Urban Studies*, 58(1), 90–112. <https://doi.org/10.1177/0042098019885330>
- Glass, R.** (1964/2013). Aspects of change. Teoksessa B.-S. Japonica, (toim.), *The Gentrification Debates: A Reader*, 19–29. New York & Lontoo: Taylor and Francis. <https://doi.org/10.4324/9781315881096>
- Goossens, C., Oosterlyncx, S., & Bradt, L.** (2020). Livable streets? Green gentrification and the displacement of longtime residents in Ghent, Belgium. *Urban Geography*, 41(4), 550–572. <https://doi.org/10.1080/02723638.2019.1686307>
- Gould, K., & Lewis, T.** (2016). *Green Gentrification: Urban sustainability and the struggle for environmental justice*. Lontoo: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315687322>
- Grevstad-Nordbrock, T., & Vojnovic, I.** (2019). Heritage-fueled gentrification: A cautionary tale from Chicago. *Journal of Cultural Heritage*, 38, 261–270. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2018.08.004>
- Haavisto, H.** (2013). Lappi: Tampereen Lapin pientaloalueen suojeluasemakaava. Rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2013. Pirkanmaan maakuntamuseo. https://www.tampere.fi/ytoteto/aka/nahtavillaolevat/8182/selvitykset/lapin_pientaloalueen_rakennusinventointi_2013.pdf
- Harris, B., Schmalz, D., Larson, L., Fernandez, M., & Griffin, S.** (2020). Contested Spaces: Intimate Segregation and Environmental Gentrification on Chicago’s 606 Trail. *City & Community*, 19(4), 933–962. <https://doi.org/10.1111/cico.12422>
- Harjunen, O.** (2017). Länsimetron tuomat vaikutukset on jo ennakoitu asuntomarkkinoilla. Kvartti 4/2017. <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/lansimetron-tuomat-vaikutukset-jo-ennakoitu-asuntomarkkinoilla>
- Heininen-Blomstedt, K.** (2013). *Jälleenrakennuskauden tyyppitaloalue: Paikan merkitykset ja täydennysrakentaminen* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-8693-9>
- Huovinen, J.** (2021). Tampereen uuteen kaupunginosaan halutaan kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja – Tuoko kolmas yritys kertaa valtion tukeman vuokrakerrostalon Ranta-Tampellaan? *Aamulehti* 10.8.2021. <https://www.aamulehti.fi/tampere/art-2000008181218.html>
- Huovinen, K.** (2017). *Koti vaiko museo lapsillemme: kaupunkisuojelelan käytäntö kolmessa eurooppalaisessa maailmanperintökohteessa* [väitöskirja, Aalto-yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-7256-2>
- Häyrynen, M.** (1994). *Maisemapuistosta reformipuistoon. Helsingin kaupunkipuistot ja puistopoliittika 1880-luvulta 1930-luvulle*. Helsinki: Helsinki-seura.

- Immergluck, D., & Balan, T.** (2018). Sustainable for whom? green urban development, environmental gentrification, and the Atlanta Beltline. *Urban Geography*, 39(4), 546–562. <https://doi.org/10.1080/02723638.2017.1360041>
- Kabisch N., van den Bosch, M. A.** (2017). Urban Green Spaces and the Potential for Health Improvement and Environmental Justice in a Changing Climate. Teoksessa N. Kabisch, H. Korn, J. Stadler & A. Bonn (toim.), *Nature-Based Solutions to Climate Change Adaptation in Urban Areas. Theory and Practice of Urban Sustainability Transitions* (207–220). New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-56091-5_12
- Karhula, A.** (2015). Missä on Kallion gentrifikaatio. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 53(4), 4–11. <http://www.yss.fi/journal/missa-on-kallion-gentrifikaatio/>
- Kern, L.** (2015). From toxic wreck to crunchy chic: environmental gentrification through the body. *Environment and Planning D, Society & Space*, 33(1), 67–83. <https://doi.org/10.1068/d13150p>
- Kuoppa, J., Saarimaa, S., Ruoppila, S., Laine, M., Nieminen, N., & Haverinen, R.** (2020). Houkuttelevan asumisen ainekset. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 58(2), 10–32. <https://doi.org/10.33357/ys.95604>
- Laine, M., Bamberg, J., & Jokinen, P.** (2007). *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus.
- Laine, M. & Leino, H.** (2013). Strategista suunnittelua vai sirpaleista sijoittelua: täydennysrakentamisen mahdollisuudet kaupunkikeskustassa. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 41(4), 407–422. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1617092>
- Laine, M., Leino, H., & Santaoja, M.** (2018). Building Citizens' Trust in Urban Infill: A Dynamic Approach. *Journal of Planning Education and Research*, 739456–. <https://doi.org/10.1177/0739456X18817089>
- Laini, T., Siponen, T., Ojala, A., Korpela, K., Pennanen, A., Tiittanen, P., Tsunetsugu, Y., Kagawa, T., & Tyrväinen, L.** (2017). Acute effects of visits to urban green environments on cardiovascular physiology in women: A field experiment. *Environmental Research*, 159, 176–185. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2017.07.039>
- Lees, L.** (2003). Super-gentrification: The Case of Brooklyn Heights, New York City. *Urban Studies*, 40(12), 2487–2509. <https://doi.org/10.1080/0042098032000136174>
- Leino, H., Santaoja, M., & Laine, M.** (2018). Researchers as knowledge brokers: translating knowledge or co-producing legitimacy? An urban infill case from Finland. *International Planning Studies*, 23(2), 119–129. <https://doi.org/10.1080/13563475.2017.1345301>
- Long, J.** (2016). Constructing the narrative of the sustainability fix: sustainability, social justice and representation in Austin, TX. *Urban Studies*, 53(1), 149–172. <https://doi.org/10.1177/0042098014560501>
- Lönnqvist, H.** (2015). *On the effects of urban natural amenities, architectural quality and accessibility to workplaces on housing prices – an empirical study on the Helsinki metropolitan area*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-331-018-6>
- Manso, M., Sousa, V., Silva, C. M., & Cruz, C. O.** (2021). The role of green roofs in post COVID-19 confinement: An analysis of willingness to pay. *Journal of Building Engineering*, 44, 103388–. <https://doi.org/10.1016/j.jobe.2021.103388>
- MDI** (2019). Maakuntakeskusten väestöennuste 2040: C23-maakuntien keskusket, työssäkäyntialueet ja muu maakunta. https://www.mdi.fi/content/uploads/2019/05/C23_vaestoennuste.pdf
- Molotch, H.** (1976). The city as a growth machine: Toward a political economy of place. *American Journal of Sociology*, 82(2), 309–332. <https://doi.org/10.1086/226311>
- Määttänen, A.** (2020). Täydennysrakentaminen polkee vanhojen asukkaiden oikeuksia – Ylisuuria rakennuksia tungetaan eri puolille kaupunkia. *Yleisönosasto. Aamulehti* 30.9.2020. <https://www.aamulehti.fi/lukijalta/art-2000007501949.html>
- Nyholm, J** (2017). Unelmia ja arkea Tampereen Ratinanrannassa – täydennysrakentamiskohde asukkaiden elettyinä ja koettuna paikkana [pro gradu-tutkielma, Tampereen yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201801261136>

- Pearsall, H.** (2010). From brown to green? Assessing social vulnerability to environmental gentrification in New York City. *Environment and Planning, C, Government & Policy*, 28(5), 872–886. <https://doi.org/10.1068/c08126>
- Pipitone, J. M., & Jović, S.** (2021). Urban green equity and COVID-19: Effects on park use and sense of belonging in New York City. *Urban Forestry & Urban Greening*, 65, 127338–. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2021.127338>
- Quastel, N.** (2009). Political Ecologies of Gentrification. *Urban Geography*, 30(7), 694–725. <https://doi.org/10.2747/0272-3638.30.7.694>
- Rice, J. L., Cohen, D. A., Long, J., & Jurjevich, J. R.** (2020). Contradictions of the climate friendly city: new perspectives on eco-gentrification and housing justice. *International Journal of Urban and Regional Research*, 44(1), 145–165. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12740>
- Rigolon, A., & Németh, J.** (2020). Green gentrification or 'just green enough': do park location, size and function affect whether a place gentrifies or not? *Urban Studies*, 57(2), 402–420. <https://doi.org/10.1177/0042098019849380>
- RKY** (2009). Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Lapin pientaloalue. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1247
- Shokry, G., Connolly, J. J. T., & Anguelovski, I.** (2020). Understanding climate gentrification and shifting landscapes of protection and vulnerability in green resilient Philadelphia. *Urban Climate* 31, 100539. <https://doi.org/10.1016/j.uclim.2019.100539>
- Simola, L.-K.** (2011). Ratinanranta näyttää rakentamisen mallia – Kestävä kivitalo -palkinto Ratinanrannalle. *Betoni*, 4/2011, 12–15. https://betoni.com/wp-content/uploads/2015/09/BET1104_12-15.pdf
- Smith, N.** (1979). Toward a theory of gentrification: a back to the city movement by capital, not people. *Journal of the American Planning Association*, 45(4), 538–548. <https://doi.org/10.1080/01944367908977002>
- Taloustutkimus.** (2020). Tampere on yhä halutuimpiin muuttokohde – Helsinki kirinyt toiseksi. <https://www.taloustutkimus.fi/ajankohtaista/uutisia/tampere-on-ya-halutuimpiin-muuttokohde-helsinki-kirinyt-toiseksi.html>
- Tammelan yleissuunnitelma.** (2012). Tammelan yleissuunnitelma. Tampereen kaupunki. https://www.tampere.fi/liitteet/t/aBjgABTYy/Tammelan_yleissuunnitelma_Kh_2012_raportti.pdf
- Tampere.** (2018). Tampereen kaupungin tilastollinen vuosikirja 2018–2020. Tampereen kaupunki. <https://www.tampere.fi/tiedostot/t/kbeWjqQJ5/Tampereen-kaupunki-tilastollinen-vuosikirja-2018-2020-FINAL.pdf>
- Tampere.** (2019a). Tampere alueittain: Tulot. Tampereen kaupunki. https://public.tableau.com/app/profile/tampereen_kaupunki/viz/Tamperealueittain/Etusivu
- Tampere.** (2019b). Tampere alueittain: Koulutus. Tampereen kaupunki. https://public.tableau.com/app/profile/tampereen_kaupunki/viz/Tamperealueittain/Etusivu
- Tilastokeskus.** (2020). Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 10.8.2021]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vaerak/meta.html>
- Tilastokeskus.** (2021). Suomen virallinen tilasto (SVT): Osakeasuntojen hinnat [verkkojulkaisu]. ISSN=2323-878X. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 21.1.2022]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/ashi/meta.html>
- T-media.** (2021). Tampere on Suomen vetovoimaisin kaupunki. <https://t-media.fi/tampere-on-suomen-vetovoimaisin-kaupunki/>
- Tyrväinen, L., Ojala, A., Korpela, K., Lanki, T., Tsunetsugu, Y., & Kagawa, T.** (2014). The influence of urban green environments on stress relief measures: A field experiment. *Journal of Environmental Psychology*, 38, 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2013.12.005>
- Valaja, A.** (2018). Raitiotien vaikutus asuntojen hintoihin Tampereella [pro gradu -tutkielma, Aalto-yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201812146541>

- Van Gent, W., & Hochstenbach, C.** (2020). The neo-liberal politics and socio-spatial implications of Dutch post-crisis social housing policies. *International Journal of Housing Policy*, 20(1), 156–172. <https://doi.org/10.1080/19491247.2019.1682234>
- Venter, Z. S., Barton, D. N., Gundersen, V., Figari, H., & Nowell, M. S.** (2021). Back to nature: Norwegians sustain increased recreational use of urban green space months after the COVID-19 outbreak. *Landscape and Urban Planning*, 214, 104175. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2021.104175>
- Wallin, A.** (2018). Katsantoja kaupungin muutokseen. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 56(4), 11–27. <https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu/article/view/78162>
- Wallin, A.** (2021). Ekogentrifikaatio: kaupunkien kestävyysmurroksen kiusallinen seuralainen. *Alue ja Ympäristö*, 50(2), 101–116. <https://doi.org/10.30663/ay.107779>
- Wallin, A., Leino, H., Jokinen, A., Laine, M., Tuomisaari, J., & Bäcklund, P.** (2018). A polyphonic story of urban densification. *Urban Planning*, 3(3), 40–51. <https://doi.org/10.17645/up.v3i3.1340>
- While, A., Jonas, A. E. G., & Gibbs, D.** (2004). The environment and the entrepreneurial city: searching for the urban “sustainability fix” in Manchester and Leeds. *International Journal of Urban and Regional Research*, 28(3), 549–569. <https://doi.org/10.1111/j.0309-1317.2004.00535.x>
- Winter, A. K.** (2019). The green city citizen: Exploring the ambiguities of sustainable lifestyles in Copenhagen. *Environmental Policy and Governance*, 29(1), 14–22. <https://doi.org/10.1002/eet.1837>

Osallistumisen kulttuuriset resurssit asuinalueen suunnittelussa

Tapaustutkimus Arabian alueen
täydennysrakentamisesta

Jonas Sjöblom

Tutkin artikkelissa, millaisia kulttuurisia resursseja kaupunginosa-aktiiveilla on oman asuinalueensa täydennysrakentamisen suunnitteluun osallistumiseen. Tarkastelen kulttuurisia resursseja Pierre Bourdieun kulttuurisen pääoman käsitteestä johdettujen tapojen resurssien, symbolisten resurssien ja institutionaalisten resurssien kehysten avulla. Tapaustutkimukseni kohteena on Arabian alue Helsingissä, jossa on ollut aktiivista kansalaistoimintaa kaupunkisuunnitteluun liittyen koko 2010-luvun ajan. Tutkimusaineistona ovat kaupunginosa-aktiivien tuottamat kirjalliset dokumentit ja teemahaastattelut. Kehysanalyysin tulokset osoittavat, että kaupunginosa-aktiiveilla on osaamista kaupunkisuunnittelun käytännöistä ja tietoa alueen arjesta, jaettu käsitys, miten aluetta tulisi kehittää ja osallistumisen uskottavuutta lisäävää asiantuntijuutta. Kaupunginosa-aktiivit näyttäytyvät koko alueen asukkaille hyödyllisinä tulkkeina kaupunkisuunnittelun kysymyksissä, mutta pienen osallistujajoukon vuoksi toiminnan edustavuus alueen asukkaiden äänenä voidaan kyseenalaistaa.

Asiasanat: kaupunkisuunnittelu, kehysanalyysi, kulttuuriset resurssit, osallistuminen

Johdanto

Kansalaisten osallistaminen kaupunkien kehittämiseen on ollut viime vuosina voimakkaasti läsnä suomalaisten kaupunkien strategioissa ja myös kaupunkitutkijoiden kiinnostuksen kohteena (esim. Bäcklund, Häkli & Schulman, 2017; Meriluoto & Litmanen, 2019). Tässä artikkelissa näkökulmana aiheeseen on asukkaiden osallistumismahdollisuudet asuinalueen täydennysrakentamisessa: tarkastelen, millaisia kulttuurisia resursseja kaupunginosa-aktiiveilla on oman asuinalueensa täydennysrakentamisen suunnitteluun osallistumiseen.

Kytken kaupunginosa-aktiivien toiminnan osaksi aiemmassa tutkimuksessa kaupunkiaktivismiksi nimettyä ilmiötä, joka on kansalaisten itseorganisoimaa ja omaehtoista yhteistoimintaa yleensä yhdistystoiminnan ulkopuolella – mutta tässä tapauksessa osa yhdistystoimintaa. Kaupunkiaktivistit ovat luonteeltaan aloitteellisia, proaktiivisia ja hyödyntävät järjestäytymisessään tyypillisesti sosiaalista mediaa. Kaupunkiaktivismi pyrkii usein kaupunkitilan käyttöön ottamiseen tai kaupunkisuunnitteluun vaikuttamiseen. (Mäenpää & Faehnle, 2017, 2021.) Pasi Mäenpää ja Maija Faehnle (2021, s. 33) esittävät, että kaupunkiaktivismi haastaa perinteisen käsityksen kansalaisosallistumisesta kaupunkisuunnittelussa ja virallisessa kaavoituksessa toteutuvan asiantunteumuksen, tarkoituksenmukaisuuden ja laadun. Tuore tutkimus on osoittanut, että omaehtoista kansalaistoimintaa on kuitenkin vaikea yhdistää lakisääteeseen kaavoituskeskeiseen suunnitteluun Helsingissä (Wallin, 2019).

Suomalaista suunnittelujärjestelmää on kuvattu hyvin asiantuntijavetoiseksi. Luottamushenkilöillä on tavallisesti vain viranhaltijoiden esittämän suunnitelman hyväksyjän tai hylkääjän rooli (Puustinen ym., 2017), ja kansalaisten roolia on kuvattu sivustaseuraajaksi, koska he voivat vain kommentoida suunnitelmien luonnoksia tai tehdä valituksia tehdyistä päätöksistä (Mattila, 2018). Kansalaisuuden käsitteen on nähty olevan Suomessa historiallisesti kytköksissä enemmän oikeudellisiin seikkoihin kuin poliittiseen osallistumiseen (Luhtakallio, 2012, s. 67; Stenius, 2003).

Maankäyttö- ja rakennuslaki (2000) takaa kansalaisille kuitenkin mahdollisuuden osallistumiseen maankäytön suunnittelua koskevissa kysymyksissä, ja tämän oikeuden kirjaaminen lakiin on nähty tärkeänä myös suunnittelu-teoriassa vallitsevan kommunikatiivisen suunnittelun paradigman vuoksi (Forester, 1999; Healey, 1997). Laajasti ymmärrettynä kommunikatiivisen suunnittelun teoria on demokraattinen yritys ajaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja ympäristön kestävyyttä vuorovaikutuksessa laajemman osallistujajoukon kanssa (Healey, 1992, s. 233). Teorian henki näkyy maankäyttö- ja rakennuslain säätelemässä osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa, jossa kaupunkisuunnittelijat joutuvat määrittelemään tavat, joiden kautta osalliset voivat olla

suunnitteluprosessissa mukana ja keitä osalliset kulloinkin ovat (Bäcklund & Mäntysalo, 2009, s. 19).

Suunnittelukulttuuri Suomessa on tutkimusten mukaan sekoitus asiantuntijalähtöistä rationaalista suunnittelua sekä kansalaisia osallistavaa, kollaboratiivista suunnittelua. (Bäcklund & Mäntysalo, 2009; Lapintie, 2017; Puustinen, 2006.) Keskeisin osallistumistapa on mahdollisuus kommentoida kaavaluonnosta kirjallisella mielipiteellä, kun se tulee julkisesti nähtäville (Koskiahho, 2002; Tulkki & Vehmas, 2007). Kirjallista mielipidettä osallistumisen välineenä tutkinut Veikko Eranti (2014) toteaa, että kaavam muutoksen mielipiteitä oikeutetaan sekä erilaisten yhteisen hyvän periaatteiden että oman edun ympärille rakentuvien perusteluiden kautta.

Kaupunkisuunnittelun monimutkaiset prosessit on nähty kansalaisia erivoistavina, koska ne vaativat osallistujilta sellaisia ominaisuuksia ja taitoja, joita kaikilla ei ole (Leino & Puumala, 2020; Leino, 2006). Tämä on myös kommunikatiivisen suunnittelun teorian keskeinen kritiikki (Allmendinger & Tewdwr-Jones, 2002; Flyvbjerg, 1998; Hillier, 2003). Kommunikatiiviseen suunnitteluun kuuluvaa ajatusta habermasilaisesta ideaalista puhetilanteesta ja kommunikatiivisesta rationaalisuudesta kritisoidaan siitä, että se perustuu oletukselle yhteisestä elämismaailmasta (Habermas, 1984; Fairtlough, 1991) ja että se pyrkii konsensuseseen, mikä hävittää moninaiset äänet ja eriävät mielipiteet (Mattiila, 2017; Mouffe, 2000; Tewdwr-Jones & Allmendinger, 1998). Kommunikatiivisen suunnittelun teoria sivuuttaa sen, että suunnittelun käytännöissä vaikuttavat monitahoiset valtasuhteet ja -asetelmat. Kansalaiset ovat hyvin erilaisissa valta-asemissa keskenään, ja heillä on erilaiset kyvyt käyttää olemassa olevaa suunnittelua koskevaa informaatiota ja osallistumiskanavia (Flyvbjerg, 1998). Konsensushaikainen kommunikatiivinen suunnittelu voikin johtaa siihen, että se palvelee yhteiskunnassa jo voimakkaiden ja kyvykkäiden eliittien etua (Purcell, 2009).

Paikallisen asukasaktiivisuuden on nähty saavan motivaationsa arjessa koetuista ongelmista, keskittyvän omaehtoiseen tekemiseen ja vaikuttamiseen, pyrkivän muuttamaan yhteiskuntaa rakentavalla tavalla ja haluavan rakentaa uutta yhteisöllisyyttä (Rättälä & Rinne, 2016a). On myös tunnistettu ”supertyyppejä”, jotka toimivat erilaisissa verkostoissa edistääkseen ajamiaan suunnittelutavoitteita (Staffans, 2004) sekä asiantuntijakansalaisia (Bäcklund, 2003), joilla on kaupunkisuunnitteluun liittyen erityistä osaamista. Ongelmaksi on nähty, että sosiaalisilta resursseiltaan vahvat asukkaat voivat ajaa omaa etuaan heikompiresurssisten kustannuksella (Bäcklund & Kanninen, 2015). Toisaalta on argumentoitu, että resursseiltaan vahvat paikalliset ”voimatoimijat” voivat edistää toiminnallaan koko alueen hyvinvointia (Staffans, 2004). Paikallista asukasaktiivisuutta on jäsennetty myös edustamisen problematiikan kautta

ja todettu, että aktiivit julkisesti tekevät ja näyttävät sen, mitä he esittävät edustavansa (Rättilä & Rinne, 2016b).

Osallistumisen eriytyminen on nähtävissä asuinalueiden välillä Helsingissä (Bernelius & Villkama, 2019; Kortteinen & Vaattovaara, 2015). Kevään 2021 kunta-vaaleissa Helsingissä oli äänestysalueita, joissa äänestysaktiivisuus kipusi 80 prosenttiin ja äänestysalueita, joissa jäätiin alle 40 prosenttiin (Vaalit.yle.fi). Osallistuvan budjetoinnin OmaStadi-äänestyksessä vuonna 2019 kaakoksen suurpiirin alueella äänestysaktiivisuus oli kolminkertainen itäiseen suurpiiriin verrattuna (Ahola, 2020, s. 22). Arabian alue kuului äänestyksessä aktiivisimpien kaupunginosien joukkoon (emt., 23). Osallistumisen eriytyminen näkyy myös asuinalueiden sisällä ja kaupunkisuunnitteluun osallistumisessa (Häikiö & Salminen, 2016; Leino & Puumala, 2020; Leino, 2006; Niitamo & Sjöblom, 2018; Sjöblom & Niitamo, 2020).

Aktiivisimmat osallistujat ovat tyypillisesti korkeakoulutettuja ja hyvä-tuloisia, vähintään keski-ikäisiä ihmisiä. Nuorten, taloudellisesti heikosti toimeentulevien, matalammin koulutettujen ja vieraskielisten näkemykset jäävät helposti syrjään eri foorumeista. (Fung, 2015; Grönlund & Wass, 2016; Lahtinen ym., 2019.) Tuore tutkimus osoittaa, että käytössä olevat kaupunkisuunnittelun osallistumiskanavat Helsingissä tavoittavat huonosti haavoittuvassa asemassa tai muuten yhteiskunnassa marginalisoituneita ryhmiä (Sjöblom & Niitamo, 2020).

Vaikka osallistumisen eriarvoistumisesta ja esteistä tiedetään jo paljon, ongelmaa ei ole saatu ratkaistua. Taina Meriluodon ja Tapio Litmasen (2019, 272) mukaan demokratiaa palvelevan osallistamisen suunnittelussa on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, mikä osallistumisen tavoite on, ketkä voivat osallistua, mihin osallistujat voivat vaikuttaa ja mihin eivät.

Tämän tutkimuksen kohteena on osallistumisen eriarvoistumisen vastakkainen ilmiö eli osallistumisen kasautuminen tietynlaisille kansalaisille. Osallistumista kaavoitukseen ei tavallisesti fasilitoida kaupungin taholta, vaan kaavaluonnoksen kommentointi sen nähtävillä olon aikana on osallisten omalla vastuulla. Artikkelin analyysi näyttää, miten osallistumisen kasautuminen tapahtuu kulttuuristen resurssien kautta asuinalueella ja miten aktiiviset asukkaat pystyvät itse järjestämään osallistumiseen tähtäävää toimintaa. Osallistumisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta on tärkeää lisätä ymmärrystä siitä, millaisia asioita pitäisi tavoitella kaikkien asukkaiden ulottuville. Tutkimuskysymykseni on: *Millaisia kulttuurisia resursseja kaupunginosa-aktiiveilla on asuinalueensa suunnitteluun osallistumiseen Arabian alueella Helsingissä?*

Tarkastelen artikkelissa, miten kulttuuriset resurssit näkyvät kaupunginosa-aktiivien puheessa omasta toiminnastaan sekä toiminnan dokumenteissa.

Artikkeli tuottaa tietoa, millaisia resursseja asukkaat tarvitsevat toimiessaan kaupunkisuunnittelun kentällä Helsingissä ja toisaalta, millaisia resursseja tulisi saada kaikkien asukkaiden käyttöön.

Bourdieuilainen viitekehys ja kaupunkisuunnittelun tutkimus

Artikkelin analyysissä sovellan bourdieulaista viitekehystä pääoman lajeista ja erityisesti kulttuurisesta pääomasta, johon kuuluvat *tapojen resurssit, symboliset resurssit ja institutionaaliset resurssit* (Bourdieu, 1984; 1986; Bourdieu & Wacquant, 1995). Kulttuuriset resurssit johdetaan Pierre Bourdieun määrittelemistä kulttuurisen pääoman ulottuvuuksista, joita ovat ruumiillistunut, objektivoitunut ja institutionalisoitunut kulttuurinen pääoma (Bourdieu, 1986; Purhonen ym., 2014, s. 18). Kulttuurinen pääoma ruumiillistuneessa muodossa on henkilöön ulkoapäin kasautunutta pääomaa, joka näkyy yksilön habituksessa eli olemuksessa. (Bourdieu, 1986, s. 243–244.) Bourdieu kehitti kulttuuripääoman käsitteen ”analyyttiseksi välineeksi ymmärtää, miten kulttuuriset resurssit ja laajemmin elämäntyylien ja makujen erot tuottavat ja ylläpitävät yhteiskunnallista eriarvoisuutta” (Purhonen ym., 2014, 17).

Kulttuurisen pääoman ruumiillistunutta ulottuvuutta (Bourdieu, 1986, s. 244) on kutsuttu kotimaisessa keskustelussa tapojen resursseiksi (esim. Häikiö & Snellman, 2017). Tapojen resurssit koostuvat yksilön arkisessa elämässään, niin perheen ja ystäväpiirin kuin yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen (esim. koulutus) kautta opituista tiedoista ja taidoista. Tapojen resurssien oppiminen on Bourdieun sanoin legitimiin käytöksen oppimista, ja tapojen resurssit näkyvät ihmisen habituksessa eli olemuksessa. Tapojen resurssien syntyminen vaatii aikaa ja henkilökohtaisia investointeja, eikä niitä voi saada lahjana tai vaihtokauppana. (Bourdieu, 1986, s. 244–245.) Tässä tutkimuksessa tapojen resurssit auttavat ymmärtämään kaupunkisuunnitteluun osallistumisen edellytyksiä kansalaisten näkökulmasta.

Kulttuurisen pääoman objektivoitunutta ulottuvuutta (Bourdieu, 1986, s. 246) on kutsuttu kotimaisessa keskustelussa symbolisiksi resursseiksi (esim. Häikiö & Snellman, 2017). Symboliset resurssit tarkoittavat materiaalien objektien välisten hierarkioiden tuntemista ja joidenkin symbolien arvostamista toisten yli, eikä niitä voi olla olemassa ilman ruumiillistunutta kulttuurista pääomaa (Bourdieu, 1986, s. 246–247). Symboliset resurssit ovat yhteydessä yksilön makuun ja luokkasemaan ja ilmentävät yksilöiden ja ryhmien taustoja, ja niiden kautta syntyviä mieltymyksiä. Symbolisten resurssien avulla myös erottaudutaan (distinction) muista. (Bourdieu, 1984.) Tämän tutkimuksen näkökulmasta esimerkiksi oman asuinalueen valinnan voi nähdä olevan symbolisten resurssien tulosta.

Kulttuurisen pääoman institutionaalista ulottuvuutta (Bourdieu, 1986, s. 247) on kutsuttu kotimaisessa keskustelussa institutionaalisiksi resursseiksi (esim. Häikiö & Snellman, 2017). Ne pyrkivät näyttämään yksilön kulttuurisen pääoman tason ja luokka-aseman objektiivisesti yhteiskunnan säätelemien, koulutuksen ja työelämän kautta saavutettujen pätevyyksien ja statuksien avulla (Bourdieu, 1986, s. 247–248). Tämän tutkimuksen näkökulmasta nämä pätevyudet, kuten esimerkiksi arkkitehdin koulutus, antavat osallistumiseen asiantun- tijuutta ja uskottavuutta, joista on osallistumisessa hyötyä.

Muita tutkimukseni kannalta relevantteja Bourdieun käsitteitä ovat kentän ja symbolisen väkivallan käsitteet. Kentän käsite on määritelty suomeksi ”sosiaalisiksi areenaksi, jossa kamppaillaan tietyistä resursseista ja pääsystä niihin” (Mäkelä, 1994, s. 255–256). Symbolisen väkivallan käsite on puolestaan mää- ritelty suomeksi motivoituksi hiljaisuudeksi, joka hylkii dialogista demokra- tiaa (Heiskala, 1996, s. 218–220).

Yongjun Shin (2012) on esittänyt, että bourdieulainen pääomakamppailuun perustuva lähestymistapa on episteemisesti erilainen kuin habermasilainen kommunikatiivisen suunnittelun teoria, koska se tuo sosiaalisesti tuote- tun subjektiivisuuden näkyviin. Bourdieulaisen lähestymistavan voi nähdä kommunikatiivisen suunnittelun teorian luokkakritiikkinä. Kuten kommu- nikatiivisen suunnittelun teoria olettaa, bourdieulaisen tulkinnan mukaan kansalaisilla ei todellisuudessa ole yhtäläiset valmiudet osallistua kaupun- kisuunnitteluun, koska kulttuuriset resurssit eivät jakaudu tasaisesti kansa- laisten kesken kaupunkisuunnittelun eikä kansalaisosallistumisen kentillä.

Risto Heiskala on analysoinut yhdyskuntasuunnittelua Bourdieun käsit- teillä ja tuo esiin, että yhdyskuntasuunnittelun kentällä on nähtävissä sym- bolista väkivaltaa kansalaisosallistumista kohtaan, koska siinä tehtyjä rat- kaisuja määrittää vahvasti teknisrationaaliset mahdollisuudet eikä siinä ole juurikaan sijaa elämänpoliittiselle harkinnalle. Arkkitehdit muotoilevat elinympäristöä ihmisille usein kysymättä siellä eläviltä ihmisiltä, kuinka se olisi tehtävä. Yhdyskuntasuunnittelussa vallitsee Heiskalan mukaan moti- voitu hiljaisuus, koska valtaa käyttävät toimijat – arkkitehdit, viranhaltijat, luottamushenkilöt ja toimittajat – ovat saman yhteiskuntaluokan edustajia. (Heiskala, 1996, s. 218–220; 2000, s. 215–216.)

Bourdieulaista lähestymistapaa on sovellettu kaupunkitutkimuksen pii- rissä Suomessa melko vähän. Sillä on tutkittu tilaan liittyvää symbolista kamppailua kauppakeskuksen rakentamisesta (Salminen, 2013), perheiden teke- miä kouluvalintoja kaupungissa (Kosunen, 2016), marginaalisessa yhteiskunnal- lisessa asemassa olevien nuorten osallistumismahdollisuuksia kaupunkike- hittämisessä (Häikiö & Snellman, 2017) sekä taloyhtiöiden ja kaupungin välisen

luottamuksen rakentamista täydennysrakentamisen yhteydessä (Santaoja ym., 2015; Laine ym., 2018). Kansainvälisesti Bourdieun teoriaa on sovellettu erityisesti asumiseen liittyvässä tutkimuksessa (esim. Ejiogu ym., 2018).

Aineisto ja menetelmät

Tutkimusmenetelmänä toimii tapaustutkimus. Tapaustutkimuksen tarkoituksena on tuottaa ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Tapaustutkimus lisää ymmärrystä olosuhteista, joiden lopputuloksena tapauksesta tuli sellainen kuin tuli. (Laine ym., 2017, s. 10; Flyvbjerg, 2011) Tapaustutkimukselle on tyypillistä, että ilmiön ja sen kontekstin rajat eivät ole selviä. Laajan kokonaiskuvan saamiseksi analyysissä käytetään ainestriangulaatiota eli yhdistellään monenlaista aineistoa ja tavoitteena on datan konvergoituminen eli kietoutuminen yhteen. Tyypillisesti tapaustutkimuksen analyysissä käytetään teoriaan pohjautuvaa tulkintaa. (Yin, 2018, s. 15.)

Tapaustutkimukseni kohteena on Arabian alue Helsingissä, johon kuuluvat Arabianrannan, Toukolan ja Vanhankaupungin kaupunginosat itäisessä kantakaupungissa. Alueella asuu noin 9 600 asukasta. Alueen rakentamisessa on sovellettu sosiaalisen sekoittamisen politiikkaa, ja alueella on sekä markkinahintaista omistusasumista että sosiaalista asuntotuotantoa. Arabianrannan kaavoitusratkaisun vuoksi sosioekonomiselta asemaltaan erilaiset ihmiset asuvat samoilla korttelipihoilla. (Lehtovuori, 2007.) Arabianrantaa alettiin rakentaa 2000-luvun alussa ja se valmistui vuonna 2015, mutta aluetta on täydennysrakennettu sen virallisen valmistumisen jälkeen.

Tapaus valikoitui tutkimuksen kohteeksi, koska alueella on ollut aktiivista kansalaistoimintaa kaupunkisuunnitteluun liittyen koko 2010-luvun ajan. Tutkimuksen ajallinen tarkastelu lähtee liikkeelle Helsingin kaupungin vuonna 2013 toteuttamasta alueellisen osallistumisen kokeilusta, jossa kulttuuri- ja kaupunginosayhdistys Artova ry kokeili deliberatiivista, puntaroivan keskustelun asukasraatia alueen rantapuiston elävöittämisen suunnitteluun ja kehitettiin alueen asukastalojen toimintaa (Sjöblom, 2014). Sen jälkeen kaupunkisuunnitteluun vaikuttaminen Artova ry:ssä on jatkunut kaupunkikehitysryhmän toiminnalla. Ryhmän pääasiallisena näkyvänä toimintana on ollut kirjallisten mielipiteiden tekeminen erilaisiin suunnitteluprosesseihin koskien kaavamuutoksia ja joukkoliikenneyhteyksiä.

Artova ry on toimintaryhmäperiaatteelle perustuva kaupunginosayhdistys, jossa itsenäiset toimintaryhmät toteuttavat ja harrastavat monenlaista toimintaa. Toimintaryhmät toimivat periaatteessa yhdistyksen hallituksen alaisuudessa, mutta ovat autonomisia. Tässä artikkelissa tarkastelen kaupunkikehitysryhmän toimintaa sekä sitä edeltänyttä lähidemokratia-toimintaryhmää.

Artikkelin aineistona toimii kaupunginosa-aktiivien haastattelut vuosilta 2013 ja 2019 sekä julkisesti saatavilla olevat dokumentit: kaupunginosa-aktiivien lähidemokratiapilotista kirjoittama loppuraportti vuodelta 2014 sekä aktiivien kaupunkisuunnitteluprosesseihin kirjoittamat kirjalliset mielipiteet vuosilta 2017–2020 (16 kpl).

Teemahaastatteluina toteutettuihin ryhmähaastatteluihin osallistui vuonna 2013 neljä ja 2019 viisi henkilöä. Haastatteluita oli yhteensä kolme, ja ne olivat kestoltaan 1–1,5 tuntia. Haastateltavat olivat haastatteluhetkellä 29–78-vuotiaita ja haastateltavien ammattinimikkeiden joukossa olivat muun muassa vuorovaikutussuunnittelija, nuorisopolitiikan suunnittelija, historian ja yhteiskuntaopin opettaja, arkkitehti, tutkija ja apulaisprofessori. Haastatteluissa keskusteltiin, miten ja miksi on lähtenyt mukaan toimintaan, mitä on konkreettisesti tehnyt toiminnassa ja mitä toiminta on itselle antanut.

Lähidemokratiapilotin loppuraportissa kuvataan pilottiprojektin kulku ja pohditaan kansalaisosallistumisen haasteita kunnallisessa päätöksenteossa. Kirjallisissa mielipiteissä otetaan lausunnon omaisesti kantaa erilaisiin aluetta koskeviin suunnittelukysymyksiin, ja ne on osoitettu joko kaupunkiympäristön toimialalle tai Helsingin seudun liikenteelle. Kirjallisten mielipiteiden tueksi toteutetaan joskus verkkokyselyitä alueen asukkaille.

Aineiston analyysissä sovellan kehysanalyysiä, jossa tulkintakehykset on johdettu kulttuurisen pääoman käsitteistöstä. Ymmärrän kehysanalyysin menetelmänä, jolla rakennetaan rajattuja tulkintatapoja maailmasta (ks. Entman, 1993; Karvonen, 2000). Kehysten avulla voi havainnoida, tunnistaa ja nimetä asioita aineistosta, ja kehykset luovat merkityksen erilaisille tilanteille ja toiminnalle (Luhtakallio, 2005; Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 97). Kehysanalyysi auttaa ymmärtämään, ”mitä tässä on tekeillä?” (Goffman, 1974). Sovellan kehysanalyysiä Eeva Luhtakallion (2012, s. 130–148) tapaan johtamalla tulkintakehykset teoriasta. Luhtakallio on käyttänyt kehysanalyysiä demokratiakäsitysten tutkimisessa muodostamalla tulkintakehykset Myra Marx Ferreen ja muiden kirjoittajien (2002) demokraattisen julkisen sfäärin malleista.

Analysoidessani aineistoa tapojen resurssien kehyksessä olen tehnyt havainnot kaupunginosa-aktiivien tiedoista ja taidoista, joilla on merkitystä kaupunkisuunnitteluun osallistumisessa. Tapojen resurssien kehyksessä korostuu elämän aikana kertyneiden tietojen ja taitojen lisäksi aktiivien arkinen elämä elinympäristössään.

Symbolisten resurssien kehyksen analyysissä katse on kohdistunut siihen, mikä yhdistää kaupunginosa-aktiiveja toisiinsa, mitä he arvostavat ja miten he puhuvat yhteisestä hyvästä. Katseen kohteena on myös se, miten he erotautuvat muista asukkaista.

Aineiston tarkastelussa institutionaalisten resurssien kehityksen kautta korostuvat ne aineiston piirteet, jotka kuvaavat kaupunginosa-aktiivien ammatillisia pätevyyskäsitteitä ja statuksia yhteiskunnassa ja millaisia merkityksiä niillä on kaupunkisuunnitteluun osallistumisessa. Institutionaalisten resurssien kehitys tekee näkyväksi myös kaupunginosayhdistyksen merkityksen aktiivien toiminnassa.

Tapojen resurssien kehys: osaamista kaupunkisuunnittelun käytännöistä ja kokemuksellista tietoa alueen arjesta

Ruumiillistunut kulttuurinen pääoma eli tapojen resurssit kuvaavat kaupunginosa-aktiiveille arkisen elämänsä aikana kertyneitä tietoja ja taitoja. Aineistoa tulkittaessa tapojen resurssien kehityksessä keskeisenä havaintona on, että kaupunkisuunnittelun käytännöt ovat monelle aktiiville tuttuja heidän työnsä ja koulutushistoriansa kautta, ja niihin liittyviä tietoja ja taitoja he pystyvät hyödyntämään myös yksityiselämässään. Aktiiveilla on tietoa maankäytön suunnittelujärjestelmään kuuluvasta osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta ja kaavaprosessin kulusta eli milloin prosessiin on mahdollista osallistua ja vaikuttaa. He myös osaavat seurata vireille tulevia hankkeita tuntemiensa kanavien kautta.

"Mä oon koulutukseltani arkkitehti ja mä oon toiminut kaavoittajana suurimman osan työuraa. Ja niin kun voit ehkä kuvitella niin mä olin täysin kypsäny kaikkiin kaupunginosayhdistyksiin, mutta sit mä huomasin, että Artovan tapa lähestyä näitä kaupunkisuunnittelun kysymyksiä ja näitä ristiriitoja oli semmonen rakentava tapa. Ja sitten mä aattelin että vaikka mä olin vannonu että mä en kyllä enää pihdilläkään koske kaupunginosayhdistyksiin niin [naurahtaa] täällä mä nyt sitten vaan olen ja sitten, siinä vaiheessa oli yleiskaavaprosessi kesken." N3

Näin eräs haastateltava kuvaa, miten vahva osaaminen suunnittelun käytännöistä on tapojen resurssi, joka on ajanut mukaan suunnittelua koskevaan toimintaan myös vapaa-ajalla.

Erityisesti dokumenttiaineistosta ilmenee, että aktiiveilla on osaamista kaupunkisuunnittelussa käytetystä paikoin byrokraattisesta suunnittelun kielestä. Dokumenteissa käytetään ilmauksia kuten "kustannusneutraali", "joukkoliikenteen palvelutason ja yhteyksien kehittäminen", "asemakaavatyö", "liikenne- ja maisemakokonaisuus" ja "kaupunkirakenne". He tuntevat myös alaan liittyvää erikoissanastoa, kuten MAL-sopimuksen.

Alueella asumisen myötä aktiiveilla on lisäksi kokemuksellista tietoa alueen arjesta. Osa aktiiveista toimii myös taloyhtiöittensä hallituksessa.

Aktiivien näkemykset alueen kehittämisestä kuvaavat pääosin sitä, miten arkea alueella voisi tehdä paremmaksi. Toimintaan lähtemisen syynä on ollut kiinnostus kaupunkisuunnittelua kohtaan ja se, että arkeen alueella ei olla oltu täysin tyytyväisiä.

"Joo ja mä innostuin taas tosta, ikään kuin asukasaktiivina toimimisesta ehkä ihan just sen kautta et varsinkin lasten myötä jotenkin semmonen kiinnittyminen omalle asuinalueelle on tietysti aika vahvaa ja jotenkin sitä kautta innostuin lähtee mukaan. Varmaan, en muista ehkä joku houkutteli nimenomaan Artovaan. Joku naapuri tai tuttu mutta mä en itse asias ees ihan tarkkaan muista sitä, mut et se asukasaktiivisuus kiinnosti ehkä lasten myötä." N5

"Kun me muutettiin tänne niin aika nopeesti jouduin, tavallaan ristiriitaan sen kanssa mikä tää Arabianranta piti olla, minkälaiseks on kuvattu, mikä on ollu tää hieno tavote ja suunnitelma. Ja sitten se että miten kuitenkin, tätä koko ajan muokataan eteenpäin vielä ja muutellaan. Varsinkin sitten tän meidän naapuritalon uudelleenkaavotuksen ja suunnitelmien kanssa tuli sellanen ristiriita että, asukkaat saa sanoo ihan mitä tahansa niin niit ei kuunnella pätkäkään." N4

Näin haastateltavat kuvaavat alueella asumisen myötä syntyneitä tapojen resurssija, jotka ovat mahdollistaneet ja motivoineet lähtemisen mukaan toimintaan.

Ruumiillistunut kulttuurinen pääoma eli tapojen resurssit ovat tulosta kulttuurisesti legitiimin käytöksen oppimisesta (Bourdieu, 1986, s. 244–245; Heikkilä, 2011, s. 29), mikä näkyy sekä kaupunginosa-aktiivien puheessa että toiminnan dokumenteissa. Tässä tapauksessa legitiimi käytös on toimimista hallinnon tarjoamissa raameissa eli kommentoimalla käynnissä olevia suunnittelu- prosesseja virallisten kanavien kautta ja puhumalla asiaankuuluvaa kieltä. Kaupunginosa-aktiivien tapojen resurssit ovat yhteydessä heidän yksilöllisiin ominaisuuksiinsa, ja ryhmän tapojen resurssit muodostuvat osaavien yksilöiden tietojen ja taitojen kautta.

Symbolisten resurssien kehys: jaettu käsitys, miten kaupunginosaa tulisi kehittää

Objektivoituneen kulttuurisen pääoman eli symbolisten resurssien kehys auttaa tulkitsemaan, mikä yhdistää kaupunginosa-aktiiveja, mitä he arvostavat ja miten he erottautuvat alueen muista asukkaista, muista kaupunginosista ja muista kaupunkisuunnittelun kentän toimijoista.

Kaupunginosa-aktiivit kokevat, että Artovassa on *rakentava tyyli* keskustella kaupunkisuunnittelun kysymyksistä. Kirjallisissa mielipiteissään aktiivit ovat painottaneet *yhteistä hyvää*, kuten joukkoliikenteen sekä pyörätieverkoston kehittämistä, mikä hyödyttää suurinta osaa asukkaista. Esimerkiksi yksityisautoilun puolesta kannanotoissa ei ole puhetta. Aktiivit ovat toisinaan toteuttaneet verkkokyselyitä alueen asukkaille saadakseen mielipiteilleen laajempaa pohjaa.

Aktiivit haluavat erottautua ”nimbylijöistä” (niin muiden kaupunginosien kuin mahdollisesti omankin) ja ”perinteisistä kaupunginosayhdistyksistä”, jotka ovat tyypillisesti vastustaneet asuinalueelle kohdistuvia muutoksia (esim. Kopomaa ym., 2008). Toiminnan lähtökohta on ollut se, miten esitettyjä suunnitelmaluonnoksia voisi alueen asukkaiden näkökulmasta parantaa. Not in my backyard -asenne on käännetty myönteiseksi Yes in my backyard -retoriikaksi. Tämän voi tulkita symboliseksi resurssiksi. Näin eräs haastateltava kuvaa toiminnan rakentavaa tyyliä:

”Tää on ollu hirveen kiinnostavaa ja siis edelleenkin meillä on musta hyvä tapa lähestyä näitä ongelmia ja vaikeita asioita. Eikä se suinkaan tarkoita sitä että ollaan sitä mieltä kun mitä tämä virallinen suunnittelu on. Vaan haetaan kuitenkin rakentavalla tavalla sitä hyvää ratkaisua. Mukavaa tää on.”N3

Kirjallisissa mielipiteissä käytetään paljon konditionaali-ilmauksia, ja ne kirjoitettu kohteliaaseen sävyyn. Tällaisen toimintatavan voi tulkinta symboliseksi resurssiksi, tavoiteltavaksi toimintavaksi, jonka on todettu olevan hyödyllinen vaikuttamistyössä. Tyyli näkyy mielipiteiden ilmauksissa kuten:

”Näköalatasanne mahdollisin lisäpalveluin nostaisi korkeimman tornin kiinnostavuutta suhteessa muihin vastaaviin, sopisi mainiosti alueen brändiin ja kiinnostaisi turisteja”,

”Artova kiittää Arabian tehdaskorttelin asemakaavan muutokseen liittyvissä suunnitelmissa erityisesti korttelin kauttakulun mahdollisuuksia”,

”Silta voisi mahdollisesti sijaita Ernst Lindelöfin kadun jatkeella, suunnaten korttelin 23677 viereiselle alueelle”.

Näin eräs haastateltava kuvaa toiminnan pyrkimystä avoimuuteen ja yhteiseen hyvään:

”Mut et ehkä siin on se, et nyt se mitä kokemusta mullakin on jostain noist muist kaupunginosaryhmistä ni Artova on hirveen avoin. Siis kyl siihen toi-

mintaan on ikään ku tosi helppo tulla mukaan myös esimerkiksi liittymättä siihen Artovaan tai tulematta hallitukseen et ikään ku on hyvin mahdollista kommentoida ja viesti kulkee aika hyvin. Mä luulen et ihmisillä on, niille jotka tietää, ymmärtää ja tuntee sen olemassaolon niin varmaan aika semmonen kuitenkin positiivinen ja luottavainen suhde toimintaan.” N5

Yhteisen hyvän korostaminen näkyy kirjallisten mielipiteiden ilmauksissa kuten:

”Kaikki nämä tarjoavat loistavaa palvelua lähialueen asukkaille”

”Arabian rantapuistossa pyöräilylojen jäsentäminen kunnon suunnitelmalla ja tarvittavin merkein olisi liikenneturvallisuuden kannalta tärkeä toimi täysin riippumatta siitä, miten seudun pyöräilyverkko muuten rakentuu”

”Kaupunkitilan tulee olla monimuotoinen ja se koskee koko väestöä ja kaupungin muuta toimintaa”.

Aineiston perusteella aktiiveilla on riittävän samankaltainen näkemys siitä, miten kaupunkia tulisi kehittää. Symbolisten resurssien kehyksen tulkinassa aineistossa korostuu aktiivisen toiminnan mahdollistaminen ja monimuotoisuuden arvostaminen. Haastateltavat tuovat esiin, että yhdistyksessä on tapahtunut 2010-luvun alussa sukupolvenvaihdos, jonka jälkeen asioita alettiin tehdä avoimella tavalla. Toiminnastaan ryhmä ei ole saanut negatiivista palautetta muilta asukkailta. Kaupunginosayhdistyksen puitteissa järjestetään monenlaista toimintaa, mikä tekee toiminnasta moniäänistä.

Yhdistyksen rooli osallistumisen kanavana ja kaupunginosan asukkaiden äänenkannattajana on kuitenkin epäselvä myös aktiiveille. Näin eräs haastateltava kuvaa kaupunginosayhdistyksen jännitteistä roolia alueen asukkaiden äänen välittäjänä hallintoon:

”Eihän tietenkään joku kaupunginosaryhmä oikeesti voi mitenkään legitimisti edustaa alueen kaikkia asukkaita. Toki pyrkimys on ollu semmoseen tosi vahvaan kuuntelemiseen niin ku edellinen puhuja sano et esimerkiksi ei oo pyritty ikään kuin myöskään manipuloimaan asukkaita minkään kannan taakse. On Artovaskin ollu sisäisesti esimerkiksi yleiskaavaprosessin osalta vähän ristiriitaisia mielipiteitä esimerkiksi sen ympäristönsuojelun ja rakentamisen välisen, tasapainon löytämisessä. Mut aika hyvin niit on onnistuttu myöskin sovittelemaan yhteen.” N5

Vaikka toisinaan aktiiviryhmän sisällä on erimielisyyksiä siitä, miten yksittäistä kaavahanketta tulisi kommentoida, mielipiteissä on päästy kompromis-

siin. Tärkeämmäksi on nähty se, että lausutaan jotakin kuin että jokaisesta yksityiskohdasta oltaisiin yhtä mieltä.

”Eihän kaikki ajattele kaikesta samalla tavalla. Mut tietenkin sitä voi ajatella myös sillä tavalla että, kummiskin se on ollu suhteellisen pieni porukka mikä on kiinnostunu näistä kysymyksistä, vaikka se joku asia herättää kysymyksiä niin se ei oo, vaikka se on kuinka kiistakysymys niin, siellä ei oo kymmenii ja kymmenii vaan muutamii mitkä siellä aina kommentoi. Ja tokihan niitä on erilaisia näkemyksiä, varmasti ryhmän sisälläkin ja mitkä ajaa hyvin erilaisia. Et ei tässä yhtä mieltä näistä välttämättä.”M3

Sitaatti kuvaa, että vain pieni osa yhdistyksen piirissä toimivista asukkaista on todella kiinnostuneita suunnittelukysymyksistä ja siksi kompromisseihin on ollut mahdollista päästä. Tämä kertoo siitä, että aktiivisten kansalaisten keskuudessa kaupunkisuunnitteluun vaikuttaminen on vielä erityinen kysymys, joka vaatii erityisiä kulttuurisia resursseja.

Objektivoituneen kulttuurisen pääoman symboliset resurssit syntyvät materiaalien tuotteiden välisen hierarkian tuntemisesta ja tietynlaisten symbolien arvostuksesta (Bourdieu, 1986, s. 246–247; Heikkilä, 2011, s. 29) Kehyksen tulkinnassa symbolisiksi resursseiksi nousevat samanlainen tyyli keskustella kaupunkisuunnittelusta ja riittävän samanlaiset arvostuksen kohteet kaupungin kehittämisessä.

Institutionaalisten resurssien kehys: asiantuntijuus, verkostoissa toimiminen, vaikuttavuus

Tulkittaessa aineistoa institutionaalisten resurssien kehyksessä, havaintona on, että asiantuntijuus on vahva resurssi, joka lisää osallistumisen uskottavuutta, mahdollistaa verkostoissa toimimisen ja lisää toiminnan vaikuttavuutta. Monilla aktiiveista on kaupunkisuunnitteluun liittyvää asiantuntijatasoa työ- ja koulutushistoriaa. Kirjallisista mielipiteistä näkee, että ne ovat asiantuntevasti laadittuja ja niissä käytetään ammattisanastoa. Asiantuntijuuden myötä aktiivit toimivat kaupunginosatoiminnan lisäksi suunnittelukysymysten parissa myös muissa verkostoissa.

Näin eräs haastateltava kuvaa osallistumisen kasautumista, mikä tapahtuu kulttuuristen resurssien avulla asuinalueella:

”Nyt on taas semmonen vaihe mun mielestä et kaikki on tosi aktiivisia. Et niillä on työt ja sitten, kymmenessä, tai muissa yhdistyksissä. Yleensä semmoset mitkä hakeutuu tänne, tämmösiin ryhmiin niin ne on muutenkin aktiivisia. Eikä ne oo semmosia et ne tuolla peukaloit pyörittelee vaan ne tekee, tuol

monessa mukana, monessa asiassa mukana. Kun jossain Artovan kaupunki-ryhmässä, voi olla Artovassa ja sitten, yliopistojutuissa ja mis tahansa, työelämässä ja sitten.. monenlaista vaikuttajaa, Annalassa ja mis täällä kaikilla te oottekin sitten. Et se on semmosia multivaikuttajia voisko sanoo."

M3

Aktiivit pitävät kaupunginosayhdistystä "virallisena tahona", jota kaupunki kuuntelee, vaikka se ei edustakaan alueen kaikkia asukkaita. Tämä kertoo siitä, että yhdistysten rooli yhteistoiminnan muotona ja vaikuttamisen kanavana on suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa merkittävä (ks. Alapuro, 2005; Luhtakallio, 2012). Toiminta nähdään vaikuttavana, vaikka sen mittaaminen on vaikeaa, koska mielipiteistään ryhmä ei saa yleensä palautetta. Suunnitteluratkaisut ovat olleet usein heidän esitystensä mukaisia.

"Mä kans jotenkin aattelin et niin kauan kun toiminta on ihan oikeesti vuorovaikutteista, ni niin kauan myöskin sen toiminnan vaikuttavuutta on tosi vaikeeta osottaa. Mut et se Artovan toimintamalli on niin vuorovaikutteinen ja se ei perustu pelkästään kannanottoihin ja johonkin siitä johdettuun kaavasunnittelmamuutokseen, vaan myöskin semmoseen vaikuttamiseen erilaisi verkostoissa. Mut et kyl mul on kans semmonen mielikuva ja vaikutelma et kyllä se toiminta on ollu vaikuttavaa, et kyl siinä on myös sellasia elementtejä jotka on tuottanu kokemusta siitä et on onnistuttu. Tietysti yks semmonen hyvin mitattavissa oleva on myöskin se että saako rahaa johonkin kehittämistyöhön, et sehän on nyt yks sellainen mittari jossa voidaan osoittaa." N5

"Joo siis siinä voi esim. sanoa, että kun Anni Sinnemäki, Mai Kivelä, Otso Kivekäs, Mikko Särelä ja tämmöset tuntevat Artovan ja tietävät mitä Artova tekee, niin se ei välttämättä perustu artovalaisuuteen vaan sen takia, että Artovassa toimivat ihmiset tuntevat heidät. Eli Artova on yks tällainen merkki, jonka kantaa rinnassaan silloin kun ryntää heidän päälleen ja hyppii tasajalkaa" M4

Näin haastateltavat kuvaavat ja arvioivat toiminnan vaikuttavuutta ja verkostoimaisuutta, jotka tulevat mahdollisiksi asiantuntijuuden kautta.

Institutionalisoitunut kulttuurinen pääoma pyrkii takaamaan yksilön kulttuurisen pääoman tason muita kulttuurisen pääoman ulottuvuuksia objektiivisemmin viittaamalla yleisesti tunnustettuihin ilmiöihin (Bourdieu, 1986, s. 247–248, Heikkilä, 2011, s. 30). Tämä kehys näkyy aineistossa aktiivien ammattipätevyyksien kautta, ja ne osaltaan mahdollistavat myös tapojen resurssit ja symboliset resurssit kaupunkisuunnittelun kontekstissa. Osallistumisen

kulttuurin vuoksi kaupunginosayhdistyksen puitteissa toimiminen on itsessään institutionaalinen resurssi, ja sen mandaatilla toimimisessa aktiivit näkevät painoarvoa.

Miten bourdieulainen viitekehys rikastuttaa kaupunkisuunnittelun tutkimusta?

Bourdieun teoria rikastuttaa kaupunkisuunnittelun tutkimusta tuomalla näkyväksi osallistumiseen vaadittavia resursseja, jotka tutkimuksessa laajasti käytetty kommunikatiivisen suunnittelun teoria jättää huomiotta. Kaupunkisuunnittelun prosessit ovat monimutkaisia, tapahtuvat tiukassa aikataulussa ja vaativat osallistujilta ennakkotietoa ja taitoja mielipiteen muodostamiseen. Tämä johtaa siihen, että osallistujat ovat tietynlaisia kansalaisia, joilla on analyysissä esiteltyjä kulttuurisia resursseja. Toisaalta Bourdieun teoria pystyy vain osoittamaan yksilöiden ja ryhmien positioita yhteiskunnassa, mutta ei anna eväitä siihen, miten näitä rakenteita voisi haastaa tai muuttaa. Bourdieulainen luokkakäsitys lähtee ajatuksesta, että yhteiskuntaluokat ovat ”luonnollisia” ja staattisia eikä kulttuuristen resurssien jakautumista yhteiskunnassa ole helppo muuttaa.

Tutkimushuomiota osallistumistutkimuksessa on kohdistettu Suomessa viime vuosina asuinalueille, joilla yhteiskunnallinen osallistuminen ei ole aktiivista ja joiden asukkailla on tulkittu olevan niukasti resursseja osallistumiseen (Häikiö & Snellman, 2017; Junnilainen, 2019; Luhtakallio & Mustranta, 2017; Van Aerschot & Salminen, 2018). Osallistumisen tarkastelu sosioekonomisesti hyväosaisella alueella tuo näihin tutkimuksiin kontrastia ja esiin niitä kansalaisten ominaisuuksia ja taitoja, joita kaavaprosessiin osallistuminen kaavaluonnoksen nähtävillä olon aikana, 14 tai 30 päivässä, vaatii, kun osallistumista todella tapahtuu.

Näyttää siltä, että tasavertaisten osallistumismahdollisuuksien luomiseksi suunnittelujärjestelmässä pitäisi tehdä selvästi nykyistä enemmän positiivista diskriminaatiota ja vahvistaa haavoittuvassa ja marginaalisessa asemassa olevien asukkaiden ääntä ja osallistumismahdollisuuksia. Ajattelun ei tulisi lähteä siitä, että tarjotaan vain samat osallistumiskanavat kaikille eikä lainkaan huomioida ihmisten erilaisia resursseja osallistumiseen. Suunnittelun vuorovaikutusta tulisi ohjata enemmän tasavertaisen suunnittelun (*equity planning*) suuntaan (esim. Fainstein, 2010; Sager, 2013, s. 70–71). Tällainen jalkautuva työ vaatii henkilö- ja aikaresursseja, mutta jo suunnittelun ja sen dokumenttien kielen yleistajuistamisesta ja viestinnän lisäämisestä voisi lähteä liikkeelle. On merkkejä siitäkin, että toisinaan suunnittelijat toivovat, että kaavamuuotos ei saa laajaa julkista huomiota, jotta hanke saadaan ajallaan valmiiksi (Bäcklund ym., 2018).

Johtopäätökset

Artikkelissa olen tutkinut asukkaiden osallistumismahdollisuuksia asuinalueen täydennysrakentamissa ja tarkastellut Helsingin Arabian alueen kaupunginosa-aktiivien toimintaa bourdieulaisesta lähtökohdasta kulttuurisen pääoman ja kulttuuristen resurssien kautta tuodakseni näkyväksi, millaisia ominaisuuksia ja taitoja kaupunkisuunnitteluun osallistuminen vaatii kansalaisilta. Arabianranta oli 2000-luvun alussa paljon huomiota saanut täydennysrakennuskohde, ja alueen ominaispiirteiden vuoksi sen voi ajatella houkuttelevan kaupunkisuunnittelusta kiinnostuneita asukkaita puoleensa keskimääräistä aluetta enemmän.

Kehysanalyysin tulokset piirtävät kaupunginosa-aktiiveista kuvan erityisenä joukkona asukkaita, joilla on osaamista kaupunkisuunnittelun hallinnollisista käytännöistä ja tietoa alueen arjesta, jaettu käsitys, miten kaupunginosa tulisi kehittää ja osallistumisen uskottavuutta lisäävää asiantuntijuutta, jonka myötä he pystyvät vaikuttamaan myös erilaisissa verkostoissa. Ryhmä esittää itsensä avoimena kaikille alueen asukkaille, mutta todellisuus näyttäytyy siltä, että osallistuminen ryhmän toimintaan käytännössä vaatii edellä mainittuja resursseja. Onkin esitetty, että kulttuurisen pääoman tärkeimpiä ominaisuuksia on se, että se toimii eksklusion eli eristämisen ja ulkopuolelle jättämisen välineenä (Lamont & Lareau, 1988, s. 156).

On kiinnostavaa, että ryhmäläiset kokevat kaupunginosa-aktiivien virallisena tahona, jota kaupunki kuuntelee, mikä kertoo suomalaisesta osallistumisen kulttuurista. Kirjallisista mielipiteistä aktiivit eivät kuitenkaan saa kaupungilta palautetta, joten niiden vaikuttavuus jää arvailujen varaan. Kirjallinen mielipide osallistumismenetelmänä ei siis ole kommunikatiivisen suunnittelun teorian ihanteen mukainen vuorovaikutteinen prosessi.

Kaupunginosa-aktiivien toiminnan voi nähdä kahdesta näkökulmasta. Yhtäältä paljon kulttuurisia resursseja omaava ryhmä, kuten tutkijat (esim. Leino ym., 2018), voi toimia tulkkeina (*knowledge brokers*) hallinnon ja asukkaiden välillä kaupunkisuunnittelun kysymyksissä, ja heidän toimintansa voi hyödyttää koko alueen asukkaiden hyvinvointia. Toisaalta koska ryhmä toimii kaupunginosa-aktiivien nimissä ja puhuu alueen asukkaiden äänellä, asetelma on edustavuuden näkökulmasta ongelmallinen. Aktiivit tuovat esiin, että eivät ole saaneet toiminnastaan muilta asukkailta negatiivista palautetta, mutta miten kymmenkunta aktiivista kansalaista voisi edustaa lähes 10 000 asukkaan alueen yhteistä mielipidettä?

Tämä edustavuuden ongelma on jo pitkään tiedostettu kaupungin hallinnossa kaupunginosa-aktiivien kanssa toimimisen yhteydessä (esim. Mäenpää ym., 2000, s. 89). Tilanteen voi toisaalta nähdä myös siitä näkökulmasta, että

kaupunginosa-aktiivien kautta suunnittelijat saavat edes jotain tietoa alueen asukkaiden näkemyksistä ja alueen arjesta, jota voivat hyödyntää suunnitteluratkaisujensa tukena, ja myös teoreettisesti on esitetty avauksia siitä, miten asiantuntijakansalaiset (*issue experts*) voivat olla hyödyllisiä suunnittelulle myös yhteisen hyvän näkökulmasta (Asdal, 2015).

Yhdenvertaisen osallistumisen näkökulmasta on tärkeää tunnistaa kasautuvien kulttuuristen resurssien valta kaupunkisuunnittelun kentällä. Kulttuuristen resurssien avulla on mahdollista uhmata hallinnonalalla tunnistettua symbolista väkivaltaa. Kysymys kuuluukin, pystytäänkö kasautuvien kulttuuristen resurssien valtaa nykyisten rakenteiden puitteissa purkamaan ja jakaa yhdenvertaisempaan käyttöön? Kulttuuriset resurssit näkyvät hyvin myös äänestysaktiivisuudessa, joka tutkimusten mukaan korreloi sosioekonomisen aseman kanssa (esim. Lahtinen ym., 2019).

Tämän tapaustutkimuksen tulokset herättävät kysymyksen, onko tietoa ja osaamista vaativalla alueellisella kaupunkiaktiivisilla vaikutuksia asuinalueiden tunnistettuun eriytymiskehitykseen Helsingissä? Onko vaarana, että osallistumisen ja osaamisen eriarvoistuminen asuinalueiden välillä johtaa siihen, että alueita kehitetään kaupunkiorganisaatioissa epätasa-arvoisesti?

Kirjallisuus

- Alapuro, R.** (2005). Associations and Contention in France and Finland: Constructing the Society and Describing the Society. *Scandinavian Political Studies*, 28(4), 377–399. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2005.00137.x>.
- Allmendinger, P. & Tewdwr-Jones, M.** (2002). The Communicative Turn in Urban Planning: Unravelling Paradigmatic, Imperialistic and Moralistic Dimensions. *Space and Polity*, 6(1), 5–24. <https://doi.org/10.1080/13562570220137871>.
- Ahola, N.** (2020). Kaupunkilaisten äänet osallistuvassa budjetoinnissa. Helsingin kaupungin osallistuvan budjetoinnin äänestys 2019. Helsingin kaupungin tutkimuskatsauksia 2020:1.
- Asdal, K.** (2015). “What Is the Issue? The Transformative Capacity of Documents.” *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, 16(1), 74–90. <https://doi.org/10.1080/1600910X.2015.1022194>.
- Bernelius, V. & Vilka M. K.** (2019). Pupils on the move: School catchment, area segregation and residential mobility of urban families. *Urban Studies*, 56(15), 3095–3116. <https://doi.org/10.1177/0042098019848999>.
- Bourdieu, P.** (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Cambridge, M.A.: Harvard University Press.
- Bourdieu, P.** (1986). The Forms of Capital. Teoksessa Richardson, John G. (toim.): *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, 241–258.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L.J.D** (1995). *Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Bäcklund, P.** (toim.). (2003). *Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula*. Tutkimuksia 2003:5. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Bäcklund, P., Häikiö, L., Leino, H. & Kanninen, V.** (2018) Bypassing Publicity for Getting Things Done: Between Informal and Formal Planning Practices in Finland, *Planning Practice & Research*, 33(3), 309–325. <https://doi.org/10.1080/02697459.2017.1378978>.

- Bäcklund, P., Häkli J. & Schulman H.** (toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere: Tampere University Press
- Bäcklund, P. & Kanninen, V.** (2015). Valtatuetut asukkaat. Englannin naapurustosuunnittelu ja asuinalueperustaisten osallistumiskäytäntöjen haasteet. *Alue ja ympäristö*, 44(1), 4–16.
- Bäcklund, P. & Mäntyselä, R.** (2009). Yhdyskuntasuunnittelun teorioiden kehitys ja asukkaiden osallistumisen tarkoitus. *Terra*, 121(1), 19–31.
- Ejiogu, A., Ambituuni, A., Ejiogu, C.** (2018). Accounting for accounting's role in the neoliberalization processes of social housing in England: A Bourdieusian perspective, *Critical Perspectives on Accounting*, 102053. <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2018.07.002>.
- Entman, R.** (1993). Framing: Toward a Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>.
- Eranti, V.** (2014). Oma etu ja yhteinen hyvä paikallisessa kiistassa tilasta. *Sociologia*, 51(1), 21–38.
- Fairtlough, G.** (1991). Habermas' Concept of "Lifeworld". *Systems Practice*, 4, 547–563. <https://doi.org/10.1007/BF01063113>
- Ferree, M.M., Gamson, W.A., Gerhards, J. et al.** (2002) Four models of the public sphere in modern democracies. *Theory and Society*, 31, 289–324. <https://doi.org/10.1023/A:1016284431021>
- Flyvbjerg, B.** (2011). Case study. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.), *The Sage handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage, 301–316.
- Flyvbjerg, B.** (1998). *Rationality and power: democracy in practice*. Chicago: University of Chicago Press.
- Forester, J.** (1999). *The deliberative practitioner. Encouraging participatory planning processes*. Cambridge: MIT Press.
- Fainstein, S.** (2010). *The Just City*. Ithaca: Cornell University Press.
- Fung, A.** (2015). Putting the Public Back into Governance: The Challenges of Citizen Participation and Its Future. *Public Admin Rev*, 75(4), 513–522. <https://doi.org/10.1111/puar.12361>.
- Goffman, E.** (1974). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge: Harvard University Press.
- Grönlund, K. & Wass, H.** (toim.). 2016. Poliittisen osallistumisen eriytyminen. *Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Oikeusministeriön julkaisu 28/2016.
- Habermas, J.** (1984). *The Theory of Communicative Action 1*. Boston: Beacon.
- Healey, P.** (1992). Planning through debate: the communicative turn in planning theory. *Town Planning Review*, 63(2), 143–162.
- Healey, P.** (1997). *Collaborative Planning. Shaping Places in Fragmented Societies*. UBC Press.
- Heiskala, R.** (1996). *Kohti keinokehoista yhteiskuntaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heiskala, R.** (2000). *Toiminta, tapa ja rakenne: kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkilä, R.** (2011). *Bättre folk, bättre smak? Suomenruotsalaisten maku ja kulttuuripääoma*. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hillier, J.** (2003). Agonising over consensus: why Habermasian ideals cannot be "real", *Planning Theory*, 2(1), 37–59. <https://doi.org/10.1177/1473095203002001005>.
- Häikiö, L. & Snellman, K.** (2017). Marginaalisessa yhteiskunnallisessa asemassa olevien nuorten osallistuminen. Teoksessa Bäcklund, P., Häkli J. & Schulman H. (toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*, 118–135. Tampere: Tampere University Press.
- Häikiö, L. & Salminen, J.** (2016). Osallistuvan budjetoinnin oikeudenmukaisuus. *Janus*, 24(4), 340–357.
- Junnilainen, L.** (2019). *Lähiökylä. Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta*. Tampere: Vastapaino.
- Karvonen, E.** (2000). Tulkintakehitys (frame) ja kehystäminen. *Tiedotustutkimus*, 23(2), 78–84.
- Kopomaa, T., Peltonen, L. & Litmanen, T.** (toim.) (2008). *Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kortteinen, M. & Vaattovaara, M.** (2015). Segregaation aika. *Yhteiskuntapolitiikka*, 80(6), 562–574.

- Koskiahho, B.** (2002). Onko osallisuus vahvaa demokratiaa? Maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta. Teoksessa Bäcklund, Pia, Jouni Häkli & Harry Schulman. (toim.): *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Tampere: Gaudeamus.
- Kosunen, S.** (2016). *Families and the Social Space of School Choice in Urban Finland*. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lahtinen, H., Wass, H. & Hiilamo, H.** (2019). Luottamus poliittisen osallistumisen sosioekonomisten erojen selittäjänä. Teoksessa Bäck, Maria & Elina Kestilä-Kekkonen. (toim.) *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus. Polut, trendit ja kuulut*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:31.
- Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P.** (toim.) (2017). *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus.
- Laine, M., Leino H., & Santaoja M.** (2018). Building Citizens' Trust in Urban Infill: A Dynamic Approach. *Journal of Planning Education and Research*. <https://doi.org/10.1177/0739456X18817089>
- Lamont, M. & Lareau, A.** (1988). Cultural capital: Allusions, gaps and glissandos in recent theoretical developments. *Sociological Theory*, 6(2),153–168. <https://doi.org/10.2307/202113>
- Lapintie, K.** (2017). Tarinoita takapihalta 2.0: Vuorovaikutus digitaalisen median aikakaudella. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 55(4).
- Lehtovuori, P.** (2007). ”Minulla on aina mitta mukana”. Arkkitehti Mikael Sundmanin haastattelu. Teoksessa Kangasoja, J. & Schulman, H. (toim.) *Arabianrantaan! Uuden kaupungin maihinnousu*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Leino, H. & Puumala, E.** (2020). What can co-creation do for the citizens? Applying co-creation for the promotion of participation in cities. *Environment and Planning C: Politics and Space*. Syyskuu 2020. <https://doi.org/10.1177/2399654420957337>.
- Leino, H., Santaoja, M. & Laine, M.** (2018). Researchers as knowledge brokers: translating knowledge or co-producing legitimacy? An urban infill case from Finland, *International Planning Studies*, 23(2), 119–129. <https://doi.org/10.1080/13563475.2017.1345301>.
- Leino, H.** (2006). Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun dynamiikka. Tutkimus Tampereen Vuoreksesta. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Luhtakallio, E.** (2005). Kehysanalyysi mediakuvien sukupuolirepresentaatioiden tutkimuksessa. *Sosiologia*, 42(3), 189–206.
- Luhtakallio, E.** (2012). *Practicing Democracy. Local Activism and Politics in France and Finland*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Luhtakallio, E. & Mustranta, M.** (2017). *Demokratia suomalaisessa lähiössä*. Helsinki: Into. Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999/32.
- Mattila, H.** (2017). *Revisiting Habermas. Exploring the Theoretical Roots and Contemporary Challenges of Communicative Urban and Regional Planning*. Akateeminen väitöskirja. Espoo: Aalto-yliopisto.
- Mattila, H.** (2018). The “Aesthetic Turn” as a Bridge between Communicative and Agonist Planning Theories: Exploring the Interplay of “Consensus” and “Dissensus” with a View on Its Implications for Finnish Planning. *Architectural Research in Finland*, 2(1), 94–113.
- Meriluoto, T. & Litmanen, T.** (toim.) (2019). *Osallistu! Pelastaako osallistaminen demokratian?* Vastapaino: Tampere.
- Mouffe, C.** (2000). *The Democratic Paradox*. Lontoo: Verso.
- Mäenpää, P., Aniluoto, A., Manninen, R. & Villanen, S.** (2000). *Sanat kivettyvät kaupungiksi: tutkimus Helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Mäenpää, P. & Faehnle, M.** (2017). Itseorganisoituva kaupunki: hallinta, talous ja demokratia. *Futura*, 36(4), 28–40.
- Mäenpää, P. & Maija, F.** (2021). 4. sektori. Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Tampere: Vastapaino.
- Mäkelä, J.** (1994). Pierre Bourdieu – erottautumisen teoreetikko. Teoksessa Heiskala, R. (toim.): *Sosiologisen teorian nykysuuntauksset*. Helsinki: Gaudeamus, 243–269.

- Niitamo, A. & Sjöblom, J.** (2018). Verkkokeskustelut kommunikatiivista suunnittelua edistämässä: Lisää kaupunkia Helsinkiin -Facebook-ryhmä kaupunkisuunnittelun kumppanina? *Yhdyskuntasuunnittelu*, 56(2), 31–59. <http://www.yss.fi/journal/verkkokeskustelut-kommunikatiivista-suunnittelua-edistamassa/>
- Purcell, M.** (2009). Resisting neoliberalization: communicative planning or counter-hegemonic movements? *Planning Theory*, 8(2), 140–165. <https://doi.org/10.1177/1473095209102232>.
- Purhonen, S. & työryhmä.** (2014). *Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Tallinna: Gaudeamus.
- Puustinen, S, Mäntysalo, R., Hytönen, J. & Jarenko, K.** (2017). The “deliberative bureaucrat”: deliberative democracy and institutional trust in the jurisdiction of the Finnish planner. *Planning Theory and Practice*, 18(1), 71–88. <https://doi.org/10.1080/14649357.2016.1245437>.
- Puustinen, S.** (2006). *Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne: vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta*. Akateeminen väitöskirja. Espoo: Aalto-yliopisto.
- Rättilä, T. & Rinne, J.** (2016a). *Kuntademokratia kaksilla raiteilla*. Kunnallisanalyyttisen tutkimuksen kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 96. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy
- Rättilä, T. & Rinne, J.** (2016b). "Jos me ei tehdä, niin kuka tekee?": asukasaktivismi prefiguratiivisena representaationa. *Politiikka: Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu*, 58(2), 115–130.
- Sager, T.** (2013). *Reviving critical planning theory: Dealing with pressure, neo-liberalism, and responsibility in communicative planning*. Routledge.
- Salminen, J.** (2013). Tila symbolisen kamppailun kohteena. Tapaus Ideapark. *Alue ja ympäristö*, 42(1), 25–36.
- Santaoja, M., Laine, M., & Leino, H.** (2016). "Joku palikka siitä puuttuu" – Luottamuksen rakentuminen täydennysrakentamisen suunnittelussa". *Yhdyskuntasuunnittelu*, 54(1). <http://www.yss.fi/journal/joku-palikka-siita-puuttuu-luottamuksen-rakentuminen-taydennysrakentamisen-suunnittelussa/>
- Seppänen, J. & Väliverronen, E.** (2012). *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino
- Shin, Y.** (2012). Bourdieu and urban politics: Conceptualizing a Bourdieusian relational framework for urban politics research. *Planning Theory*, 12(3), 267–289. <https://doi.org/10.1177/1473095212465926>.
- Sjöblom, J.** (2014). *Lähidemokratiapilotti – bacchilainen tapaustutkimus suoran osallistumisen kehittämisestä Arabian alueella Helsingissä*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Sjöblom, J. & Niitamo, A.** (2020). The intermediating role of municipal urban planners in online discussions with citizens. *Planning Theory & Practice*, 21(5), 710–726. <https://doi.org/10.1080/14649357.2020.1844282>
- Staffans, A.** (2004). *Vaikuttavat asukkaat: Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina*. Akateeminen väitöskirja. Espoo: Aalto-yliopisto.
- Stenius, H.** (2003). *Kansalainen*. Teoksessa Hyvärinen, M., Kurunmäki, J., Palonen, K., Pulkkinen, T. & Stenius, H. (toim.) *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Tampere: Vastapaino.
- Tewdwr-Jones, M. & Allmendinger, P.** (1998). Deconstructing Communicative Rationality: A Critique of Habermasian Collaborative Planning. *Environment and Planning*, 30(11), 1975–1989. <https://doi.org/10.1068/a301975>.
- Tulkki, K. & Vehmas, A.** (2007). *Osallistuminen yleis- ja asemakaavoituksessa, Ympäristöhallinnon ohjeita 1/2007*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Van Aerschoot, L. & Salminen, J.** (2018). Hyvä, paha lähiö: nuoret ja asuinalueella syntyvä sosiaalinen pääoma. *Sosiologia*, 55(3), 248–262.
- Wallin, S.** (2019). *Managing urban complexity. Participatory Planning, self-organization and co-production of urban space*. Akateeminen väitöskirja. Espoo: Aalto yliopisto.
- Yin, R.K.** (2018). *Case study research and applications. Design and methods*. California: SAGE.

Kaupunki ja osalliseksi tuleminen

Piia Pentti

Vallitsevassa osallisuuspuheessa osallisuus mielletään usein osallistumisen synonyymiksi eikä ihmisten arkiympäristöjen merkitystä osallisuudelle ymmärretä vielä riittävästi. Tässä artikkelissa avaan uuden näkökulman osallisuuteen tarkastelemalla kaupunkiympäristössä toteutuvaa osallisuutta yksilön toiminnan sijaan moniaineksisena sommittumana. Analysoin artikkelin aineistona olevaa videoitua yhdessäkuljeskelua kehittämäni osallisuussommittuman käsitteen avulla. Osallisuussommittuman käyttäminen analyysissa mahdollistaa osallisuuden arjen, vuorovaikutuksen ja tapahtumallisuuden huomioimisen. Sommittuma-analyysi ei korvaa perinteisiä, kaupunkisuunnittelussa hyödynnettyjä osallistamisen tapoja, mutta voi täydentää niitä ja auttaa tekemään niistä tasa-arvoisempia.

Asiasanat: osallisuus, sommittuma, yhdessäkuljeskelu, kaupunkitutkimus

Johdanto

Osallisuus on ajankohtainen keskustelunaihe. Sen edistämistä tavoitellaan lukuisissa hankkeissa ja sen toteuttamisesta on säädetty lailla. Tutkimuksissa käsitteellä viitataan moniin erilaisiin ilmiöihin eikä sille ole englannin kielessä selkeää vastinetta (Virolainen, 2015). Osallisuudesta puhutaan niin aktiivisen kansalaisuuden, aktivoinnin kuin yhdenvertaisten palveluiden yhteydessä. Toisaalta osallisuuspuheessa painottuvat merkityksellisyys ja mahdollisuudet, minkä lisäksi siihen liitetään demokratian sekä ihmisoikeuksien kaltaisia käsitteitä. (Steel & Koskinen-Koivisto, 2019; Maunu & Kiilakoski, 2018; Nivala & Ryyänen, 2013.) Yksilön osallisuutta poliittisiin, sosiaalisiin, taloudellisiin, juridisiin ja kulttuurisiin yhteiskunnan osa-alueisiin on korostettu esimerkiksi kansalli-

siin opetussuunnitelmiin sisältyvässä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksessa (Kasa, 2019). Antropologit Aline Gubrium ja Krista Harper (2013, s. 29) ovat kirjoittaneet jopa ”osallistavasta käänteestä”, jonka he ajoittavat 2000-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle.

Kaupunkitutkimuksen kontekstissa osallisuudella tarkoitetaan usein asukkaiden osallistumista kaupunkikehittämiseen. Osallisuutta on tarkasteltu niin hallinnon pyrkimyksinä osallistaa kaupunkilaisia näiden asuinympäristöjä koskevaan päätöksentekoon kuin asukkaiden omaehtoisena ja itseorganisoituvana ruohonjuuritason toimintana. (Anttiroiko ym., 2003, s. 154–156; Rättilä & Rinnes, 2017, s. 100–101; Mäenpää & Faehnle, 2017; Bäcklund ym., 2017, s. 5–9; Vahtikari ym., 2021.) Yhteistä näille näkökulmille on osallisuuden ymmärtäminen toimintaan osallistumisena. Osallisuuden ja osallistumisen käsitteet näyttävät usein synonyymeinä (ks. myös Virolainen, 2015, s. 12). Kun osallisuus ymmärretään yksilön toimintana, saatetaan syitä esimerkiksi työttömyyden kaltaisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin etsiä yksilöistä, ei niistä ympäristöistä ja rakenteista, joissa tuo osattomuus tulee olevalsi (ks. esim. Beresford, 2001, s. 500; Ferguson, 2007 s. 394). Paradigmaan kriittisesti suhtautuvien tutkijoiden tavoin ymmärrän osallisuuden olevan osallistumista laajempi käsite, joka pitää sisällään monensuuntaista vuorovaikutusta, toimijuutta ja olemista (Biesta, 2006; Turja & Vuorisalo, 2017; Matthies, 2017).

Ihmisten arjen elinympäristöjen merkitystä osallisuudelle ei ymmärretä vielä riittävästi, ja uusia näkökulmia osallisuuteen on peräänkuulutettu niin asiantuntijoiden kuin tutkijoiden toimesta (THL, 2020). Suppeaa osallisuuskäsitystä ovat haastaneet tutkimukset, jotka ovat osoittaneet osallisuuden olevan yhteydessä esimerkiksi sosioekonomisiin tekijöihin, koettuun terveydentilaan, psyykkiseen hyvinvointiin, yksinäisyyteen sekä päätöksenteon järjestelmien, palveluiden ja yhteisöjen tasa-arvoisuuteen (Närhi ym., 2013, s. 116). Kaikkiin näistä ei yksilö voi omalla toiminnallaan vaikuttaa. Koska osallisuus syntyy yhteistoiminnassa ihmisen ja tämän sosiomateriaalisen arkiympäristön kanssa, on tärkeää pyrkiä analysoimaan osalliseksi tulemisen mahdollisuuksia ja estäviä tekijöitä sekä ympäristöissä että ihmisissä.

Tässä artikkelissa tarkastelen kaupunkiympäristössä toteutuvaa osallisuutta tulemisena. Tulemisen (devenir) ontologia perustuu ranskalaisen filosofin Gilles Deleuzen (2004) ajatteluun, jossa olemassaolo ymmärretään jatkuvana tulemisena, muutoksena ja liikkeenä. Analysoimalla osallisuutta yksilön toiminnan sijaan tapahtumana, osalliseksi tulemisena, hälvennän yksilön kuviteltua omalakisuuksia ja tutkin, millaisissa sosiomateriaalisissa sommittumissa kaupunkilaisten osallisuus voi tulla mahdolliseksi. Ymmärrän osallisuuden jatkuvasti kehkeytyvänä, moniaineksisena paikkaan ja yhteisöön

kiinnittymisenä. Osalliseksi tuleva subjekti ei ole ympäristöstään irrallinen, vaan saa merkityksensä vasta asettuessaan vuorovaikutukseen toisten kappaleiden, kuten muiden ihmisten, materioiden, teknologioiden, kulttuurien ja perinteiden kanssa. Tulemisen ontologia kiinnittyy uusmaterialismiin, joka korostaa materiaalisuuden ja ruumiillisuuden merkitystä osana uutta tuotavaa prosessia (Hynninen, 2017, s. 46). Tulemisen ontologian avulla ymmärrän ja selitän osallisuutta yksilön toimintaa laajempina prosessina, joka kehkeytyy kaupunkiympäristössä läsnä olevien ihmisten, ympäristöjen ja materioiden vuorovaikutuksessa. Osallisuuden tutkiminen edellyttää siten paneutumista näiden aineiden välisiin kytköksiin.

Hyödynnän analyysissäni Deleuzen ja Guattarin (1984) kehittämää sommittuman¹ (eng. assemblage, ransk. agencement) käsitettä. Sommittumassa heterogeeniset, mutta keskenään tasa-arvoiset elementit kytkeytyvät toisiinsa ja tuottavat jotakin uutta (Deleuze, 2007). Kyse on elävästä kokonaisuudesta, jota luonnehtii sattumanvaraisuus ja epävarmuus. Sommittuma ei tee eroa erilaisten aineiden, kuten kulttuuristen, aineellisten, poliittisten, taloudellisten tai ekologisten välillä. Myös ihminen on sommittuman yksi aines muiden joukossa. Olennaista sommittuman ontologiassa onkin toimijuuden laajeneminen ihmisiltä sommittumaan. (Smart & Smart, 2017; Braidotti, 2013.) Sommittuma ei tarkastele asioiden alkuperää tai lopputulosta vaan sitä, miten ja miksi erilaiset ainekset kytkeytyvät toisiinsa (McFarlane, 2011, s. 652–653). Esittelen artikkelissani osallisuusommittuman käsitteen, jonka avulla osoitan, miten erilaiset kaupunkiympäristössä vaikuttavat elementit kytkeytyvät toisiinsa ja mahdollistavat tilapäisesti kaupunkilaisen osalliseksi tulemisen. Kysyn, miten osallisuuden tarkastelu sommittumana muuttaa käsitystämme osallisuudesta.

Sommittuma ja osallisuuden moniaineksinen olemus

Kaupunkiympäristöön kytkeytyvää ruumiillisuutta, ajallisuutta ja sosiokulttuurisia narratiiveja on tarkasteltu osana yksilön paikkasuhteen muotoutumista. Tim Ingold on käyttänyt kudelman (meshwork) käsitettä tarkastellessaan paikkojen, reittien ja niillä kulkemisen merkityksiä osana paikkasuhtetamme. (Suopajarvi, 2014, s. 334; Ingold, 2011, s. 148–154, 160.) Sarah Pink on puolestaan kehittänyt emplacement-käsitettä, joka korostaa ruumiin ja aistien merkitystä osana yksilön paikkasuhteen rakentumista. Pinkin mukaan paikan kokemisessa on kyse hetkessä elävien, kehollisten aistihavaintojen, historiallisten

¹ Käsite on suomennettu esimerkiksi sommitelmäksi, sikermäksi ja kehkeymäksi. Käytän sommittuman käsitettä kuvatakseni sitä sattumanvaraisuutta ja prosessiluonnetta, joka sommittumaan liittyy. Käsitteen kääntämisestä ks. esim. Snellmann, 2018, s. 30.

prosessien ja kulttuuristen narratiivien yhteenkietoutumasta. (Pink, 2011, s. 354.) Asukkaiden osallisuudesta puhuttaessa on kaupunkiympäristöön erottamattomasti kytkeytyvä materiaalisuus, monikerroksisuus ja -aistisuus jäänyt vähemmälle huomiolle.

Tässä artikkelissa testaan kehittämäni osallisuussommittuman käsitettä yhteen aineistoon. Artikkelin aineistona on Turun keskustassa syksyllä 2020 tekemäni yhdessäkuljeskelu, joka tallennettiin tutkimusosallistujan, ”Juhanin”, ylle puetulla laajakulmaisella videokameralla. Video on toiminut tämän artikkelin analyysissä keinona tarkastella, miten ruumiit ja muut materiaaliset objektit kohtaavat kaupunkiympäristössä ja osallistuvat yksilön osalliseksi tulemisen prosessiin.² Tavoitteeni ei ole luoda yleistettävää mallia osallisuuden toteutumisesta kaupunkiympäristössä, vaan tarjota näkökulma erään kaupunkilaisen osallisuussommittumaan ja tehdä näkyväksi sosiomateriaalisen kaupunkiympäristön ja osalliseksi tulevan yksilön välistä vuorovaikutusta. Tarkastelemalla artikkelin aineistona olevaa yhdessäkuljeskelua osallisuussommittuman käsitteen kautta pyrin ymmärtämään ja selittämään, miten Juhanin yksilöllinen ja elävä osallisuussommittuma kehkeytyy, millaisia aineksia siihen saattaa sisältyä sekä miten nämä ainekset asettuvat vuorovaikutukseen toistensa kanssa.

Vaikka pyrin haastamaan vallitsevalle osallisuuspuheelle ominaista ihmisiä ja yksilökeskeisyyttä, toimii ihminen tässä artikkelissa eräänlaisena ikkunana moniaineiksiseen sommittumaan. Tarkasteluni kohteena ei kuitenkaan ole ihminen vaan monensuuntainen vuorovaikutus yksilön ja tämän sosiomateriaalisen ympäristön kanssa. Artikkelini kytkeytyy humanistisissa tieteissä tapahtuneeseen affektiiviseen käänteeseen³ (affective turn), joka on merkinnyt siirtymistä diskurssien ja tekstien tutkimisesta kohti ruumiillisuutta ja materiaalisia prosesseja (ks. esim. Salmela, 2017; Kolehmainen & Kinnunen, 2020). Hyödynnän analyysissäni erityisesti Deleuzen (1997) kirjoituksista kumpuavia ajatuksia affektista jatkuvassa liikkeessä olevana virtauksena, joka syntyy ruumiiden ja materiaalien objektien sommittumisissa. Affekti (affect) voi kanavoitua esimerkiksi fyysisenä, biologisena, psykologisena, sosiaalisena, poliittisena tai tunteisiin liittyvänä muutoksena tai tilana.

2 Artikkelini on osa etnologian väitöstutkimustani, jonka empiirinen aineisto on tuotettu Turussa ja Naantalissa vuosina 2018–2021 yhdessäkuljeskelemalla ja teemakirjoittamalla.

3 Kyseessä ei ole käsitteellisesti, teoreettisesti ja metodologisesti yhtenäinen tutkimussuuntaus. Affektilla on useita määritelmiä riippuen tieteenalasta ja teoreettisesta viitekehystä. (ks. Spinoza, 1989; Massumi, 2002; Tomkins, 2008; Wetherell, 2012.)

Yhdessäkuljeskelu aineistona ja menetelmänä

Käytän aineistonani Turussa syksyllä 2020 toteutettua yhdessäkuljeskelua, joka tallennettiin tutkimusosallistuja Juhanin ylle puetulla laajakulmaisella videokameralla. Aineisto sisältää 45 minuutin pituisen videon yhdessäkuljeskelusta. Vaikka videolle tallentuu vain osa maisemasta, on sen avulla mahdollista analysoida tutkimusosallistujan ja kaupunkiympäristön välistä vuorovaikutusta yksityiskohtaisemmin kuin pelkän äänitteen tai muistiinpanojen avulla. Äänitteen tai siitä tehdyn litteraation avulla tutkija ei esimerkiksi tavoita sitä, minkä tutkimusosallistuja jättää sanomatta, mutta ilmaisee muilla ruumiillisen viestinnän keinoilla. Tallentamalla yhdessäkuljeskelun videolle pystyin paitsi jälkikäteen analysoimaan videolle tallentunutta vuorovaikutusta myös olemaan täysin läsnä kuljeskelun aikana. Esittelen seuraavaksi yhdessäkuljeskelun metodologisia lähtökohtia ja erityispiirteitä tiedon tuottamisen menetelmänä sekä avaan aineistona olevan videoidun yhdessäkuljeskelun toteutusta.

Havainnoimalla kaupunkiympäristöä voimme saada arvokasta tietoa siitä, mitä tutkimuskohteemme tekee tai mitä siinä tapahtuu. Tämä tieto yksin ei kuitenkaan paljasta meille, miten kaupunkilaiset kokevat ja käsittävät omaa asuinympäristöään. Kaupunkilaisten paikkoihin liittämiin kokemuksiin pääsemme käsiksi haastattelemalla, mutta tällöinkin haastateltavan käytettävissä olevat kerronnan muodot sekä itse haastattelutila(nne) voivat toimia tiedonmuodostamista rajoittavina tekijöinä. Erottamalla haastateltavan tämän arkisesta ympäristöstä ja rutiineista jäävät kaupunkiympäristön affektiivisuuden kannalta olennaiset, mutta vaikeasti sanallistettavat aistihavainnot, ruumiilliset käytännöt, keholliset tuntemukset ja arkipäiväiset asiat usein tavoittamatta. (Kusenbach, 2003, s. 459–462.)

Ihmisten arkisiin ympäristöihin liittämiä muistoja, kokemuksia, tapoja ja tunteita tarkasteltaessa käyttökelpoiseksi menetelmäksi on osoittautunut haastattelua ja havainnointia yhdistävä yhdessäkuljeskelu⁴. Yhdessäkuljeskelussa tutkija kulkee tutkimusosallistujan kanssa tämän valitsemalla arkisella reitillä samalla kuunnellen, kysellen ja havainnoiden tämän toimintaa (Kusenbach, 2003, s. 463). Kävelyn rytmisyys ja fyysisyys luovat hyvät edellytykset vapautuneelle keskustelulle (Jokinen, Mäkinen & Asikainen, 2010, s. 255), ja tutussa maisemassa kuljeskelu käynnistää tutkimusosallistujassa muistamisen ja kertomisen tapahtumia (Asikainen & Mäkinen, 2013; Aula, 2018; Ojanen, 2018). Kävelyllä on kaupunkitutkimuksessa pitkät perinteet. Jo 1950-luvulla situationistit tekivät *dérive*-kävelyitä, joiden aikana he ajelhtivat kaupungissa mielen

⁴ Margarethe Kusenbachilta peräisin oleva go-along interview on suomennettu myös kanssakulkemiseksi (ks. esim. Suopajarvi, 2010) ja kanssakävelyksi (ks. esim. Ojanen, 2018).

liikkeitä seuraten ja tekivät havaintoja kaupunkiympäristön ominaisuuksista sekä omasta sisäisestä maailmastaan (ks. erityisesti Debord, 1958). Viime vuosina kävelystä on tullut suosittu tapa tehdä etnografista ja yhteiskuntatieteellistä arjen tutkimusta (Korjonen-Kuusipuro & Kuusisto-Arponen, 2017, s. 8). Esimerkiksi etnologi Tiina Suopajarvi (2014) on käyttänyt yhdessäkuljeskelumenetelmää kuvatessaan yksilön paikkasuhteen monimutkaisuutta.

Valtaosa siitä tiedosta, jota kaupunkilainen on muodostanut omasta asuinympäristöstään, on hiljaista ja kehollista tietoa, joka tulee esiin erilaisissa arjen käytännöissä ja oleskelun muodoissa. Tällaisen tiedon tavoittaminen edellyttää tutkijalta kykyä ja herkkyyttä lukea tutkimusosallistujassa yhdessäkuljeskelun aikana ilmeneviä affektiivisia reaktioita, jotka voivat ottaa muodon niin tunteina, kehonkielenä kuin vaikkapa eleinä. Yhdessäkuljeskelun aikana annoin Juhaniin puheen viipyillä, vaellella ja siirtyillä vapaasti aiheesta toiseen. Pyrin vaikuttamaan Juhaniin puheeseen ja kävelyn rytmiin mahdollisimman vähän, jotta omien ennako-oletusteni sijaan tiedon muodostumista ohjaisivat kaupungissa oleskelun tutkimusosallistujassa herättämät keholliset ja aistimukselliset kokemukset, muistot ja ajatukset. Palvelumuotoilunkin parissa työskennellyt Juhani heittäytyi rohkeasti yhdessäkuljeskeluun, ja tilanne muotoutui nopeasti hyvin vapaamuotoiseksi.

Juhani valikoitui tutkimusosallistujaksi vastaamalla Postikorttien Turku-Facebook-ryhmässä jakamaani kutsuun. Toivoin kutsulla tavoittavani Turun keskustassa arkeaan elävän kaupunkilaisen. Ohjeistin Juhania suunnittelemaan etukäteen noin 45 minuuttia kestävän reitin, jolla kävelisimme ja jutustelisimme kaupunkiympäristön nostattamista ajatuksista. Kerroin olevani kiinnostunut hänen kokemuksistaan, näkemyksistään, toiveistaan ja huolistaan Turun keskustaan liittyen. En tiennyt etukäteen Juhaniin suunnittelemaa reittiä, hänen kokemusmaailmansa kannalta merkittäviä ympäristön elementtejä tai arkisia käytäntöjä. Juhaniin kysyessä ajoittain ohjeita kehotin häntä kertomaan vapaasti niistä asioista, joita kaupunkiympäristössä oleskelu hänessä siinä hetkessä herätti. Kuljeskellessamme osoitin maastosta muutamia kohteita ja kyselin Juhaniin ajatuksia näistä. Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan, millaisista aineksista Juhaniin osallisuussommittuma kehkeytyy ja miten nämä ainekset asettuvat vuorovaikutukseen.

Kuljeskellen kiinni osallisuussommittumaan

Tapasimme Juhaniin ehdotuksesta Piispankadulla, missä viipyilimme hetken. Juhani halusi kertoa, miksi hän oli valinnut juuri tämän osan kaupungista tapaamispaikaksemme. Paluumuuttajaksi itseään kuvaileva Juhani kertoi viettäneensä lapsuus- ja nuoruusvuotensa Turussa, mutta asuneensa työnsä

puolesta pitkään pääkaupunkiseudulla. Erityisesti Piispankadulla ympärillemme avautuva kaupunginosa vanhoine yliopisto-, teollisuus- ja asuinrakennuksineen on Juhaniille erityinen osa kaupunkia, joka kutsui oleskelemaan:

“Ennen kun lähdetään tonne sateeseen niin miks mä valitsin tän paikan. Tota siis mun tausta on se et mä oon syntynyt Turussa, kasvanu, käyny koulut tossa Hankenilla ja tota sen takia tää ympäristö on mulle niin kun sellanen hyvin tuttu ja sanoisko myöskin sellanen rakas tää kulma kaupunkia.”

Juhanin määrätietoiset askeleet kertoivat ympäristön olevan hänelle tuttu ja moneen kertaan kuljettu. Tutussa ympäristössä kuljeskelussa muistot, aistihavainnot, keholliset tuntemukset ja tunteet kytkeytyivät osaksi Juhanin osallisuussommittumaa ja synnyttivät affektiivisia reaktioita. Yhdessäkuljeskelun aikana Juhanin muistelemat, lapsuudessa ja opiskeluvuosina koetut ilon, vapauden ja huolettomuuden kokemukset ilmenivät kerronnan lisäksi ruumiillisesti niin katseessa, eleissä, ilmeissä kuin vartalon asennoissa ja kehon liikkeissä, erityisesti pysähdyksissä. Videolle tallentuneiden pysähdysten perusteella Juhani vaikutti suunnitelleen reitin siten, että kulkisimme tiettyjen, hänen elämänhistoriansa kannalta tärkeiden paikkojen ohi. Tällaisiin paikkoihin hakeutumista saattaa ohjata subjektin halu kokea myönteisiä emotionaalisia ja affektiivisia tuntemuksia, kuten nostalgiaa tai tunnetta ajallisesta jatkuvuudesta (ks. Endensor, 2012, s. 1111–1115; Rose ym., 2010; Tolia-Kelly, 2006). Subjektilla on tällöin jonkinlainen ennako-olettaus tai tieto siitä, miten kyseinen paikka häneen vaikuttaa. Toisinaan Juhani vaikutti pysähtyvän spontaanisti, kun kaupunkiympäristön herättämät keholliset ja aistimukselliset tuntemukset vaikuttivat häneen. Pysähdyksiä tapahtui, kun Juhani halusi kertoa enemmän jostakin paikasta tai siihen liittyvistä muistoista. Muistoilla oli kyky pysäyttää kaupunkitilan läpi liikkuva keho.

Kuljeskelun rytmit auttavat meitä ymmärtämään yksilön näkökulmasta tärkeitä, kaupunkien rakenteisiin, sosiaalisiin suhteisiin ja valtaan liittyviä kytkentöjä (Vergunst, 2010, s. 378–379). Piispankadun jälkeen seuraava mielenkiintoinen pysähdys tapahtui Aurajoen ylittävällä Tuomiokirkkosillalla, missä Juhani seisahtui sillankaiteen äärelle ja käänsi kehonsa ja katseensa kohti joen alajuoksua. Keskustan halkaiseva Aurajoki on hallitseva elementti Turun kaupunkimaisemassa, mikä kuvastuu kaupunkilaisten tavassa kuvailla jonkin paikan sijaintia ”täl pual” tai ”tois pual jokke”. Vaikka affekti ei sijaitse objektissa, se voi materialisoitua tai välittyä materiaalisesti. Katsellessamme sillalta jokea Juhani kertoi Tuomiokirkkosillalta kaupunkilautta Förille ulottuvan jokirannan alueen olevan hänelle erityisen mieluisa ja tuttu osa kaupunkia. ”Mulle Turku on joki.” Juhani kertoili talvella joen jäällä ”lumihangessa

KUVA 1 Sillalta käsin Juhaniin muistojen jokiranta on mahdollista nähdä ja kokea yläpuolelta.

tai sohjossa” taitetuista matkoista ja koulupäivien jälkeisestä kaupungilla oleskelusta ystävien kanssa. Sillalta käsin Juhaniin muistojen jokiranta oli mahdollista nähdä ja kokea yläpuolelta. Toisin kuin jalankulkutieltä käsin, missä puut ja rakennukset estivät näkyvyyden, sillalta oli mahdollista katsella kauas ja hahmottaa jokiranta kokonaisuutena.

Kaupunkiympäristön materiaalisiin objekteihin, jokeen, katuihin, rakennuksiin ja reitteihin kytkeytyvät ja niiden herättämät vuosien saatossa kumuloituneet muistot ovat osa Juhaniin osallisuussommittumaa. Yhdessäkuljeskelussa kykenin hahmottamaan tutkimusosallistujan ja kaupunkiympäristössä läsnä olevien ei-inhimillisten toimijoiden välille kehkeytyviä rihmastomaisia kytköksiä, joiden läpi virtaava affekti tuottaa osallisuutta. Materiaalisuuden ja ruumiillisten kokemusten, kuten jäällä kuljettujen koulumatkojen muistelu toi kokemuksen eläväksi osaksi yhdessäkuljeskelua. Sommittuman läpi virtaava affekti muodosti yhteyden Juhaniin jokirantaan kytkeytyvien muistojen ja nykyhetken välille. Vaikka Juhaniin osallisuussommittumassa kaupunkiympäristöön kytkeytyvät muistot ja menneisyys toimivat osallisuutta tuottavina elementteinä, on osalliseksi tulemisessa kyse aina yksilöllisestä prosessista. Paikkaan liittyviä affektiivisiä reaktioita ja kiinnittymisen koke-

muksia voi muodostua lyhyessäkin ajassa, mutta Juhanin sommittumassa olennaista ovat paikassa vietetty aika ja siitä seuranneet muistot.

Kaupunkiympäristöön kytkeytyvien muistojen lisäksi Juhanin reittivalintaan, liikkeisiin, pysähdyksiin ja kerrontaan vaikutti jonkinlainen ennakkoolettamus siitä, mitä tutkija haluaa kuulla. Juhani tunnisti yhdessäkuljeskelun vaikuttavan hänen tapaansa tarkastella tuttua kaupunkiympäristöä. "Et ei nähdä asioita mut sit kun tulee vieras ja kattoo niin sit yhtäkkiä huomaakin että toi on tollanen tai tässä on joku asia näin hyvin tai huonosti." Juhanin toteamus kuvaa, kuinka sommittumassa tapahtuvat uudet kytkennät voivat tuottaa jotakin odottamatonta. Juhanin osallisuussommittuma muuttui, kun siihen kytkeytyivät tuntematon tutkija, Juhanin ylle puettu, rintakehän päällä tuntuva kamera sekä tietoisuus siitä, että kuljeskelun aikana videolle tallentuva kuva ja kerronta päätyisivät tutkijan analysoitaviksi. Vaikka yhdessäkuljeskelussa on havainnoinnin ja perinteisen haastattelun tavoin kyse osin keinoitekoisesta tapahtumasta, antaa se paremman mahdollisuuden tarkastella yksilön vuorovaikutusta tämän sosiomateriaalisen arkiympäristön kanssa.

Tuomiokirkkosillalta jatkoimme matkaa seuraten jokirantaa. Yhdessäkuljeskeluun osallistuminen oli luontevaa Juhanille, joka kertoi kävelevänsä kaupungilla päivittäin joko yksin tai puolisonsa kanssa. "Me kävellään kun lähdetään asioille, me kävellään ihan niinku tämmösessä liikuntamielessä ja happihyppelymielessä." Monet ydinkeskustassa asuvalle Juhanille tärkeät paikat sijaitsevat kävelyetäisyyden päässä, arkisten kulkureittien yhteydessä ja tarjoavat mieluisan ympäristön flaneeraamiseen. Yhdessäkuljeskelun aikana hän osoitti niistä joitakin katukuvasta. "Tuossa on suosikkiravintola tossa. Siellä käydään joka perjantai." Juhanin mukaan tällaiset paikat ovat hänen arjessaan "semmosii niinku käsitteitä". Puheessaan Juhani tuotti reitin varrelle sijoittuvat palvelut, kuten ravintolat, kahvilat ja kaupat osaksi osallisuussommittumaansa. Arkiympäristön tarjoamien palveluiden kautta Juhanin osallisuussommittumaan kytkeytyy edelleen joukko sosiaalisia käytäntöjä, kuten puolison kanssa perjantaisin ravintolassa nautittava lounas sekä arvostuksia, kuten eloisa ja dynaaminen kaupunkikulttuuri.

Juhanin arkiympäristö tarjoaa monia aineksia ja kytkentöjä, jotka mahdollistavat ja tukevat hänen osalliseksi tulemistään. Juhanin arkiympäristö edustaa monelta osin etuoikeutetun kaupunkilaisen ympäristöä ja vastaa Jeff Speckin (2012, s. 11) kuvausta käveltävästä kaupunkiympäristöstä. Kuljeskelun aikana hahmottui ympäristö, jossa palvelut ovat saavutettavissa jalan ja paikasta toiseen siirtyminen on turvallista, helppoa ja mukavaa. Juhanin arvostamat historialliset rakennukset, torialueet, kahvilat ja kaupat tarjoavat virikkeitä, tai kuten Juhani asiaa kuvaili, "elämää". Nämä sosiomateriaalisen

ympäristön ainekset ovat Juhanin osallisuussommittumassa niin tärkeitä, että niiden välillä tapahtuvat katkokset, kuten palveluiden tai kaupunkikulttuurin kuihtuminen, muuttaisivat Juhanin osallisuussommittumaa radikaalisti. “Elikkä Turku ei olis se kaupunki millainen se nyt on ja mihin ehkä mekään oltais palattu jos ei täällä olis (...) tämmöstä niinkun elämää täs kaupungissa.” Yhteen sommittuessaan näillä aineksilla, kaupunkikulttuurilla, palveluilla, turvallisilla kaduilla, puolisoiden yhteisillä perinteillä, oli kyky asettaa ihmiskeho liikkeeseen, kutsua kävelemään, oleskelemaan ja jopa asumaan.

Kaupunkiympäristön materiaalien ja sosiaalisten elementtien kytkeytyminen osaksi Juhanin osallisuussommittumaa edellytti subjektilta toimintakykyä. Turvalliset kadut tai tieto niiden olemassaolosta eivät yksin tuota osallisuutta, vaan osallisuus tulee olevaksi, kun subjekti ja katu asettuvat vuorovaikutukseen toistensa kanssa. Juhanin oli koettava kaupungin kadut jaloillaan ja painettava kehomuistiinsa niiden muodostamat verkostot. Vastavuoroisesti katuverkosto ohjasi Juhanin askeleita ja reittivalintoja kaupunkiympäristössä. Toimintakyky on tästä huolimatta vain yksi osa Juhanin osallisuussommittumaa, joka tulee olevaksi, kun subjektin toimintakyky kytkeytyy kaupunkiympäristön aineellisiin ja aineettomiin elementteihin. Toimintakyvyn lailla myös kaupunkikeskustassa asumisen ja palveluista nauttimisen mahdollistavat sosioekonomiset tekijät ovat olennainen osa Juhanin osallisuussommittumaa. Vaikka arjen toimintakyky tai sosioekonomiset resurssit eivät nousseet yhdessäkuljeskelun aikana keskusteluun, korostuu niiden merkitys, kun Juhanin osalliseksi tulemistä tarkastellaan sommittumana. Kun osallisuus ymmärretään toiminnan sijaan tapahtumana, yksilöllisyys sekä vuorovaikutteisuus olosuhteiden, kehon sekä mahdollisuuksien ja rajoitteiden välillä korostuvat. Sommittuman ontologia ohjaa kiinnittämään huomion toimintakyvyn ja luokan kaltaisiin tekijöihin, mutta karttaa yksinkertaistettuja, redusioivia tulkintoja kohteesta (King & Dovey, 2013, s. 1024). Sen sijaan, että tutkimuskohdetta tulkitaan osiensa summana, keskiöön nousevat asioiden väliset suhteet ja niiden muutokset.

Jatkoimme kuljeskelua kohti Aurajoen alajuoksua Juhanin kertoillessa kaupunkiympäristöön liittyvistä kokemuksistaan. Yhdessäkuljeskelun aikana Juhanin osallisuussommittumaan kytkeytyi puolison lisäksi myös muita ihmisiä tämän kertoillessa paikkoihin liittyvistä, ystävien, perheen ja muiden kaupunkilaisten kanssa jaetuista käytännöistä ja perinteistä. Juhanille erityisen tärkeä kaupunkiympäristöön kiinnittyvä perinne on jokakeväinen vapun aloitus Vartiovuorella entisten opiskelutovereiden kanssa. Vartiovuorenmäki on toiminut erityisesti ruotsinkielisten ylioppilaiden vapunviettopaikkana vuodesta 1925. Juhanin osallisuussommittumassa Vartiovuorenmäki, vap-

KUVA 2 Aurajoen läheisyydessä sijaitseva Vähätori palveluineen ja historiallisine rakennuksineen lukeutuu Juhaniin mielipaikkoihin.

puperinteet, opiskelutoverit ja muut ihmiset sommittavat yhteen. Sommittuman läpi virtaavalla affektilla on kyky kiinnittää Juhani hänelle tärkeään ruotsinkielisten vapunjuhlijoiden kuviteltuun yhteisöön ja ajalliselle jatkumolle. Juhaniin osallisuussommittumassa yhdistyvät mikro- ja makrotasot, yksityinen ja julkinen, sosiaalinen ja kulttuurinen. Siihen vaikuttavat samanaikaisesti niin vapun kaltaiset kansalliset ja paikalliset perinteet kuin yksittäiset pienet tapahtumat, kuten ystävien tapaaminen. Sommittuman ontologia voi auttaa ymmärtämään yksilön osallisuutta monella tasolla.

Yhdessäkuljeskelun aikana Juhani kertoi kuuluvansa Facebook-ryhmään, jossa palvelun käyttäjät jakavat ”vanhoja kuvia, (...) semmosia tunnistettavia [paikkoja] ja tarinoita” Turusta. Ryhmässä kuvien kommentit täyttyvät usein ryhmäläisten omakohtaisista, kuvassa esiintyvään paikkaan tai tapahtumaan liittyvistä muisteluista, joiden kautta kaupunkiympäristön affektiivisuus vahvistuu, välittyy ja tulee jaetuksi. Ryhmässä jaettavien kuvien, tarinoiden ja niiden ympärillä käytävien keskusteluiden kautta Juhani kiinnittyy laajempaan turkulaisten kaupunkikokijoiden ryhmään. Muistelun ohella ryhmässä keskustellaan kaupunkiympäristöstä, -suunnittelusta ja -kehittämisestä.

Ohitimme jokirannassa sijaitsevan Wäinö Aaltosen museon, kun Juhani viittasi kädellään vasemmalle. ”Siis tämäkin tässä.” Juhaniin äänestä kuului

KUVA 3 Älypuhelimien avulla inhimillisen ja ei-inhimillisen välinen kohtaaminen, joka muuten jäisi yksityiseksi ja ohikiitäväksi, tulee ikuistetuksi, jaetuksi ja kommentoiduksi.

närkästys tämän osoittaessa likaista, ilmansaasteiden ja ajan värjäämää betoni-muuria. Hänen mielestään muuri oli särö muuten viehättävässä ympäristössä. "[T]odella tökerön näkönen." Juhani kertoi panneensa muurin huonon kunnan merkille eräällä kaupunkikävelyistään, ottaneensa siitä puhelimestaan kuvan ja jakaneensa kuvan kaupunkilaisten Facebook-ryhmässä. Juhani kuvailemassa tilanteessa likainen muuri, kaupunkitilan läpi kulkeva keho, älypuhelin, Facebook-ryhmä ja siihen yhteydessä olevat ihmiset sommittuivat tilapäisesti yhteen ja vaikuttivat Juhaniin. Sommittuman läpi virtaava affekti näyttäytyi Juhaniin kaupunkitilan haltuun ottamisena ja siitä huolehtimisena. Osalliseksi tulemisen näkökulmasta merkityksellistä ei ole likainen muuri, sen äärellä pysähtyvä ihminen tai kokemusten jakamisen mahdollistava teknologia, vaan niiden väliset kytkökset ja se, mitä ne yhdessä tuottavat: älypuhelimien avulla inhimillisen ja ei-inhimillisen välinen kohtaaminen, joka muuten olisi jäänyt yksityiseksi ja ohikiitäväksi, tuli ikuistetuksi, jaetuksi ja kommentoiduksi.

Kaupunkiympäristön rosoisuus ei johtanut Juhaniin osallisuussommittuman purkautumiseen. Päinvastoin likaisen muurin kaltaisilla häiriötekijöillä oli kyky kiinnittää Juhani paikkaan ja yhteisöön. Kuljeskelumme aikana Juhani osoitti muurin lisäksi kaupunkiympäristöstä muita elementtejä, kuten jul-

kisen liikenteen solmukohtia, karuja katuja ja virikkeettömiä puistoja, jotka herättivät hänessä tyytymättömyyttä. Tyytymättömyys ei kuitenkaan rajoittanut tai heikentänyt Juhanin jo entuudestaan vahvaa osallisuussommittumaa, vaan kannusti tätä visualisoimaan mielessään vaihtoehtoisia kaupunkiympäristöjä, kuten puiden reunustamia katuja sekä olohuoneenomaisia puistoja. Kaupunkitila kutsui Juhania huolehtimaan siitä, ja Juhani vastasi tähän kutsuun viestimällä havaitsemistaan epäkohdista muille kaupunkilaisille, kaupungin viranhaltijoille⁵ ja hänen kanssaan kuljeskelevalle tutkijalle. Sommittumissa tapahtuvat uudet kytkennät voivat tuottaa uusia ja yllättäviä lopputuloksia, kuten kaupunkilaisen mielessä eläviä kuviteltuja kaupunkeja. Juhanin ja muurin välinen kohtaaminen osoittaa, etteivät sommittumissa vaikuttavien erilaisten elementtien väliset kytkökset ole aina harmonisia. Mielenkiintoista osallisuuden näkökulmasta on näiden elementtien välinen uutta luova vuorovaikutus ja kitka.

Tulokset

Tässä artikkelissa olen ymmärtänyt osallisuuden yksilön toiminnan sijaan moniaineksisena prosessina sekä hahmotellut, millaisissa tapahtumissa ja kohtaamisissa yksilön osallisuus tulee olevaksi. Kaupungilla kulkeva tutkimusosallistuja asettuu osaksi monimutkaisia sommittumia, joihin osallistuu rakennusten ja ihmiskehojen kaltaisia materiaalisia objekteja ja aineettomia toimijoita, kuten sosiaalisia käytäntöjä, perinteitä ja yhteisöjä. Juhanin osallisuussommittumaan kytkeytyvät esimerkiksi keskustan ravintolat, vappuperinteet, muistot ja muut kaupunkilaiset. Tutkimusosallistuja kertoi myös älypuhelimien käytöistä, jotka luovat uusia kytkentöjä näiden sommittumassa vaikuttavien elementtien välille ja syventävät yksilön osallisuutta. Juhanin osallisuus näyttäytyi paitsi kykynä tulla kaupunkiympäristön vaikuttamaksi, myös kykynä vaikuttaa siihen. Tutkimusosallistujan kohtaama likainen, ilmansaasteiden värjäämä muuri ei vain harmittanut Juhania vaan sai tämän toimimaan. Taustalla on yksilön kokemus siitä, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua. Kohtaaminen osoittaa, että vaikka osallisuus ei ole toimintaa, voi osallisuuden kokeminen kaupunkiympäristöstä olla edellytys toimintaan osallistumiselle. Tarkastelemalla osallisuutta sommittumana, voimme oppia ymmärtämään ja edistämään osallisuutta tavalla, joka kytkeytyy paremmin asukkaiden moninaiseen ja muuttuvaan arkitodellisuuteen.

Osallisuussommittuma voi auttaa lähestymään asukkaiden arjessa vaikuttavia, herkästi piiloon jääviä tapahtumia ja tilanteita, jotka tukevat tai heiken-

⁵ Juhani kertoi käyttäneensä esimerkiksi kaupungin sähköistä palautepalvelua.

tävät yksilön osalliseksi tulemista. Esimerkiksi Juhanin osallisuussommittumassa toimintakyky on olennaisessa osassa ja vaikuttaa siihen, minkälaisia suhteita subjekti voi materiaalisena kaupunkiympäristön kanssa muodostaa. Juhanin kuljeskelu ei ole mahdollista kaikille, sillä tutkimusosallistujan kanssa kulkemani reitti ei ole esteetön. Esimerkiksi Juhanille kuljeskelemaan kutsuva, historialliseen kaupunkiympäristöön kuuluva mukulakiveys saattaa olla pyörätuolia käyttävälle kaupunkilaiselle osallisuutta heikentävä tekijä. Se, mikä on osallisuutta vahvistavaa yhdelle, ei välttämättä ole sitä toiselle. (Ks. myös Talvensuu, 2021.)

Tavoitteeni ei ole ollut luoda yleistettävää mallia osallisuuden toteutumisesta kaupunkiympäristössä vaan tarjota näkökulma erään kaupunkilaisen yksilölliseen ja elävään osallisuussommittumaan. Osallisuussommittuman käyttäminen analyysissä on mahdollistanut osallisuuden arjen, vuorovaikutuksen ja tapahtumallisuuden huomioimisen. Osallisuussommittuman avulla olen kyennyt tavoittamaan ja tarkastelemaan paikkojen, reittien, liikkeen ja aistihavaintojen merkitystä osana osallisuuden kehkeytymistä. Osallisuussommittumassa vaikuttavien elementtien välisiä rihmastoja seuraamalla olen pystynyt ymmärtämään ja selittämään osalliseksi tulemisen prosessia sellaisissa konteksteissa, joissa se ei ole ilmeistä tai tutkijan ennalta määrittävää.

Osallisuussommittuma voi avata sekä käsitteellisellä että käytännöllisellä tasolla uudenlaisia ja hienojakoisempia mahdollisuuksia osallisuuden ymmärtämiselle. Sommittuma-analyysi ei korvaa perinteisiä, kaupunkisuunnittelussa hyödynnettyjä vuorovaikutuksen ja osallistumisen tapoja, mutta se voi täydentää niitä ja auttaa tekemään niistä tasa-arvoisempia. Nykyisin kaupunkisuunnittelussa käytetyillä osallistavilla menetelmillä onnistutaan usein tavoittamaan ne asukkaat, jotka ovat jo entuudestaan aktiivisia ja aloitteellisia (ks. esim. Kumpulainen & Husu, 2020, s. 28). Niiden asukkaiden tavoittaminen, jotka eivät yleensä osallistu kaupunkisuunnitteluun, on vaikeaa, mutta ei mahdotonta. Helsingin kantakaupungin kehittämistä tarkastelleen Saana Rossin (2019, s. 38) mukaan tässä onnistutaan parhaiten silloin, kun kaupunkisuunnittelijat kykenevät tukemaan hankkeita, jotka ovat asukkaista itsestään lähtöisin.

Kaupunkisuunnittelussa asukkaita pyritään usein osallistamaan yksittäisten kaavoitushankkeiden yhteydessä. Tämän lisäksi olisi kaupunkilaisten osallisuutta mielekäästi tarkastella jatkuvana, arkisena tapahtumana ja kokemusten syntyminen prosessina. Kaupunkisuunnittelussa hyödynnettävät yksittäiset osallistamisen prosessit jäävät irrallisiksi, jos arjen osallisuutta ei ymmärretä riittävästi. Osallisuuden ja aidosti yhdenvertaisen kaupunkisuunnittelun näkökulmasta on siten tärkeää, että pyrimme ymmärtämään niiden

kaupunkilaisten kokemusmaailmoja, joita nykyiset osallistavat menetelmät eivät tavoita. Osallisuussommittuma tarjoaa tähän yhden työkalun.

Kiitokset

Kiitän rakentavista ja täydentävistä kommenteista Yhdyskuntasuunnittelun toimituskuntaa ja anonyymejä vertaisarvioitsijoita sekä kollegoitani Kristian Lindroosia ja Heikki Rosenholmia. Erityiskiitos kollegalleni Taru Talvensuulle sekä väitöskirjani ohjaajille Pia Olssonille ja Tiina-Riitta Lapille teoreettisista ja metodologisista keskusteluista. Artikkelini on osa Turun vanhankaupungin kulttuuriperintö unelmina, taistelutantereena ja urbaani ympäristönä -hanketta. Kiitän professori Visa Immosen johtamaa tutkimusryhmää sekä Turun kaupungin kaupunkitutkimusohjelmaa tämän tutkimuksen mahdollistamisesta. Suurimman kiitoksen osoitan ”Juhanille”, jota ilman tämä artikkeli ei olisi tullut olevalksi.

Lähteet

- Anttiroiko, A. & Haveri, A. & Karhu, V. & Ryytänen A. & Siitonen, P.** (2003). *Kuntien toiminta, johtaminen ja hallintasuhteet*. Tampereen yliopisto: Tampere.
- Aula, I.** (2018). Aistikävely kaupunkimaisemaan – yhteisen tilan kokemus ja joutomaiden polut. *Elore*, 25(1), 74–95. <https://doi.org/10.30666/elore.72816>.
- Beresford, P.** (2001) Service users, social policy and the future of welfare. *Critical Social Policy*, 21(4), 494–512.
- Biesta, G.** (2006). *Beyond Learning: Democratic Education for a Human Future*. Paradigm Publishers: Boulder.
- Biesta, G. & Lawy, R. & Kelly, N.** (2009). Understanding young people’s citizenship learning in everyday life: The role of contexts, relationships and dispositions. *Education, Citizenship and Social Justice*, (4)5, 5–24.
- Bäcklund, P. & Häkli, J. & Schulman, H.** (2017). Lukijalle: kansalaisosallistumisen muuttuva kenttä. Teoksessa P. Bäcklund & J. Häkli & H. Schulman (toim.), *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Suomen Yliopistopaino Oy: Tampere, 99–117.
- Debord, G.** (1958). *Theory of the Dérive*. Internationale Situationniste.
- Deleuze, G.** (1997). *Autiomaan Kirjoituksia vuosilta 1967–1986*. Suom. A. Helle & V. Helmisaari & J. Porttikivi & J. Vähämäki. Helsinki: Gaudeamus.
- Deleuze, G.** (2004). *Difference and Repetition*. New York: Columbia University Press.
- Deleuze, G.** (2007). *Kriittisiä ja kliinisiä esseitä*. Suom. A. Helle & M. Hintsu & P. Sivenius. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Deleuze, G. & Guattari, F.** (1984). *Anti-Oedipus: Capitalism and schizophrenia*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Endensor, T.** (2012). Illuminated atmospheres: anticipating and reproducing the flow of affective experiences in Blackpool. *Environment and Planning D: Society and Space*, 30(6), 1103–1122. <https://doi.org/10.1068/d12211>.
- Ferguson, I.** (2007). Ingearing user choice or privatizing risk? The antinomies of personalization. *British Journal of Social Work*, 37(3), 387–403.
- Gubrium, A. & Harper, K.** (2013). *Participatory visual and digital methods*. Walnut Creek (Calif.): Left Coast Press Inc.
- Hynninen, A.** (2017). *Minä, lotta, vaimo, äiti. Kerronnan variaatio ja toimijuus aktiivikertojan muistelukerronnassa*. Turku: Turun yliopisto.

- Ingold, T.** (2011). *Being Alive. Essays on Movement, Knowledge and Description*. London: Routledge.
- Jokinen, A. & Mäkinen, K. & Asikainen, E.** (2010). Kävelyhaastattelu tapaustutkimuksen menetelmänä. *Sosiologia*, 47(4), 255–269.
- Kasa, T.** (2019). *Ihmisoikeudet, demokratia, arvot ja dialogi kasvatuksessa*. Demokratia ja ihmisoikeuskasvatuksen opettajankoulutuksen kehittämishankkeen (2018–2019) loppuraportti. Suomi: Helsingin yliopisto.
- King, R. & Dovey, K.** (2013). Interstitial Metamorphoses: Informal Urbanism and the Tourist Gaze. *Environment and Planning, D, Society & Space*, 31(6), 1022–1040. <https://doi.org/10.1068/d1412>.
- Kolehmainen, M. & Kinnunen, T.** (2020). Affektiiviset repertuaarit suomalaisten kosketuselämäkerroissa. Teoksessa J. Rinne & A. Kajander & R. Haanpää (toim.). *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa*. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry.
- Korjonen-Kuusipuro, K. & Kuusisto-Arponen, A.-K.** (2017). Muistelun monet muodot – kertomus, kehollisuus ja hiljaisuus paikan tietämisen tapoina. *Elore*, 24(1), 1–17. <https://doi.org/10.30666/elore.79278>.
- Kumpulainen, K. & Husu, H.-M.** (2020). Nuorten yhteiskunnallinen osallistaminen kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnan kautta. *Kulttuuripolitiikan Tutkimuksen Vuosikirja*, 5(1), 26–45. <https://doi.org/10.17409/kpt.99443>.
- Kusenbach, M.** (2003). Street phenomenology: The go-along as ethnographic research tool. *Ethnography*, 4(3), 455–485. [10.1177/146613810343007](https://doi.org/10.1177/146613810343007).
- Massumi, B.** (2002). *Parables for the virtual: movement, affect, sensation*. Duke University Press.
- Matthies, A.-L.** (2017) Osallistumisen lupaus ja petos hyvinvointipalveluissa. *Sosiologia*, 54(2), 150–166.
- Maunu, A. & Kiilakoski, T.** (2018). Ohjausta osallisuuteen? Sosiaalinen ja poliittinen osallisuus ammattiin opiskelevien nuorten arjessa. *Aikuiskasvatus*, 38(2), 112–129. <https://doi.org/10.33336/aik.88333>.
- McFarlane, C.** (2011). The city as assemblage: dwelling and urban space. *Environment and Planning D: Society and Space*, 29(4), 649–671. <https://doi.org/10.1068/d4710>.
- Mäenpää, P. & Faehnle, M.** (2017). Kaupunkiaktivismi – ratkaisuja itseorganisoidun kaupunkiyhteisön hallintaan. *Kvartti* 2/2017.
- Nivala, E. & Ryytänen, S.** (2013). Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 2013, vol. 14: 9–41.
- Närhi, K. & Kokkonen, T. & Matthies, A.-L.** (2013). Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdot sosiaali- ja työvoimapoluissa. Teoksessa M. Laitinen & A. Niskala (toim.). *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 113–145.
- Ojanen, K.** (2018). Pysähdyttävät paikat. Videoituyhdessäkuljeskelu etnografisena menetelmänä. *Elore*, 25(2), 128–140. <https://doi.org/10.30666/elore.76610>.
- Pink, S.** (2011). "From Embodiment to Emplacement. Re-Thinking Competing Bodies, Senses and Spatialities." *Sport, Education and Society*, 16(3), 343–355. <https://doi.org/10.1080/13573322.2011.565965>.
- Rose, G. & Degen, M. & Basdas, B.** (2010). More on 'big things': building events and feelings. *Transactions of the Institute of British Geographers. New Series*, 35(3): 334–349. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5661.2010.00388.x>.
- Rossi, S.** (2019). *Kaupunkilaisten ääni Helsingin kantakaupungin kehittämisessä – toimintatutkimus Helsingin keskustavision vuorovaikutusprosessista*. Aalto-yliopisto.
- Rättilä, T. & Rinnes, J.** (2017). Ei osallistumista vaan vaikuttamista! Asukasaktiivit paikallisina toimijoina ja asuinympäristön kehittäjinä. Teoksessa P. Bäcklund & J. Häkli & H. Schulman (toim.), *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Suomen Yliopistopaino Oy: Tampere, 99–117.
- Salmela, M.** (2017). Affektiivinen käänne: Yksi vai monia? Käsitteellisiä ja metodologisia pohdintoja. *Tieteessä Tapahtuu*, 35(2), 32–35.
- Smart, A. & Smart, J.** (2017). *Posthumanism. Anthropological Insights*. Toronto: University of Toronto Press.

- Speck, J.** (2012). *Walkable City. How Downtown Can Save America, One Step at a Time*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Spinoza, B.** (1989). *Ethics*. London: Dent & Sons.
- Steel, T. & Koskinen-Koivisto, E.** (2019). Läsnaolevaa ja sitoutunutta: Osallistumisen hyöty ja mielekkäisyys etnologisessa tutkimuksessa. Teoksessa H. Hieta & K. Kiiskinen & M. Mäki & P. Roivainen & A-H. Sund (toim.). *Liikettä rajapinnoilla: Keskusteluja osallistavasta ja soveltavasta etnologiasta*. Ethnos ry.
- Suopajarvi, T.** (2014). Kävelyssä rakentuva paikka: Oulun kaupunkikeskusta seniorikaupunkilaisten sosiomateriaalisena ympäristönä. *Sociologia*, 4/2014: 332–346.
- Talvensuu, T.** (2021). Miesten hyvinvointi ja affektit luontoympäristöissä – humanismin jälkeinen näkökulma. *Alue ja Ympäristö*, 50(1), 111–123. DOI: 10.30663/ay.103056
- THL** (2020). *Osallisuus vahvasti esillä hallitusohjelmassa*.
thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/ajankohtaista/osallisuus-vahvasti-esilla-hallitusohjelmassa. Luettu 12.1.2022.
- Tolia-Kelly, D.** (2006). Affect: An ethnocentric encounter? Exploring the ‘universalist’ imperative of emotional/affectual geographies. *Area*, 38(2), 213–217. <http://www.jstor.org/stable/20004528>.
- Tomkins, S.** (2008). *Affect Imagery Consciousness the Complete Edition*. New York: Springer Pub.
- Turja, L. & Vuorisalo, M.** (2017). Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa M. Koivula & A. Siippanen & P. Eerola-Pennanen (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus - Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino.
- Vahtikari, T. & Kivilaakso, A. & Latvala-Harvilahti, P.** (2021). Kaupunki, kulttuuriperintö ja osallisuus. Teoksessa T. Vahtikari & T. Ainiala & A. Kivilaakso & P. Olsson & P. Savolainen (toim.) *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Tampere: Vastapaino, 365–386.
- Virolainen, J.** (2015). Näkökulmia osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen taiteen ja kulttuurin kentällä. *Kulttuuripolitiikan Tutkimuksen Vuosikirja*, 1(1), 100–107. <https://doi.org/10.17409/kpt.v1i1.103>.
- Wetherell, M.** (2012). *Affect and Emotion: a New Social Science Understanding*. Los Angeles, Calif.: SAGE.

Kaupunkiuudistuksella elinvoimaa Helsingin esikaupunkialueille

Elina Eskelä

Helsingin tavoitteena on olla kaupunki, jossa kaikkialla on mahdollista elää turvallista ja viihtyisää elämää positiivisesti omaleimaisissa kaupunginosissa. Kaupunkiuudistus on työkalu, jolla Helsinki toteuttaa tätä strategista tavoitetta ja mahdollistaa kaupunginosien tasavertaisuuden ja hyvinvoinnin. Mallia on otettu Myllypuron onnistuneesta kehittämistyöstä, jossa kaupungin ja muiden toimijoiden investoinneilla sekä runsaalla asuntorakentamisella on pystytty lisäämään asuinalueen vetovoimaa ja muuttamaan alueen kehityskulkua.

Kaupunkiuudistuksen tarkoitus on luoda uutta elinvoimaa valikoiduille esikaupunkialueille panostamalla rakennetun ympäristön kunnostamiseen ja uuden rakentamiseen. Tavoitteena on myös lisätä nykyisten asukkaiden viihtymistä alueellaan esimerkiksi palveluja parantamalla sekä kehittää alueiden houkuttelevuutta uusien asukkaiden näkökulmasta. Lyhyesti sanottuna kaupunkiuudistus on monipuolista aluekehittämistä ja kaupungin lisäpanostuksia valituille alueille.

Helsingissä on pitkä asuinalueiden kehittämisen perinne. Lähiöprojektin yli 20 toimintavuoden aikana tehtiin monipuolisia kehittämistoimenpiteitä eri lähiöihin, ja niitä rahoitettiin kaupungin lähiörahaston varoista. Kaupunkiuudistuksessa pyrkimyksenä on tuoda kehittämistoimenpiteet osaksi kaupungin normaalia toimintaa sekä kehittää valittuja alueita pitkäjänteisesti ja systemaattisesti. Kaikilla kaupungin toimialoilla (sosiaali- ja terveystoimi, kulttuuri ja vapaa-aika, kaupunkiympäristö sekä kasvatusta ja koulutus) sekä kaupunginkansliassa tehdään työtä alueiden kehittämiseksi. Kaupunkiuudistukseen kytkeytyy myös monia valtion rahoittamia ja yksityisen sekä kolmannen ja neljännen sektorin kanssa yhteistyössä tehtäviä toimia.

Kaupunkiuudistus on osa Helsingin kaupunkistrategiaa 2021–2025 sekä Asumisen ja siihen liittyvän maankäytön toteutusohjelmaa (AM-ohjelmaa) 2020. Kaupunkiuudistusalueiksi on valittu Malminkartano-Kannelmäki, Malmi sekä Mellunkylä. Lisäksi kaupunkiuudistuksen toimenpiteitä hyödynnetään Vuosaarissa keskittyen erityisesti Meri-Rastilaan. Näillä alueilla rakennettu ympäristö on merkittävältä osin tullut elinkaarensa vaiheeseen, jossa uudistaminen on ajankohtaista. Esimerkiksi monien kiinteistöjen peruskorjausikä on käsillä, kaupunkiympäristön rakenteet ovat paikoin kuluneita ja koulu- ja päiväkotirakennuksia on korjattava. Alueet ovat sosioekonomisten muuttujien valossa tarkasteltuna kaupungin keskitasoa heikompia, ja niiden tilanne on heikentynyt entisestään viime vuosina. Alueiden valintaan vaikutti lisäksi niiden sijainti hyvien raideyhteyksien varrella.

Kaupunkiuudistuksen tavoitteet jakautuvat neljään eri painopistealueeseen: elinvoima, kaupunkiympäristö, palvelut ja sitoutuminen.

Elinvoima tarkoittaa asuinalueiden rakenteellisia ominaisuuksia, jotka tekevät alueista monipuolisia, houkuttelevia ja turvallisia. AM-ohjelman tavoitteen mukaisesti varmistetaan edellytykset rakentaa kolmannes lisää asuntoja kaupunkiuudistusalueille vuoteen 2035 mennessä niin, että alueiden asuntokannan hallinta- ja rahoitusmuotojakauma kehittyy monipuolisemmaksi. Käytännössä tämä tarkoittaa pyrkimystä lisätä asumisoikeus- ja omistusasuntojen osuutta alueilla, joilla on paljon vuokra-asuntoja. Kaupungilla on käytössä määräaikaista kannustimet kerrostalojen täydennysrakentamisen edistämiseksi kaupunkiuudistusalueilla. Elinvoimaa parannetaan myös erilaisilla kehittämishankkeilla, jotka tuovat innostavia avauksia alueille. Esimerkiksi Helsingin kaupungin ja Forum Virium Helsingin yhteinen Fiksu kaupunki -hanke tuo älykaupunkiratkaisuja kaupunkiuudistusalueille ja Pasilaan.

Kaupunkiympäristön kehittämällä tavoitellaan sekä asumisviihtyvyyden että alueiden vetovoimaisuuden lisäämistä. Alueiden riittävällä katujen ja puistojen rakentamisella turvataan uuden asunto- ja palvelurakentamisen edellytykset. Keskeisten solmukohtien ja julkisten tilojen, kuten asemansuutujen ja aukoiden parannustyöt kohentavat alueiden ulkonäköä, lisäävät kaupunkitilan toimivuutta ja parantavat turvallisuudentunnetta. Esimerkiksi osana Lähiöohjelmaa 2020–2022 tehdään nopeita toimenpiteitä ympäristön parantamiseksi.

Hyvät kaupungin palvelut, kuten päiväkodit, koulut, terveystalvelut sekä kulttuurin ja vapaa-ajan palvelut lisäävät alueiden houkuttelevuutta. Siksi yksi tärkeä kaupunkiuudistuksen tavoite on vastata asukkaiden palvelutarpeisiin entistä paremmin. Esimerkiksi vuoden 2022 alussa käynnistynyt, valtion eri-

tyisavustuksella rahoitettu Kaikkien koulu -hanke pyrkii kehittämään koko kaupungille yhteisen toimintamallin koulujen välisten erojen tasaamiseksi poikkitoimialaisessa yhteistyössä.

Koska kaupunkiuudistusta tehdään kokonaisvaltaisesti yli toimialarajojen, on tärkeää, että siihen sitoudutaan niin kaupungin sisällä kuin alueiden eri sidosryhmien keskuudessa. Kaupunkiuudistus tehdään yhdessä alueiden asukkaiden, yrittäjien, kiinteistönomistajien, järjestöjen ja yhdistysten kanssa. Tutkimusyhteistyötä tehdään esimerkiksi Lähiöohjelmasta rahoitettujen tutkimushankkeiden kanssa.

Vuoden 2022 aikana kaupunki tekee kaupunkiuudistusalueille kohdentuvan investointi- ja toimenpidesuunnitelman, joka antaa kokonaiskuvan alueille kohdennettavista toimenpiteistä. Paljon on jo kuitenkin saatu liikkeelle ennen investointi- ja toimenpidesuunnitelman tekemistä. Malminkartanoon ja Kivikkoon on varattu tontit vuoden 2022 Kehittyvä kerrostalo -ohjelman hakua varten. Kehittyvä kerrostalo on kaupungin oma innovaatio-ohjelma, jolla pyritään luomaan kerrostalotuotantoon poikkeuksellisia edelläkävijähankkeita. Lisäksi kaupunginhallitus on päättänyt, että julkisen taiteen prosenttirahakäytäntöä laajennetaan kaupunkiuudistusalueille. Päätöksen tavoitteena on tuottaa monipuolista ja korkeatasoista julkista taidetta kaupunkiin kaikkien kaupunkilaisten ulottuville. Vetovoimainen leikkipuisto -hankkeessa vahvistettiin leikkipuistojen houkuttelevuutta ja toimintaa osana maahanmuuttajataustaisten perheiden onnistunutta kotoutumisprosessia. Leikkipuisto Kannelmäkeen sekä Kontulassa sijaitsevaan leikkipuisto Kiikkuun syntyi hankkeen tuloksena ainutlaatuisia, leikin kautta mukaan kutuvia opasteita.

Kaupungin tavoitteena on myös kehittää osallisuuteen ja vuorovaikutukseen liittyviä menetelmiä osana kaupunkiuudistusta. Malmin alueen toimijoille suunnattu Malmi-verkosto on aktivoitunut kaupungin tuella. Verkoston tavoitteena on toimijoiden yhteistyön ja asukasosallisuuden vahvistaminen sekä Malmin kehittämiseen vaikuttaminen. Kaupungin työntekijät kokeilivat kenttätoimistoa Kontulan kirjastolla vuonna 2019, ja keväällä 2022 Fiksu kaupunki -hanke on vuokrannut tilan Malminkartanonaukiolta, jota voidaan käyttää koronapandemiatilanteen salliessa vuorovaikutuksen lisäämiseen. Helsinki tukee osallisuutta kaupunginlaajuisesti moninaisin menetelmin, mutta kaupunkiuudistusalueiden osalta on tunnistettu tarve esimerkiksi tavoittaa paremmin vieraskielisiä asukkaita. Myös alueiden lasten ja nuorten tarpeiden ja kokemusten kuuleminen on tärkeää.

KUVA Malminkartanossa ja Malmilla kokeiltiin siirrettäviä viherkeitaita kesän 2021 aikana osana Fiksu kaupunki -hanketta. Kuvassa Ylä-Malmin torin väliaikaiset elementit, jotka sisältävät penkkejä ja syötäviä kasveja ihmisille sekä kukkia pölyttäjille.

Kuva: Helsingin kaupunki / Lauri Rotko

KUVA Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut lisäävät asukkaiden hyvinvointia ja houkuttelevat vierailijoita alueille. Kuvassa Kanneltalo.

Kuva: Helsingin kaupunki / Tuomas Uusheimo

Kaupunkien historialla ei ole alkua eikä loppua

Pasi Mäenpää

Maanviljely ei ollut kaupunkien syntymisen syy, vaan niitä ovat rakentaneet metsästäjä-keräilijä-tyyppisetkin yhteisöt. Kaupunki ei ole kulttuurievolution luonnollinen tulos, vaikka meidän tuntemamme kaupungit siltä näyttäisivät. Muun muassa nämä myytit kaatuvat antropologi David Graeberin ja arkeologi David Wengrow'n hämmästyttävässä kirjassa *The Dawn of Everything. A New History of Humanity* (2021). Se on pitkän tieteidenvälisen yhteistyön tulos, nojaa laajaan poikkitieteelliseen empiriaan ja tarjoaa gigaluokan kritiikin käsityksellemme historian lopusta – ei vain liberaaliin demokratiaan ja kapitalismiin vaan länsimaiseen yhteiskuntamalliin vielä yleisemmällä tasolla. Koko sivilisaation käsite murtuu, siksi myös kaupungin käsite.

Kirja käsittelee nimensä mukaisesti ihmisyyhteiskuntien kaikkeutta eli yleisiä tapoja järjestyä ja toimia yhteisöinä ja yhteiskuntina. Erityisesti se jäljittää inhimillisen epätasa-arvon alkuperää. Esittelen tässä katsauksessa kirjaa ja keskustelen sen teemojen ympärillä keskittyen erityisesti kaupunkien esihistoriaan ja sitä kautta yleiseen ymmärrykseen siitä, mikä kaupunki on.

Valistus syntyi verhoksi, ei valoksi

Graeberin ja Wengrow'n kirjan kehystarina paljastaa valistuksen keskeisen perinnön, ja siksi oikeastaan meidän kaikkien identiteetin, syntyneen vuorovaikutuksesta "amerintiaanien" (Amerindians) kanssa. Rousseau'n jalo villi ja Hobbesin Leviathan kamppailevat meissä edelleen, koska muuan Eurooppaa matkannut huron-älykkö Kandiaronk (suom. piisamirotta kuten Muumien filosofi!) ja muut vertaisensa haastoivat Euroopan älymystön katsomaan maailmaansa. Valistus ei ollut sisäsyntyinen eurooppalainen projekti vaan dialogin kautta syntynyt suuri puolustuspuheenvuoro, jonka tuloksena syntyi tulkinta länsimaisesta yhteiskuntajärjestyksestä kehityksen huipentumana ja valtiottomista luonnonkansoista sen alkukantaisena vastinparina. Valis-

tuksesta tuli historiallinen raja, jota ennen ihmisyhteisöt eivät muka olleet tietoisesti, reflektiivisesti ja järkevästi järjestäneet yhteisiä olojaan.

Kaupunkien synty on tärkeä osa tarinaa. Kirjan kaupunkia koskeva luku lähtee liikkeelle siitä, miten kaupungit ovat aina kuviteltuja yhteisöjä (Elias Canetti). Sen asukkaat ovat niin ison yhteisön jäseniä, ettei tuo jäsenyys koskaan todennu kokonaisuudessaan vaan yhtäältä konkretisoituu pienemmissä ryhmissä ja toisaalta näyttäytyy identifioitumisena tuon kaupungin jäseneksi. Tämä yksityisten ja julkisten sosiaalisten suhteiden välinen ero on kirjoittajien mukaan määrittänyt yhteiskuntateoriaa, ja tuota määritelmää on puolestaan ohjannut oppikirjahistoria, jonka mukaan ihmiskunnan historiassa tasaveroiset ja demokraattiset olot on voinut mahdollistaa juuri yhteisön pienuus – siis lukuun ottamatta antiikin Ateenaa ja aikana ennen valistusta ja Ranskan suurta vallankumousta.

Oppikirjatarinaan kuuluu valtion synnyn välttämättömyys, sillä ison yhteisön on ajateltu edellyttävän paitsi maataloutta väkimäärän ruokkimiseen myös hallintoa virkamiehineen ja johtajineen, olivat he sitten kuninkaita tai aristokraattien luokka. Tarinassa ”alkuperäisen”, kenties ”jalojen villien”, välisten pienten yhteisöjen tasa-arvoisuuden on nähty vaihtuneen väistämättä luokkarakenteeseen ja siis epätasa-arvoistumiseen kaupungistumisen myötä. Evolutionaarisen kertomuksen myötä Graeberin ja Wengrow’n mukaan näin koko ”(s)ivilisaatio’ tuli yhdessä paketissa”, ja epätasa-arvo on suureksi ja kompleksiseksi kasvaneen yhteiskunnan välttämätön seuraus. Viime vuosikymmenten arkeologiset löydöt ja antropologiset tutkimukset kertovat kuitenkin muuta.

Kaupunkeja ennen kaupunkeja

Kaupunkikäsitteeseen kohdalla kirjoittajat jättävät varauksia, sillä empiirisessä näytössä on aukkoja, jotka mahdollistavat joidenkin tapausten toisenkinlaisen tulkinnan. Joka tapauksessa he pitävät toteen näytettynä, että Turkin Göbekli Tepessä metsästäjäkeräilijät muodostivat instituutioita kyetäkseen rakentamaan kaupunkimaisia rakenteita jo 9 000 vuotta sitten. Pian lähitöllä Çatalhüyükissä jo asuttiin tiiviisti neliömäisissä pikku taloissa. Kaupunkimaantieteilijä Ed Sojan (2000) mielestä siellä juuri tiiviiden, tai Sojan sanoin *synekismien*, ansiosta keksittiin maanviljelys. Siis kaupunki synnytti maaseudun eikä toisinpäin.

Ukrainan metsäaroilla noin 6 000 tuhatta vuotta sitten toimineet ”mega-paikat” (mega-sites) asuttivat ainakin tuhansia ihmisiä ja perustuivat silti paikalliseen päätöksentekoon alhaalta ylös. Samoihin aikoihin, ennen Assyrian suuria kuninkaita, Mesopotamiassa tehtiin julkiset työt kaikkia koskevana

taksvärkkinä (corvée). Kansalaisneuvostot ja kansankokoukset olivat yleinen hallintomalli kautta koko Lähi-idän, myös monarkioissa. Osallistuva hallinto operoi monella tasolla korttelista koko kaupunkiin. Urukin kaupungin kansankokoukset vaikuttavat niiden paikkojen kokoa vertaillen olleen Perikleen Ateenaa suurempia ja siten huomattavasti edustavampia. Demokratialla näyttää näillä seuduilla olleen pidemmät juuret kuin nykypäivien sotaherrat, sekä lännessä että idässä, luulevat. Peter Frankopanin (2021) kirja *Silkkitiet* kertoo, miten tuo Lähi-idäksi, Bysantiksi tai muuksi nimetty ihmiskunnan keskus-alue on kaikkina aikoina ohjannut maailmanhistoriaa.

Idempänä Indus-laakson Mohenjo-darossa oli linnakemainen yläkaupunki, mutta arvokkain esineistö onkin löytynyt alakaupungin asutuksen luota. Miksi? Yläkaupunki näyttää olleen julkisen toiminnan keskus, mutta ei hallinnon vaan ritualistisen kylpemisen. Siis paljon väkeä ja julkisia tiloja ilman hierarkkista valtionmuodostusta. Kiinan Taosin taas on väitetty romah- taneen eliitin vallasta kaaokseen ja anarkiaan, vaikka se näyttää tuona vuo- sisatojen mittaisena alamäen aikana kasvaneen.

Uudella mantereella Meksikon Teotihuacan ei kasvaessaan 300-luvulla jKr. pystyttänyt monumentteja ja patsaita hallitsijoidensa kunniaksi vaan kaupunkiuudistuksen sosiaalisiksi asuntotuotannoksi. Myöhemmin Cortésin kohtaama Tlaxcala oli mitä ilmeisimmin tasavalta, vaikkei sen hallinnosta ole luotettavia tietoja. Usko tai älä, mukana on myös harvemmin kaupunkikulttuurin esitaistelijana pidetty Suomi, jonka Kastellin jätinkirkko Raahessa noteerataan kaupunkimaisena rakenteena ennen maataloutta näillä leveysasteilla.

Kaupungin tunnusmerkkinä numero yksi pidetään yleensä inhimillistä asutusta. Esihistoriassaan kaupungit saattoivat olla enemmän kultti- kuin asutuspaikkoja. Göbekli Tepe lisäksi esimerkiksi Stonehengen ympäristöstä löydetyt muut ihmistoiminnan jäänteet, kuten eläinten luut, viittaavat kyllä asutukseen mutta kymmenien kilometrien päähän. Rauman Sammallahden- mäen kiviröykkiöiden läheltäkin asutusta on etsitty löytämättä. Kaupungistumisen kulttiteorian mukaan alueen väestö kokoontui vuotuisjuhliinsa yhteiseen paikkaan, johon alettiin pystyttää rakenteita aikansa ”tapahtuma- tuotantona”. Tähän liittyy pitoteoria: Juhlissa harrastettiin laajaa kestitystä, jolloin tarvittiin paljon ruokaa ja juomaa eli maataloutta. Kuninkuus ja sitä myötä hierarkkinen valtiorakenne puolestaan olisi kasvanut pitomestarien kilpaillessa kestityksen koosta, joka sitten olisi luonut valtiollisen maanomis- tuksen. On myös otaksuttu, että kulttipitoja ryydittänyt oluenpano olisi ollut koko maatalouden sytyke ja alkumotiivi.

Kaupunki on monta eikä pysy samana

Varhaisissa kaupungeissa pidettiin karjaa ja hoidettiin puutarhoja sekä kalastettiin, metsästettiin ja keräiltiin sesongin mukaan. Elinkeinot olivat monipuolisia, eikä ylipäättään varsinaista ”maatalouden vallankumousta” kirjoittajien mukaan koskaan tapahtunutkaan vaan yhteisöt saattoivat kokeilla yhtä ja palata toiseen. Ne tekivät kulttuureittain, naapureihinsa vertaillen ja ajan myötä vaihdellen tietoisia valintoja yhteiselonsa järjestämisestä. Graeber ja Wengrow soveltavat Gregory Batesonilta (1978) periytyvää ajatusta *skismogenesisistä* eli kulttuurien kehittymisestä toisistaan eriytymällä esimerkiksi Ateenan ja Spartan tapaan. Ehkä stadi tarvitseekin landen, ja toispäin (vrt. Mäenpää, 2020)?

Monipaikkainen elämä (ks. Yhdyskuntasuunnittelu 2021:4) oli ammuin meikäläisiä etätöyhommiä kokonaisvaltaisempaa, sillä koko yhteiskuntajärjestys sääntöineen ja hallintoineen saattoi vaihtua, kun asuinpaikkoja vaihdettiin vuodenajoin. Mekin vaihdamme normeja ja muutamme käyttäytymistämme mökille mennessä (esim. Karisto, 2006), mutta voisiko vuodenaikaisuun telumme käydä syvemmällekin yhteiskunnan instituutioihin?

Varhaiset kaupungit eivät myös useinkaan perustuneet *hinterlandiin* eli takamaahan kaupunkien ruokkijoina. Maatalous kehkeytyi vuosituhansien aikana eteen, taakse ja sivulle kokeilemalla eli soutuena ja huovaten eikä olosuhteiden ajamana evolutionaarisenä kehityksenä. Se ei ollut ansa, jossa kasvanut ravinnon määrä olisi kasvattanut väestön määrää, se taas vaatinut lisää peltoalaa ja karjaa ja niin edelleen, jolloin kasvun kierre olisi ollut valmis, kuten esimerkiksi paljon luettu Yuval Noah Harari (2016) väittää. Toinen mestarihistorioitsija, luonnontieteilijä Jared Diamond (2003) puolestaan saa täyslaidallisen empiirisen tutkimuksen kritiikkiä esittäessään, että suuret väestömäärät eivät voi menestyä ilman päättäviä johtajia ja toteuttavia byrokraatteja. Graeberin ja Wengrow’n aineistojen mukaan esihistoriassa päinvastoin pienet yhteisöt näyttävät olleen hierarkkisempia kuin suuret.

Ennen kaupunkejakin myös maanviljelijät ovat osanneet järjestää esimerkiksi monimutkaiset kastelujärjestelmänsä ilman keskusvaltaa. Ihmiset ovat osanneet hoitaa yhteiselonsa isoissakin mittakaavoissa itseorganisoiuvasti eli yhteisesti sopien ja toimien, enemmän tai vähemmän tasaveroisesti päätöksiä tehden ja resursseja yhteistäen eli kommonoiden. Myöskään Dunbarin luku 150 tai jokin muu sosiomatemattinen laki ei ole vetänyt rajaa sille, miten iso porukka voi menestyä operoimalla enemmän alhaalta ylös kuin ylhäältä alas.

Jos kuningas onkin ollut, häntä ei useinkaan ole kiinnostanut se, miten paikalliset hommansa hoitavat, kunhan hoitavat ja veronsa maksavat. Kuninguus on voinut myös olla seremoniallinen, Graeberin ja Wengrow’n mielestä

jopa leikillinen, tai muuten käskyvallaton virka ilman toimeenpanevia virkamiehiä. Johtajaa toteltiin tai sitten hänelle naurettiin. Paikallisuudella on ollut paljon enemmän painoarvoa sosiaalisten suhteiden rakentumisessa kuin mitä osaamme keskusvalta-ajatteluun kasvaneina kuvitella. Eivät vielä esimerkiksi Euroopan ”pimeällä” keskiajallakaan paikalliset olot olleet kirkon hallussa, niin kuin usein luullaan, vaan vasta myöhäiskeskiajalla kirkko alkoi siihen suuntaan pyrkiä (Tahkokallio, 2019). Koronapandemia näyttää osoittaneen, että paikallisuus on hyvinvointivaltiomme kriisinhallinnan sokea piste (ks. Kantomaa & Sebert, 2021; Helsingin yliopisto, 2022).

Vaihtoa ilman kauppaa

Sivilisaation käsitteen Graeber ja Wengrow palauttaisivat mielellään etymologiaansa eli kaupungissa elämisen *tapoihin*, latinan *civilikseen*. Siihen heistä kuuluvat ihmisten keskinäinen apu ja yhteistyö, kansalaisaktivismi ja toisista huolehtiminen, kun taas ”sivilisaation tarinat” yleensä käsittelevät autoritaarisia, väkivaltaisia ja naisia alistaneita Egyptiä, inkoja, Kiinan haneja, Roomaa ja Kreikkaa *monumentteineen*.

Käskijän lisäksi kaupunki ei myöskään välttämättä edellytä kauppaa. Kaikki se vieras materiaalinen esineistö, jota eri kulttuureista on löydetty, ei ole ollut taloudellisen vaihdon tulosta. Kun esineitä, vaikkapa meripihkaa, jadea tai lasikiveä, on löydetty muilta mailta, niiden on tulkittu kertovan laajoista kauppaverkostoista. Kuitenkin antropologia tuntee monenlaisia tapoja, joilla esineitä on ihmisten mukana kuljeteltu (uhkapelaavista naisista kiertäviin showmiehiin), jo ennen maanviljelyn ja kaupunkien aikaa.

Eikä rahakaan liene syntynyt vaihdon välineeksi, oravannahkoja likvidimäksi, kuten luulemme. Varhaisimmat tiedot rahasta ovat Mesopotamiasta ja Egyptistä ja ne löytyvät temppelien kirjanpidosta. Raha oli veronkaltaista velkaa jo ennen kapitalismia ja verovirastoa. Vaihdon muotoja on ollut, ja yhä on, useita, esimerkiksi yhteiskäyttö. Esimerkiksi Togon kabrit kyllä käyttävät rahaa, mutta enemmän heidän hyvinvointiaan ylläpitävät syvät lainaamisen ja lahjoittamisen vaihtosuhteet toistensa kanssa. (Kallinen, 2020.) Eurooppalaista epätasa-arvoa 1700-luvun taitteessa äimistelleelle Kandiaronkille juuri raha oli sielun myrky ja yhteiskunnan tuho.

Kansakunta ennen valtiota

Sen tähän mennessä tehdyt arkeologiset esinelöydöt osoittavat, että metsästäjäkeräilijät elivät aikanaan sekä pienissä ryhmissä että osana laajempaa yhteiskuntaa, kuten mekin moderneissa kaupungeissamme. Laajemman yhteiskunnan saattoi muodostaa nyky-Suomea paljon isommallakin alueella

vallinnut eläinklaani tai muu yhteenkuuluvuuden, vieraanvaraisuuden ja vaihdon eli liikkumisen ja kulttuurikehityksen taannut suuryhteisö. Ei siis ehkä ole yllättävää, että eräät suomensukuisen hanti-kansan veljekset suomalaisia kalliomaalauksia nähdessään tunnistivat ne heti kotoisaksi karhukultiksi, kuten uskontotieteilijä Juha Pentikäinen on kertonut.

Sosiaalisessa mielessä kaupunkeja on ollut ilman maantieteellistä keskitymistä ja kaupallisen vaihdon tihentymistäkin, kuten omasta mielestäni on tänäänkin (ks. Mäenpää, 2011). Graeberin ja Wengrow'n mukaan kognitiotiede on osoittanut, että juuri kyky vaihdella sosiaalisen kognition mittakaavaa erottaa ihmisen selvimmän muista eläimistä. Siis se, mitä pidämme kaupungistuneen yhteiskunnan ominaisuutena, onkin ollut olemassa ihmisyyhteisöissä aina. Kaupunkitutkijana olen taipuvainen päättelemään, että jos kyky kuvitella kaupunki yhteisönä ei rajaudu tilallisesti, kaupunkitutkimukselle usein kaivattu oma erityinen teoreettinen kohde pakenee entistä kauemmas sumuun.

Ehkä tämä onkin kirjan pääviesti laajimmillaan: Inhimillinen kulttuuri ei koskaan ole ollut ulkoisten tai sisäisten olojen sanelemaa, vaan yhteisöt ovat tietoisesti kokeilleet, jopa leikitellen, erilaisia mahdollisuuksia organisoitua ja elää. Ja tästä aukeaa teoksen poliittinen motiivi tiedostaa oman yhteiskuntamme lukittuneisuus jonkinlaiseen historian loppuun liberaaleine markkinatalouksineen, joissa ihmisiltä puuttuu vapautta, ja demokratioineen, joissa toiset ovat tasa-arvoisempia kuin toiset. Sen kaiken oikeutamme myytillä sivilisoitumisen prosessista, jonka huipentuma yhteiskuntamme on, todettuine puutteineenkin.

Myytin hinta: rautahäkki ja kärsimys

Graeberin ja Wengrow'n teos on mielestäni selvästi röyhkeämpi isku vasten eurooppalaisen sivistyksen ja eritoten valistuksen kasvoja kuin paljon kulttuurista palstatilaa kerännyt kolonialismikritiikki. Sivilisoitumisen oppikirjatarinan poliittinen tulema on – ja tässä on kirjan keskeinen kritiikki – että tuosta länsimaissa niin mielellämme nauttimastamme (ja ylpeilemästämme) paketista olemme hyväksyneet maksavamme hintaa orjuutena, maaorjuutena ja velkavankeutena ynnä muuna inhimillisenä alistettujen kärsimyksenä. Menneiden, ja nykyisten, kulttuurien teleologinen selittäminen vaikkapa oma hyvinvointivaltiomme kehityksen huippuna estää meitä näkemästä mahdollisuuksia parempaan – siis muuten kuin järjestelmäämme paikkaamalla ja hinkkaamalla, vaikkapa sote-uudistuksella. Miksi muuten lukittuimme markkinatalouteen, omistamiseen ja kansallis- tai muuhun valtioon, jos hyvinvointia, tasa-arvoa ja järjestynyttä kansanvaltaa kerran on osattu tuottaa monella muullakin mallilla?

Jos valistus ja demokratia Graeberin ja Wengrow'n käsittelyn jälkeen osoittautuvat osin tuontitavaraksi, ehkä se kannattaisi ottaa vakavasti ja tutkia, löytyisikö Euroopan (ja sen historian) ulkopuolelta apuja meikäläisen demokratian uudistamiseen. Kaupunkidemokratian viimeaikainen hittimme osallistuva budjetointihan on lattarikamaa, kehitetty brasilialaisessa radikaalin demokratian liikkeessä. Kenties tulevia arkeologisia löytöjäkin kannattaa odottaa. Osaammeko edes kuvitella amerintiaanien tapaa käsittää vapaus vapautena valita, totellako esivaltaa vai ei, ilman että näemme vain kaoottista anarkiaa tai "toisinajattelijoita"?

Graeberille ja Wengrow'lle itselleen oli suurin yllätys havaita, miten esihistorian rituaaliset pelit ja leikit ovat toimineet sosiaalisten kokeilujen alustana, jopa "sosiaalisten mahdollisuuksien ensyklopedia". Mihin leikki loppui? Kirjan lopussa jäljitetään vielä lyhyesti syytä siihen, miksi olemme jumissa eli kyvyttömiä luomaan yhteiskuntamme uudestaan tasa-arvoisemmaksi, vaikka haluaisimmekin. Selitys on hätkähdyttävä: Euroopan historia roomalaisesta laista alkaen rakentuu väkivallan ja hoivan likeiselle yhteydelle, sekoittumiselle toisiinsa. Väite jää pahaenteisesti leijumaan ilmaan eikä jatko-osaa kirjalle tule, sillä David Graeber kuoli jo ennen kirjan julkaisemista 59-vuotiaana, lomalla Venetsiassa. Itse epäilen, että länsimaalaista demokratiaa juhliessamme tai puolustaessamme keskitymme liikaa poliittiseen kiistaan ja demokraattiseen edustuksellisuuteen ja liian vähän sosiaaliseen toimintaan ja sen "ensyklopediaan" (ks. Mäenpää & Faehnle, 2021).

Näin Graeberin ja Wengrow'n vaikuttava matka historiaan päättyy. Tiedämme nyt esimerkiksi, että kaupunki voi olla isokin ja silti rakentua paikallisesti osallistuvalla demokratialla, vaikka meillä ei ole edes "itseorganisoitumista" (ks. Yhdyskuntasuunnittelu 2017:3) parempaa sanaa kaupungin tai valtion hierarkiattomalle ja epäautoritaariselle versiolle. Sanan kaupunki voisi korvata sanalla *kultinki*, ja ehkä valtio voisi olla vaikka *haltio*. Kirjan sinänsä rohkaisevaa ja ovia avaavaa sanomaa varjostaa kuitenkin jälkikaiku. Lukijan on vaikea välttyä pelkäämästä, että hallinnan myyttien lukot aukeavat kovin hitaasti ja uuden valistuksen aika on odottavalle pitkä.

Lähteet

- Bateson, G.** (1978). *Steps to an Ecology of Mind*. Granada Publishing, London.
- Diamond, J.** (2003). *Tykit, taudit ja teräs: Ihmisen yhteiskuntien kohtalot*. Terra Cognita, Helsinki.
- Graeber, D. & Wengrow, D.** (2021). *The Dawn of Everything. A New History of Humanity*. Dublin, Allen Lane.
- Frankopan, P.** (2021). *Silkkitiet*. Atena.
- Harari, Y. N.** (2016). *Sapiens: Ihmisen lyhyt historia*. Bazar.
- Helsingin yliopisto.** (2022). *Pandemia on paikallinen ilmiö*. <https://blogs.helsinki.fi/yhteisollinen-resilienssi/2022/01/25/pandemia-on-paikallinen-ilmio/>

- Kallinen, T.** (2020). Myytti rahan alkuperästä. <https://antroblogi.fi/2020/12/rahan-synty-ja-sen-myytti/>.
- Kantomaa, M. & Sebert, S.** (2021). Pandemian hoidossa pitäisi hyödyntää paikallista osaamista. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/paivanlehti/24092021/art-2000008265693.html>
- Karisto, A.** (2006). Kesämökki ja arjen ympäristöpolitiikka. Teoksessa Massa, I. & Ahonen, S. (toim.), *Arkielämän ympäristöpolitiikka* (s. 122–137). Gaudeamus, Helsinki.
- Mäenpää, P.** (2011). *Helsinki takaisin jaloilleen. Askelia toimivampaan kaupunkiin*. Gaudeamus, Helsinki.
- Mäenpää, P.** (2020). Citymaalaiset purkavat vastakkainasettelua. <https://kotiseutuliitto.fi/blogi/citymaalaiset-purkavat-vastakkainasettelua/>
- Mäenpää, P. & Faehnle, M.** (2021). *Neljäs sektori. Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa*. Vastapaino, Tampere.
- Soja, E. W.** (2000). *Putting Cities First: Remapping the Origins of Urbanism*. Teoksessa Bridge, G. & Watson, S. (toim.), *A Companion to the City*. Blackwell, Padstow.
- Tahkokallio, J.** (2019). *Pimeä aika. Kymmenen myyttiä keskiajasta*. Gaudeamus Helsinki.

Kommentar till Jarre Parkattis kommentar

Kaj Nyman

I sin kommentar till min lilla skrift *Byggd miljö som representation av sin användning* (Yhdyskuntasuunnittelu 2-3/2021) hänvisar Jarre Parkatti förtjänstfullt till vad som sagts om mina tidigare skrifter. Trots att Parkatti inte är arkitekt och därför inte känner sig vara initierad att bedöma min arkitekturfilosofi, visar han att han har förstått grundtanken. För arkitekter tycks det däremot med få undantag vara svårt att förstå (eller acceptera) min radikala attityd: *användningen* (fi. *käyttö*) som upplevd av arkitekturens brukare (alltså inte som 'funktion' definierad av arkitekterna) är själva grunden för arkitekturen som konst. Just i sin användning, som konst för sina brukare, har arkitekturen sitt stora kulturella värde.

Ingen kan förneka att arkitektur är annorlunda än all annan konst. Man kan besluta sig för att gå på en konstutställning eller lyssna till en konsert, eller man kan låta bli. Med arkitekturen är det inte så. Den är var och en omgiven av, dagligen och stundligen, njuter om arkitekturen är god, lider om den är dålig. Att arkitekturupplevelsen nästan alltid är omedvetet ändrar inte på saken. Arkitekterna bär ansvar för hur människorna trivs i sin vardag. Den byggda miljön, planerad av arkitekter, har en enastående inverkan på människors sätt att leva och därigenom på samhällets och hela den mänskliga kulturens utveckling. Kan man tänka sig ett mera fängslande yrke?

Varför nöjer sig arkitekterna då för det mesta med att bara göra ritningarna till det som någon (inte sällan en fastighetsspekulant) vill få byggt – också när det innebär att göra avkall på trivseln? Som jag ser det är det ytterst sällan som arkitekternas skapelser kan kallas konstverk – den "hårda estetiska kärna" som Parkatti uppfattat arkitekterna menar begripa sig på byts ut minst vart tionde år. Inte desto mindre kommer närapå genomgående det som till varje tid utgör "högklassig arkitektur" i första hand och brukarnas trivsel i andra hand, när arkitekterna i sitt dagliga arbete gör sina planeringsval.

Som Alberto Pérez-Gómez har visat, började arkitekturen få ekonomisk betydelse i Napoleons dagar. Efter andra världskriget har den i ständigt ökad utsträckning formats till ett av politikens mest centrala element – inga investeringar utan arkitektur. Arkitekterna innehar följaktligen en central position

i samhället. Denna riskeras om i deras planeringsarbete vanliga människors trivsel får komma i första hand – trivsel är inte politiskt relevant.

Begripligt, men också sorgligt.

Jag kan förstå att det för Parkatti inte låter lovande att, som jag gör gällande, arkitekterna kunde använda sin konstnärliga förmåga framför allt till att befordra trivseln. Svårare är för mig att förstå varför detta bland arkitekterna själva inte uppfattas som moraliskt förpliktande.

Kyl maar tääl kaikenlaista kulttuuria on!

Kulttuurisuunnittelu kokonaisvaltaisena
kulttuuri- ja taidelähtöisenä
yhteiskehittämisen menetelmänä

Pia Hovi

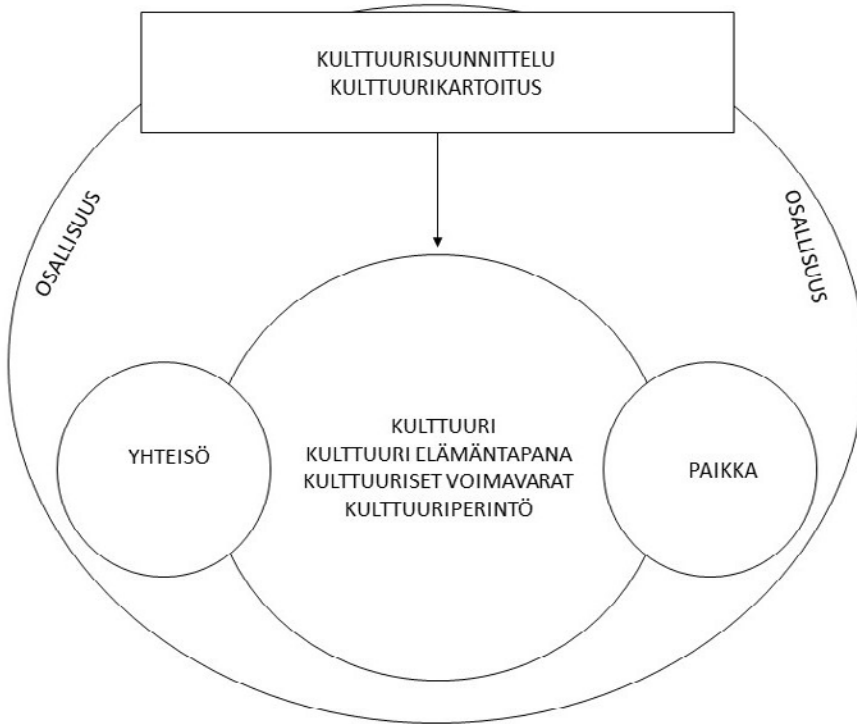
Lectio praecursoria

Akateeminen väitöskirja, tarkastettiin 26.11.2021

Turun yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Historian, kulttuurin ja taiteiden
tutkimuksen laitos, Maisemantutkimus

Aloitin jatko-opinnot Turun yliopiston Maisemantutkimuksen oppiaineessa vuonna 2015, jolloin tein samaan aikaan yhteistyötä Satakunnan Museon ja Taiteilijayhdistys T.E.H.D.A.S. ry:n kanssa näyttelyprojektissa Porin taidemuseossa. Projektin aikana aloin pohtimaan kulttuurihistoriallisen museon harjoittamaa kulttuuriperintötyötä. Otin yhteyttä Satakunnan Museon johtajaan Juhani Ruohoseen, joka nyt vaikuttaa Turun museokeskuksessa, museolehtori Carita Tulkkiin ja Satakunnan Museon ystäväyhdistyksen silloiseen puheenjohtajaan Kari Nummeen. Kirjoitin katsausartikkelin museon ja ystäväyhdistyksen harjoittamasta kulttuuriperintökohteiden hoito- ja suojelutyöstä. Tämä aihe kiinnosti minua myös sen takia, koska Porin taidemuseolla ei ollut vapaaehtoistoimintaa.

Jo tässä varhaisessa vaiheessa nousi esille käsitteitä, kuten yhteisö, paikka, kulttuuriperintö ja yhteiskehittäminen. Ryhdyin pohtimaan näitä käsitteitä työni kautta ja tutkimaan niitä, erityisesti sitä, mikä niitä kaikkia yhdistää. Esille nousi vahvasti osallisuus.

KUVA 1 Tutkimuksen keskeisten käsitteiden havainnollistaminen ja niiden suhde toisiinsa.

Mistä osallisuus oli tullut kunta- ja museoalalle? Tutkin taustoja ja ensimmäisenä esille nousivat perustuslaki ja kuntalaki. Kuntalain kohdalla kiinnityin erityisesti siihen, miten kuntalaisella tulisi olla oikeus osallistua palveluiden suunnitteluun. Pohdin, miten kunnan toimen- tai viranhaltijan tulee toteuttaa suunnittelu- ja kehittämistyötä niin, että asukkaiden osallisuus prosessissa toteutuu.

Aloittaessani tutkimukseni tiedettiin, että on olemassa kaksi eri tapaa edetä kehittämishankkeissa: ylhäältä alaspäin etenevä eli hallinnon toteuttama ja alhaalta ylöspäin etenevä eli yhteisölähtöinen kehittäminen. Mieleeni nousi kysymys: löytyykö näiden kahden lähestymistavan välimaastosta tasoa, jossa nämä kaksi eri toimintakulttuuria kohtaavat?

Työskentelin vuonna 2015 projektitutkijana maisemantutkimuksen *Lähiön henki* -tutkimushankkeessa, jossa olin mukana toteuttamassa Itä-Porin lähiöiden kulttuurikartoitusta ja kulttuurisuunnitelmaa. Sovelsin hankkeessa kulttuurikartoitusta ja kulttuurisuunnittelua sekä yhteisötaidetta yhteiskehittämisen menetelminä yhdessä Taiteilijajyhdistys T.E.H.D.A.S. ry:n, asuk-

kaiden, Porin kaupungin ja eri toimijoiden kanssa. Hankkeen myötä tutkimukseni fokus suuntautui kulttuurisuunnitteluun ja kulttuurikartoitukseen.

Tutkimukseni päätutkimuskysymys on, edistävätkö kulttuurisuunnittelu ja kulttuurikartoitus, sekä yhteisötaide osana yhteiskehittämisprosessia, osallisuutta? Jatkotutkimuskysymys on, miten asukkaiden osallisuus yhteiskehittämisprosessissa on osoitettavissa? Tutkin myös, minkälainen rooli taiteilijoilla ja taiteella voi olla kulttuurisuunnittelussa ja kulttuurikartoituksessa. Pysin tutkimuksellani täyttämään tietoaukkoa siitä, miten hallinto voi osallistaa asukkaita kulttuuri- ja taidelähtöisin menetelmin ja mahdollisesti edistämään niiden avulla asukkaiden tieto-, suunnittelu-, päätös- ja toimintaosallisuutta.

Väitöskirjatutkimuksen myötä perehdyin useisiin eri tutkimustraditioihin. Tutkimukseni kiinnittyy maisema- ja humanistiseen kaupunkitutkimukseen yhteisö- ja paikkakäsitteiden kautta, jotka ovat myös oleellisia käsitteitä osallistavassa kulttuuriperintötyössä ja kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen parissa. Yhteisötaiteen kenttään lukeutuu keskustelu, jota käyn yhteisötaiteesta osallisuutta edistävänä taidelähtöisenä menetelmänä.

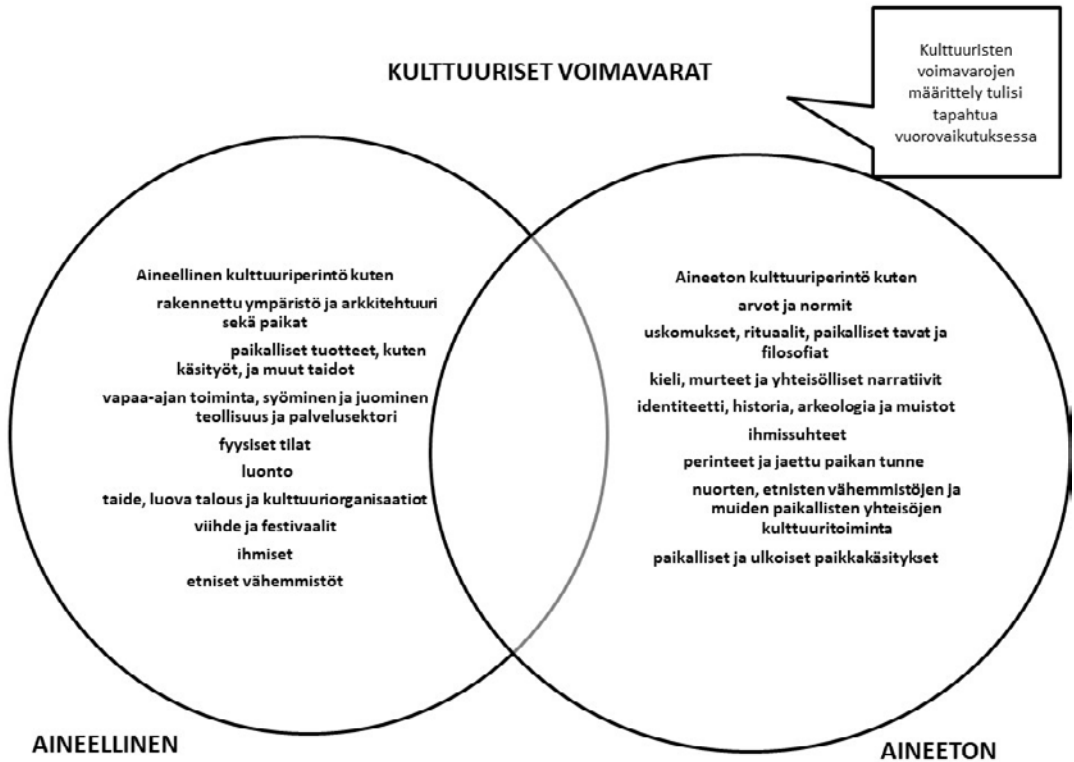
Maisemantutkimuksen professori Maunu Häyrynen antoi yhdellä ohjauskerralla käteeni Paulo Freiren teoksen *Sorrettujen pedagogiikka*, joka loppujen lopuksi muodostui itselleni ja tutkimukseni kannalta merkittäväksi teoriaksi, joka hermeuttisen kehän kautta kautta sisällyttää kaikki muut tutkimukseni teoriat. Paulo Freire tavoitteli 1970-luvun alussa uudenlaista lähestymistapaa opettamiseen. Hänen teoriansa perustuu ajatukseen siitä, että yhteiskunnan epäoikeudenmukaiset rakenteet synnyttävät epäinhimillistymistä. Kun tiedostetaan, että tällainen malli on sortava ja perustuu ohjailuun, voidaan ryhtyä tavoittelemaan uuden ihmisyyden mallia.

Freire ajatteli, että yhteiskuntaa voi muuttaa luovan yhteisöllisyyden kautta. Hän kehitti oppimistavan, jossa opettaja oppii dialogissa oppilaidensa kanssa, jotka oppiessaan myös opettavat. Mallin ytimessä ovat osallisuus, yhdessä oppiminen ja tiedon yhteistuottaminen. Nämä ovat asioita, jotka ovat keskeisellä sijalla yhteiskehittämisessä. Freire ymmärsi, että ihmisten osallisuus on tärkeää, koska se lisää ihmisten hyvinvointia ja kiinnittymistä yhteiskuntaan. Tämän näkökulman kautta on Freiren teoria yhä edelleen relevantti tänä päivänä, myös Suomessa. Freiren teoria edustaa kriittistä pedagogiikkaa, jossa hyödynnetään toimintatutkimusta. Toimintatutkimuksessa kokeillaan uusia toimintatapoja, joiden avulla tavoitellaan ihmisten voimauttamista ja valtauttamista.

Kaupunkisuunnittelussa ja kaupunkikehittämisessä otetaan yhä enemmän huomioon luontoarvoja, kulttuuria, taidetta ja kulttuuriperintöä. Kulttuurisuunnittelu on kaupunkikehittämistä, jossa kehittämiskohteeksi valitaan

kaupunginosa tai asuinalue, jota yhteiskehitetään kokonaisvaltaisesti ja strategisesti. Kulttuurisuunnittelun tavoitteena on hallinto- ja sektorirajojen yli menevä yhteistyö. Viran- tai toimenhaltijat toteuttavat kulttuurisuunnittelu-prosessin yhdessä asukkaiden, yhteisöiden ja alueella vaikuttavien toimijoiden kanssa. Kokonaisvaltainen lähestymistapa pohjaa kulttuurin elämäntapa-perusteiseen määrittelytapaan, joka mahdollistaa kulttuurin ymmärtämisen elämäntapaperusteisesti, dynaamisena prosessina: *Kulttuuri on elämäntapa, joka koostuu aineettomista ja aineellisista kulttuurisista ominaisuuksista tai voimavaroista. Kulttuuriset ominaispiirteet syntyvät, kun ihmiset, yhteisöt ja paikat ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Kulttuurin elämäntapaperusteisen määrittelyprosessin lähtökohtana on kulttuurin moninaisuus ja tasa-arvo.*

Kehittämishankkeessa voidaan määrittää alue, jota kehitetään, mutta olisi hyvä pysyä avoimena ajatukselle, että aluerajat eivät välttämättä määritä osallisia. Prosessiin tulisi saada osallistua, vaikka ei asu kyseisellä alueella.

KUVA 2 Kulttuuriset voimavarat, kuten Franco Bianchini, Nancy Duxbury ym., Colin Mercer ja Deborah Stevenson ne määrittelevät.

Kulttuuriset merkitykset voidaan määritellä paikkalähtöisesti kulttuurikartoitusmenetelmän avulla. Tällöin tunnistetaan kohdealueella olevat kulttuuriset voimavarat, kehittämistarpeet ja asukkaiden toiveita sekä ajatuksia alueen kehittämisen suhteen. Kulttuurikartoituksen aineistonkeruussa on tärkeää käsitteiden yhteinen määrittelyprosessi, tiedon yhteistuottaminen ja yhteisöjen ääni.

Kulttuurikartoitus koostuu taustatyöstä, jossa tutkitaan muun muassa paikkatietoa, tilastoja ja kirjallisia sekä digitaalisia lähteitä. Asuinalueelle jalkaudutaan toteuttamaan havainnointia, työpajoja ja haastatteluja. Näin pyritään kartoittamaan asukkaiden kanssa alueen kulttuurisia voimavaroja, asukkaiden kokemuksellista paikkatietoa ja heidän muistojaan paikasta sekä paikantunteita.

Kulttuuriset voimavarat ovat sekä aineellisia että aineettomia. Sampolan asukastyöpajoihin osallistuvien asukkaiden mielestä alueen kulttuurisia voimavaroja olivat mm. asukastupa, kirjasto, vapaaehtoistoiminta, seurakunta, lyhytaaltoasema, rakennettu ympäristö ja arkkitehtuuri, julkinen taide, luonto ja puistot sekä alueella järjestettävä harrastus- ja muu toiminta.

Tutkimukseni monipuolinen aineistokokonaisuus kattaa haastatteluita, Itä-Porin kulttuurikartoituksen, asiakirjoja, työpajoja, tapahtuman ja kyselylomaketutkimuksen. Keräsin aineistoa osatutkimuksiin vuosien 2015–2016 aikana. Tutkimuskirjallisuuskatsauksen toteutin osatutkimusten ja yhteenvedon kirjoittamisen yhteydessä.

Kun asukkaat ja yhteisöt saavat määritellä kulttuurin ja kulttuuriset voimavarat, kasvaa heidän osallisuutensa, koska viranhaltijat eivät ole etukäteen määritelleet kehittämissuhteissa käytettäviä käsitteitä. Kulttuurin paikkalähtöinen ja elämäntapaperusteinen yhteisöllinen määrittelyprosessi valtaistaa asukkaita ja antaa heille äänen omaa asuinaluettaan koskevissa asioissa. Kulttuurikartoituksessa sovelletut tiedonkeruun menetelmät lisäävät asukkaiden osallisuutta, koska useiden eri metodien soveltaminen eri konteksteissa edistää tiedonkeruun saavutettavuutta.

Yhteisötaiteen avulla on mahdollista yhteistuottaa tietoa. Taiteilijan mukanaolo kulttuurikartoituksessa voi tuoda mukanaan monenlaista hyötyä. Monet taiteilijat ovat erinomaisia havainnoimaan ympäristöä ja kohtaamaan ihmisiä uteliaiin ja avoimin mielin. Kerätty data voi muun muassa sisältää sellaista tietoa, joka taiteilijan avulla muodostuu julkiseksi taideteokseksi tai toiminnaksi, jota toteutetaan alueella.

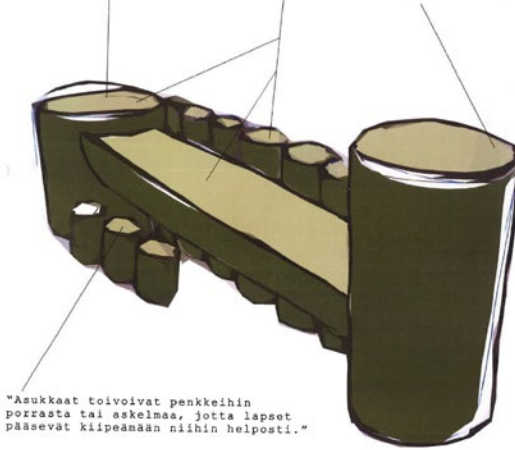
Kulttuurisuunnittelu käynnistyy ylhäältä alaspäin etenevänä prosessina. Kulttuurikartoituksen avulla osallistetaan asukkaita ja yhteisöjä mukaan kehittämiseen, jolloin nämä kaksi toimintakulttuuria kohtaavat. Tällöin

- Fuiden halkaistut pinnat toimivat maalauspohjina asukkaille. (sivu2)
- Pystyssä olevilla puurakenteilla penkkejä voi liittää visuaalisesti toisiinsa muodostamaan yhden yhtenäisen penkkimuodostelman. (sivu2)
- Osasta pystypuista voi tehdä veistoksia (Tehdas). (sivu3)

"Orgaaninen materiaali ja muoto on saanut eniten kannatusta
Esimerkiksi halkaistu puunrunko, johon liitettäisiin
selkänöjä ja käsinojat."

"Penkeissä voisi olla tasoja,
joihin voisi laittaa eväät."

"Voi myös tehdä penkkejä
joihin voi nojautua."
Penkin pääty on korotett

"Asukkaat toivoivat penkkeihin
porraasta tai askelmaa, jotta lapset
pääsevät kiipeämään niihin helposti."

KUVA 3 Luonnos Pori-penkki,
Toni Lehtola, T.E.H.D.A.S. ry.

KUVA 4
Pori-penkit veistospuistossa Porin
lyhytaaltoasemalla. Kuva: Pia Hovi

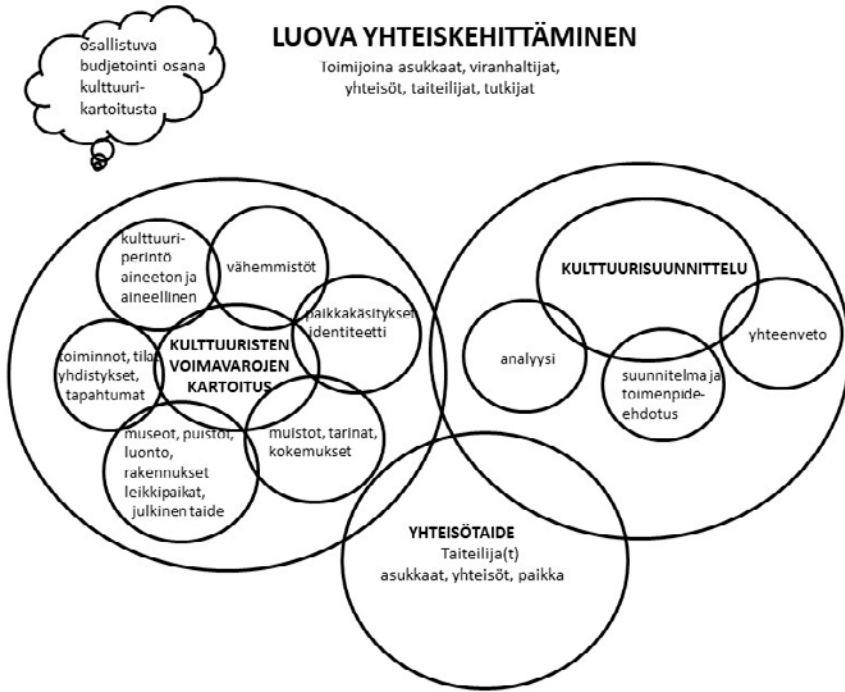
syntyy osallistumisen ja osallisuuden taso, jossa ylhäältä alaspäin ja alhaalta ylöspäin etenevä kehittäminen kohtaavat ja sulautuvat yhdeksi, yhteiseksi kehittämistasoksi. Tämä hahmotelma vastaa Freiren oppimisteoriassa ajatusta yhteiskuntaa muuttavasta toiminnasta ja ihmisyyden palauttamisesta.

Kutsun tätä mallia luova yhteiskehittäminen -toimintamalliksi, jonka avulla on mahdollista edistää asukkaiden tieto-, suunnittelu-, päätös- ja toiminta-osallisuutta sekä vuorovaikutusta toimen- tai viranhaltijoiden, asukkaiden, yhteisöiden ja asuinalueella vaikuttavien toimijoiden välillä.

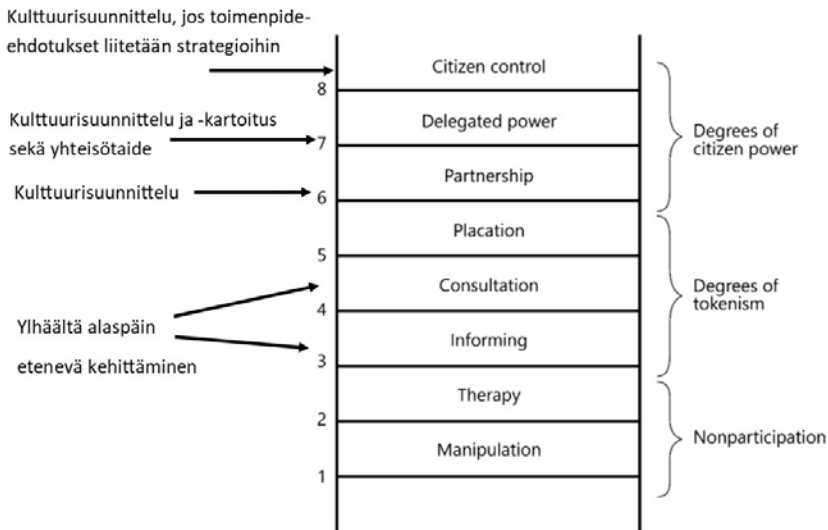
Jalkautuvan sekä digitaalisen kulttuurikartoituksen avulla voidaan edistää asukkaiden ja viran- tai toimenhaltijoiden yhteistyötä ja ymmärrystä siitä, että avaamalla paikan määrittelyprosessi paikasta tehdään ”meidän kaikkien yhteinen paikka”. Näin annetaan kaikille mahdollisuus osallistua paikan määrittelyyn. Tällä tavalla on mahdollista luoda ”kolmas tila”, toisin sanoen moniääninen ja keskusteleva kulttuurikartoitusprosessi, joka on luonteeltaan avoin ja muuttuva. Näin syntyy asukkaiden osallisuutta ja omistajuutta kulttuurikartoitusprosessia kohtaan.

Kartoitus- ja suunnitteluprosesseissa voisi olla hyödyllistä käyttää humanistien ja taiteilijoiden osaamista kokemuksellisen tiedon keruussa, analyysissä ja tiedon koostamisessa. Lisäksi tiimin jäsenenä voisi olla IT-alan ammattilainen, joka kääntäisi ja koodaisi laadullisen tiedon ”suunnittelun kielelle” digitaaliseen muotoon.

Porissa, Satakunnan Museon toteuttama osallistava kulttuuriperintötoiminta yhdessä Satakunnan Museon ystävien kanssa edustaa tutkimukseni mukaan kulttuurin osallistamisen korkeinta tasoa, toiminnallista tasoa, jolloin yhteisön jäsenet ovat olennainen osa yhteistyössä tehtävää hoito- ja suojelutyötä. Tällöin kulttuuriperintötoiminnassa mukana olevat asukkaat osallistuvat muun muassa keskusteluun, jota käydään kulttuuriperinnön suojelutyön toimintaperiaatteista. Se on kumppanuuteen perustuvaa kulttuuriperintötyötä. Se tukee myös ajatusta siitä, että kulttuuriperintökokemus on henkilökohtainen, muuttuva ja moniääninen. Yhteiskehittämisen myötä syntyy edellytykset jaetulle kulttuuriperinnölle ja sen välittämiselle. Tämän voi tulkita niin, että Satakunnan Museo omaksui hallintomallin, jonka yhtenä osatekijänä on jaettu päätöksenteko.

KUVA 5 Luovan yhteiskehittämisen toimintamalli.

KUVA 6 Kulttuurisuunnittelu ja -kartoitus sekä yhteisötaide sijoitettuna Sherry R. Arnsteinin (1969) osallisuuden portaille (A Ladder of Citizen Participation).

**Eco-gentrification in Finnish urban
development – reflections from Tampere**

Helena Leino, Antti Wallin & Markus Laine

The politics of sustainable development has integrated into Finnish urban development. Sustainable urban development measures, such as brownfield regeneration, public transit investments, urban greening and environmental protection are widely supported. Yet, these efforts unintentionally or sometimes intentionally cause social implications. Sustainable urban development sometimes goes hand-in-hand with gentrification, and may thus result to a sustainable city in which only affluent people can afford to live in. In this paper, we analyse eco-gentrification in the Finnish context. Eco-gentrification means spatial socio-economic enhancement that is intentionally or unintentionally carried out by ecological improvements. We focus on three different examples of eco-gentrification in Tampere: Eco-friendly urban densification, brownfield regeneration and green and historical neighbourhood. We analyse how central location, services, good public transit and environmental and scenic amenities effect on Finnish neighbourhood development and how difficult task is to try increase social diversity afterwards the area has been developed.

Keywords: Sustainable city, gentrification, eco-gentrification, urban greening, urban development

**Cultural resources of participation in residential planning:
a case study of the urban infill of Arabia area in Helsinki**

Jonas Sjöblom

In the article, I explore what kind of cultural resources the neighbourhood activists have for participation in the planning of the supplementary construction of their own residential area. I examine the cultural resources using the framework of habitual resources, symbolic resources and institutional resources derived from Pierre Bourdieu's concept of cultural capital. In Arabia area there has been active civic activity related to urban planning throughout the 2010s. The research material consists of written documents produced by the neighbourhood activists and thematic interviews of the activists. The results of the frame analysis show that the neighbourhood activists have knowledge of urban planning practices and everyday life in the area, a shared understanding of how the area should be developed and expertise that increases the credibility of participation. The neighbourhood activists appear to be useful interpreters for the residents of the entire area in matters of urban planning, but due to the small number of participants, the representativeness of the activity as the voice of the residents of the area can be questioned.

Keywords: cultural resources, frame analysis, participation, urban planning

Urban space and becoming-part

Piia Pentti

In the current paradigm, participation is often understood as an individual's action of taking part in something. This approach can be problematic, as it fails to take into consideration the many ways our sociomaterial surroundings affect us. In this article, I propose that instead of understanding participation as an act of an individual, we should treat participation as an assemblage of multiplicities combining in different ways to form a becoming-part. The research material consists of a one video-recorded go-along through the city of Turku, Finland. I analyze the research material by using the concept of participation assemblage. The novel concept encourages us to consider the ways our sociomaterial surroundings enable or hinder the process of becoming-part. The concept can provide new insights especially for participatory urban planning..

Keywords: participation; assemblage; go-along; urban research

Kirjoittajat

Elina Eskelä	FT, erityissuunnittelija, kaupunginkanslia, Helsingin kaupunki
Pia Hovi	FT, Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, maisemantutkimus
Lauri Jääskeläinen	varatuomari, valtiotieteen maisteri, YSS ry:n hallituksen jäsen
Markus Laine	HT, kestävän kaupunkikehityksen yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto, markus.laine@tuni.fi
Helena Leino	HT, ympäristöpolitiikan apulaisprofessori, Tampereen yliopisto, helena.leino@tuni.fi
Johanna Lilius	TkT, FM (suunnittelumaantiede), vanhempi tutkija, arkkitehtuurin laitos, Aalto-yliopisto, johanna.lilius@aalto.fi
Pasi Mäenpää	yliopistotutkija, kaupunkisosiologian dosentti, Helsingin yliopisto
Kaj Nyman	FT, arkkitehti, yhdyskuntasuunnittelun emeritusprofessori
Piia Pentti	väitöstutkija, Turun yliopisto
Jonas Sjöblom	väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Antti Wallin	YTT, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto, antti.wallin@tuni.fi

Kirjoittajan ohjeet

Yhdyskuntasuunnittelu-lehti julkaisee kaupunkitutkimukseen ja yhdyskuntasuunnitteluun liittyviä artikkeleita, puheenvuoroja, katsauksia alan tapahtumiin, ajankohtaisiin aiheisiin liittyviä lyhyempiä kommentteja ja kirja-arvioiteita. Artikkeleiden julkaisemisesta päätetään vertaisarvioinnin jälkeen. Arvioinnin suorittavat toimituskunta ja sen nimeämät asiantuntijat. Kirjoitukset jätetään sähköisesti sivustolla www.journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu. Sivustolla on myös tarkemmat ohjeet kirjoittajille.

Artikkeleiden ohjeitus on noin 40 000–50 000 merkkiä välilyönteineen, eli noin 5000–6000 sanaa (pois lukien lähdeluettelo). Artikkelit aloitetaan ingressillä, jonka pituus on 200–800 merkkiä (noin 50–100 sanaa) välilyönteineen. Mikäli artikkeliin liittyy kuvioita, taulukoita tai kuvia, artikkelin pituutta lyhennetään vastaavasti n. 1 000 merkkiä/kuvio. (esimerkiksi 2 kuvioita → artikkelin ohjeitus enintään 48 000 merkkiä). Julkaisemme ainoastaan mustavalkoista kuva-aineistoa.

Puheenvuoroina julkaistaan katsauksia, keskustelupuheenvuoroja ja selostuksia alan tapahtumista. Käsikirjoitusten pituudet voivat vaihdella, mutta ne eivät saisi ylittää 10 000 merkkiä välilyönteineen. Kirjoituksissa mahdollisesti käytetyt lähteet ilmoitetaan kuten artikkeleissa. Kirjoittajien esittämät näkemykset ovat heidän omiaan.

Pro Teesi -palstalla julkaistaan toimitettuna lehden alaan liittyviä lyhyitä kommentteja. Kommenttipuheenvuoro on pituudeltaan noin 4000–6000 merkkiä. Kirjoittajien esittämät näkemykset ovat heidän omiaan.

Kirjat-palstalla arvioitavista teoksista annetaan lähdeluettelon mukaiset tiedot ja niiden lisäksi sivumäärä ja ISBN-numero. Kirjoittaja otsikoi kirja-arvion. Ohjeitus on 4000–8000 merkkiä.

Klassikko täyttää pyöreitä -palstalla esitellään ja muistellaan suunnittelualan merkittäviä teoksia ja suunnitelmia. Kriteerinä on teoksen klassikkoaseman lisäksi julkaisu-aika: esiteltävän teoksen tulee täyttää pyöreitä kymmeniä vuosia.

Lähdeviitteissä käytetään APA-viittaustyyliä (APA 6th - American Psychological Association, 6th Edition). Lähteet sijoitetaan kaikissa kirjoitustyypeissä tekstin sisään sulkeisiin niin, että kirjoittajan nimeä seuraa vuosiluku ja sitä mahdolliset sivut (Robertson, 1997, s. 102–114). Saman kirjoittajan samana vuonna julkaisemat kirjoitukset erotellaan kirjaimin (Thorpe, 1995a, 1995b). Lähdeluettelo on kirjoituksen lopussa otsikon Kirjallisuus alla. Kaikissa lähdeviitteissä ilmoitetaan kirjoittajan sukunimi, etunimen ensimmäinen kirjain, julkaisuvuosi sulkeissa ja teoksen nimi sekä artikkelin tai muun tekstin otsikko.

Lähteenä käytetyistä monografioista ilmoitetaan kustantaja ja kustannuspaikka. Toimitetuissa teoksissa ilmestyneistä kirjoituksista ilmoitetaan koko teoksen toimittaja, teoksen nimi, sivut, joilla kirjoitus on, kustannuspaikka ja kustantaja. Artikkeleista ilmoitetaan aikakauslehden koko nimi, vuosikerta tai volyyymi, lehden numero ja artikkelin sivunumerot. Sarjajulkaisusta ilmoitetaan sarjan nimi sekä osan järjestysnumero tai muu tunnistetieto sekä kustantaja ja kustannuspaikka. Verkkolähteistä ilmoitetaan päiväys, www-osoite ja tiedon tuottaja, esimerkiksi sivua ylläpitävä instituutio. Vuosiluvuksi merkitään vuosi, jolloin artikkeli on kirjoitettu tai vuosi, jolloin sivun sisältöä on viimeksi päivitetty. Lähdeviitteen loppuun merkitään DOI-tunnus kokonaisuudessaan muodossa, mikäli sellainen on olemassa (kts. malliesimerkit).

Malliksi

Ambrose, P. (1994). *Urban process and power*. Lontoo: Routledge.

<https://doi.org/10.1177/030913259501900209>.

Fainstein, S. S. (1990). The changing world economy and urban restructuring. Teoksessa D. Judd & M.

Parkinson (toim.), *Leadership and urban regeneration. Cities in North America and Europe*. Newbury Park: Sage. <https://doi.org/10.1080/00420980500388736>.

Hyötyläinen, M. (2019). *Divided by policy: Urban inequality in Finland* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3376-2>

Kallio, K. P. & Riding, J. (2018). Geographies of welcome. *Fennia - International Journal of Geography*, 196(2), 131–136. <https://doi.org/10.11143/fennia.76817>.

Lapintie, K. (22.8.2020). Mitä silmä ei näe. *Mahdolliset kaupungit -blogi*.

<http://mahdollisetkaupungit.blogspot.com>.

Mäenpää, P., Aniluoto A., Manninen, R. & Villanen, S. (2000). Sanat kivettyvät kaupungiksi. Tutkimus Helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 83*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Rudin, D. (11.4.2019). Why is Britain so bad at planning cities? *The Guardian*.

<https://www.theguardian.com/cities/2019/apr/11/why-are-we-so-bad-at-planning-cities>.

Ruoppila, S. (1997). Muuttuva Moskova. Katsaus sosiaaliseen kaupunkirakenteeseen.

Yhteiskuntasuunnittelu, 35(1), 34–44.

Kirjoittaja on itse vastuussa tekstinsä virheettömyydestä ja oikeakielisyydestä ja huolehtii pääsääntöisesti tekstinsä oikoluvusta. Käsikirjoituksen yhteydessä lähetetään kaikkien kirjoittajien tiedot (oppiarvo ja affiliaatio), osoitetiedot lehden kirjoittajakappaleita varten sekä mahdolliset kuva-aineistot erillisinä tiedostoina.

Kaikki lehden tekstit julkaistaan myös internetissä.